

การเข้าถึงแบบเปิด

ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
และ
ฝ่ายบริการความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

การเข้าถึงแบบเปิด

ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารานเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

และ

ฝ่ายบริการความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ

กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

การเข้าถึงแบบเปิด

จัดพิมพ์ในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์และเผยแพร่โดย

ฝ่ายบริการความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.)

และภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผลงานนี้เป็นการเข้าถึงแบบเปิด เผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต

Creative Commons Attribution-BY 4.0 International License

ปกออกแบบโดย ฝ่ายบริการความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.)

กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

พิมพ์ครั้งที่ 1 กุมภาพันธ์ 2562

ISBN: 978-616-398-382-4

ข้อมูลบัตรรายการ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะมนุษยศาสตร์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารเทศ
ศาสตร์

การเข้าถึงแบบเปิด / มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะมนุษยศาสตร์ ภาควิชา
บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ – ปทุมธานี: ฝ่ายบริการความรู้ทางวิทยาศาสตร์
และเทคโนโลยี สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2562. 114 หน้า

1. การจัดทำเอกสารเพื่อการเข้าถึงแบบเปิด 2. Open Access Publishing

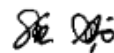
Z286.O63

070.57973

คำนำ

หนังสือเรื่องการเข้าถึงแบบเปิด จัดทำขึ้นมาสืบเนื่องจากวาระที่ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ก่อตั้งมาครบรอบ 50 ปี (พ.ศ. 2511-2561) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิดการจัดการเข้าถึงแบบเปิดเพื่อเป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน รวมทั้งห้องสมุด หน่วยงาน และบรรณารักษ์ที่สนใจในการจัดการเข้าถึงแบบเปิด เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดการความรู้ของสถาบัน และเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำแบบเปิด โดยมอบหมายให้ รองศาสตราจารย์อังสนา ชงไชย อาจารย์ภาควิชาฯ เป็นผู้เขียน มีเนื้อหาประกอบด้วยเรื่อง แนวคิดเกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิด ประโยชน์ของการเข้าถึงแบบเปิด ทรัพย์สินทางปัญญา ลิขสิทธิ์ สิทธิโดยธรรม สัญญาอนุญาต การจัดการเข้าถึงแบบเปิด โปรแกรมสำหรับจัดการเข้าถึงแบบเปิด การคัดเลือกและการประเมินคุณภาพวารสาร นโยบายการตีพิมพ์การเข้าถึงแบบเปิด และการส่งเสริมการจัดการเข้าถึงแบบเปิด

ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ขอขอบคุณ ฝ่ายบริการความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุนในการจัดพิมพ์เผยแพร่แก่ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในการดำเนินการจัดทำหนังสือฉบับนี้ได้เป็นผลสำเร็จ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนพรรณ กุลจันทร์)

หัวหน้าภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กุมภาพันธ์ 2562

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ค
การเข้าถึงแบบเปิด	1
ประโยชน์ของการเข้าถึงแบบเปิด	14
ทรัพย์สินทางปัญญา ลิขสิทธิ์ สิทธิโดยธรรม	24
สัญญาอนุญาต	31
การจัดทำการเข้าถึงแบบเปิด	43
โปรแกรมสำหรับจัดทำการเข้าถึงแบบเปิด	67
การคัดเลือกและการประเมินคุณภาพวารสาร	77
นโยบายการตีพิมพ์การเข้าถึงแบบเปิด	89
การส่งเสริมการจัดทำการเข้าถึงแบบเปิด	98

การเข้าถึงแบบเปิด

การเข้าถึงแบบเปิด (Open Access) หรือ OA เป็นแนวคิดหลักของการเผยแพร่เอกสารทางวิชาการในรูปแบบใหม่ ที่เปลี่ยนกระบวนการเข้าถึงเอกสารด้านวิชาการไปจากเดิมที่ผู้อ่านจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเพื่อการเข้าถึงหรือการนำไปใช้ได้อย่างจำกัด มาเป็นการเข้าถึงโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และอนุญาตให้นำผลงานนั้นๆ ไปใช้งานได้ตามสิทธิบางประการที่ผู้เขียนอนุญาตโดยไม่มีข้อจำกัดด้านกฎหมาย เช่น การคัดลอก ทำสำเนา (Retain) นำไปใช้งานใหม่ (Reuse) ปรับปรุงแก้ไข (Revise) ใช้ร่วมกับงานอื่นๆ (Remix) และแบ่งปันข้อมูล (Redistribute)¹ ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (UNESCO, 2015a) การจัดทำกรเข้าถึงแบบเปิดเป็นแนวคิดสนับสนุนการทำเอกสารเผยแพร่ตามหลักการสิทธิมนุษยชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร คือ เสรีภาพด้านสารสนเทศในการรับรู้ (Freedom of Information: the Right to Know) ของ UNESCO โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้มีการนำความรู้ที่เผยแพร่ไปใช้ประโยชน์ในด้านการวิจัย การศึกษา และการนำไปต่อยอดสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ได้เพื่อประโยชน์ของสังคม

ปัจจัยที่ทำให้เกิดแนวคิดการจัดทำกรเข้าถึงแบบเปิด

ปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดทำกรเป็นการเข้าถึงแบบเปิด มีดังนี้

1. อินเทอร์เน็ต

อินเทอร์เน็ตเป็นเครือข่ายการสื่อสารข้อมูลในระดับโลก มีวิธีการเผยแพร่ข้อมูลได้ง่ายและรวดเร็ว และสามารถเข้าถึงข้อมูลได้โดยไม่จำกัดสถานที่และเวลา ค้นได้ง่ายจากการใช้โปรแกรมค้นหา เช่น Google สามารถนำเข้าสู่สารสนเทศได้ในปริมาณที่ไม่จำกัด ปัจจุบันอินเทอร์เน็ตจึงเปรียบเสมือนห้องสมุดโลกที่ใหญ่ที่สุด มีผู้ใช้งานจำนวนมหาศาล ทำให้เกิดแนวคิดที่ต้องการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางการสื่อสารสำหรับการเผยแพร่งานวิชาการเนื่องจากสามารถเผยแพร่ได้เร็ว ง่าย และทันที ที่สามารถช่วยให้ผู้ใช้เข้าถึงได้ทั่วโลก โดยไม่มีข้อจำกัดด้านสถานที่และเวลาในการเข้าถึง

ข้อมูลเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตที่รวบรวมจาก Live-Counter.com (2018) มีดังนี้

- อินเทอร์เน็ตเป็นแหล่งข้อมูลขนาดใหญ่ข้อมูลจำนวน 7.7 Zettabyte

¹ คุราชะเอียคเพิ่มเติมที่ <http://opencontent.org/definition/>

- มีปริมาณข้อมูลเพิ่มเป็น 2 เท่าในแต่ละปี โดยคาดว่าในปี 2020 จะมีปริมาณข้อมูลคือ 40 zettabytes มีอุปกรณ์ที่เชื่อมต่อใช้งานจำนวน 50 พันล้าน เครื่อง
- มีปริมาณการใช้งานประมาณ 42 gigabytes ต่อวินาที
- มีการเพิ่มข้อมูลใหม่ 26,500 gigabytes ต่อวินาที²

2. พัฒนาการของเทคโนโลยีแบบเปิด

เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาได้อย่างอิสระ มีการแบ่งปันความรู้และทรัพยากรร่วมกัน เปิดให้มีการนำไปใช้งานโดยไม่มีข้อจำกัด โดยใช้เทคโนโลยีสนับสนุน เช่น มาตรฐานแบบเปิด (Open Standard) และ โปรแกรมรหัสเปิด (Open Source Software-OSS) โดยมาตรฐานแบบเปิดเป็นแนวคิดการทำงานร่วมกัน (Interoperability) และสามารถสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้แม้ไม่ได้ใช้โปรแกรม หรือระบบเดียวกัน ทำให้สามารถเข้าถึงองค์ความรู้จากแหล่งต่างๆ ได้มากขึ้น ตัวอย่างมาตรฐานแบบเปิด เช่น Digital Object Identifier (DOI), Dublin Core Metadata Initiative (DCMI), Open Archives Initiative (OAI) และ OpenURL (Corrado, 2005) สำหรับโปรแกรมรหัสเปิด คือ การเปิดเผยรหัสต้นฉบับ (Source code) โปรแกรม และอนุญาตให้มีการนำไปศึกษา นำไปดัดแปลง หรือ พัฒนาต่อยอดต่อไปได้ ภายใต้เงื่อนไขตามสัญญาอนุญาตที่กำหนดไว้ อาทิ Joomla สำหรับพัฒนาเว็บเพจ Open Journal System - OJS สำหรับจัดทำวารสารแบบเปิด และ DSpace สำหรับจัดทำฐานข้อมูลคลังสารสนเทศ ทำให้ผู้ที่ต้องการพัฒนาการเข้าถึงแบบเปิดสามารถประหยัดงบประมาณในจัดการเข้าถึงแบบเปิด และสามารถเชื่อมโยงการเข้าถึงได้โดยไม่มีอุปสรรค

3. การพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์

การพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ หมายถึงการพิมพ์ที่ใช้คอมพิวเตอร์เพื่อผลิตสิ่งพิมพ์ในรูปดิจิทัลที่ต้องอ่านด้วยคอมพิวเตอร์ และเผยแพร่ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น ซีดี-รอม หรือทางเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เช่น อินเทอร์เน็ต อินทราเน็ต เนื้อหาในสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์นอกจากเป็นข้อความ และภาพประกอบเช่นเดียวกับสิ่งพิมพ์ในรูปแบบเล่ม อาจมีเสียง ภาพเคลื่อนไหว หรือผสมผสานกันก็ได้ การพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์มีข้อดีหลายประการ คือช่วยลด และตัดขั้นตอนในกระบวนการพิมพ์ ประหยัดค่าใช้จ่าย คำนึงได้ง่ายรวดเร็ว ปรับปรุงแก้ไขให้ทันสมัยได้ง่าย สามารถ

² Megabyte (1 000 000 Bytes), Gigabyte (1 000 000 000 Bytes), Terabyte (1 000 000 000 000 Bytes)

Petabyte (1 000 000 000 000 000 Bytes), Exabyte (1 000 000 000 000 000 000 Bytes),

Zettabyte (1 000 000 000 000 000 000 000 Bytes), Yottabyte (1 000 000 000 000 000 000 000 000 Bytes)

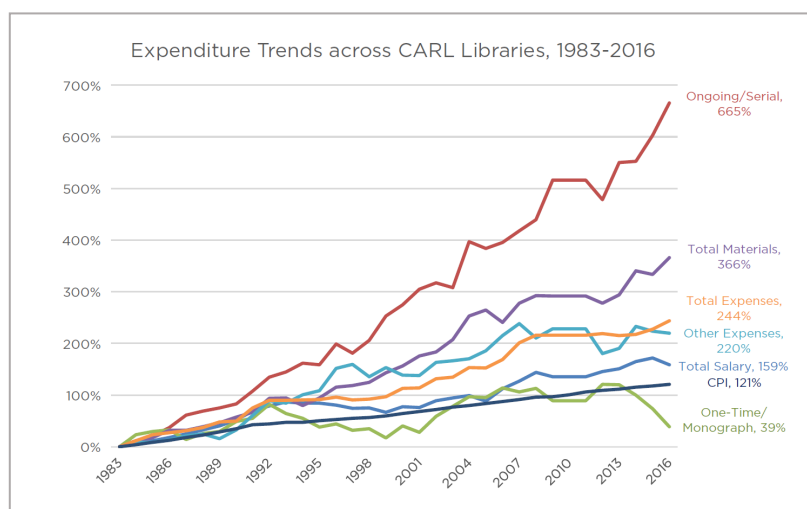
ถ่ายโอนสารสนเทศจากที่หนึ่งไปยังที่อื่นๆ ได้สะดวก และเพิ่มโอกาสให้เผยแพร่สารสนเทศต่อสาธารณชนด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาสถาบันพิมพ์อีกต่อไป จากข้อดีของการพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ทำให้มีการนำไปผลิตสารสนเทศในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น หนังสือ วารสาร นิตยสาร ข้อเขียน หนังสือพิมพ์ เอกสารการสัมมนา และวิทยานิพนธ์ ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์

จากการศึกษาโดย British Library (2010, p. 6) คาดว่าในปี ค.ศ. 2020 หนังสือ และเอกสารร้อยละ 75 จัดทำในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ จะพบว่าการเผยแพร่ในรูปแบบการเข้าถึงแบบเปิดจะสอดคล้องกับสถานะการพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการสื่อสารทางวิชาการในอนาคตในรูปแบบใหม่

4. การขึ้นราคาของวารสาร

วารสารวิชาการเชิงพาณิชย์มีการขึ้นราคาอย่างต่อเนื่อง ในช่วงปี 1938-2000 มีอัตราค่าบอกรับเป็นสมาชิกวารสารเพิ่มขึ้นร้อยละ 460 เมื่อคิดเป็นรายชื่อพบว่ามีการเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 27.04 ต่อปี (Kok, & Garrison, 2001) และระหว่างปี ค.ศ. 2000 ถึง 2006 พบว่ามีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ระหว่างร้อยละ 41.5 ถึง ร้อยละ 104.4 (White & Creaser, 2007, p.19) จากการที่วารสารมีราคาที่สูงขึ้นจึงทำให้ผู้ใช้บางกลุ่มไม่สามารถบอกรับวารสารต่อเนื่องได้ โดยเฉพาะห้องสมุดไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะบอกรับเป็นสมาชิกวารสารได้จำนวนเท่าเดิม เนื่องจากงบประมาณที่ได้รับเพิ่มในแต่ละปีจะได้รับน้อยกว่าอัตราการบอกรับวารสารที่เพิ่มขึ้น ทำให้ต้องเลิกบอกรับฉบับที่มีราคาแพง หรือ มีผู้ใช้น้อย ส่งผลให้ผู้ใช้ขาดโอกาสในการเข้าถึงบทความส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาและการค้นคว้าของนักวิจัย และนักวิชาการ

กราฟ แสดงการเพิ่มงบประมาณค่าบประมาณดำเนินการ และจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศในห้องสมุดช่วงปี 1983-2016 (Canadian Academic and Research Libraries-CARL, 2017)

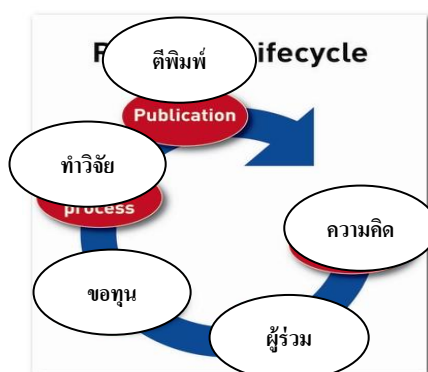

จากสถิติที่ปรากฏจะพบว่าในช่วงปี 1983-2016 ห้องสมุดเผชิญค่าใช้จ่ายสำหรับบอกรับวารสารเพิ่มขึ้นร้อยละ 665 ส่งผลให้ผู้ใช้ห้องสมุดในสถาบันต่างๆที่มีงบอุดหนุนบอกรับวารสารขาดโอกาสเข้าถึงบทความที่ต้องการ และการเข้าถึงความรู้ใหม่ๆ แนวคิดการทำกรเข้าถึงแบบเปิดจึงเป็นทางเลือกสำหรับห้องสมุด และนักวิชาการเพื่อช่วยให้สามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย และเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศได้เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะประเทศที่ด้อยพัฒนาสามารถเข้าถึงสารสนเทศแบบเปิดได้โดยไม่ต้องพึ่งพาวารสารเชิงพาณิชย์ อีกตัวอย่างที่เห็นได้ชัดถึงผลกระทบของการขึ้นราคาฐานข้อมูลวารสารในปัจจุบัน คือ ปี 2017-2018 เครือข่ายสมาชิกห้องสมุดมหาวิทยาลัย ในประเทศฝรั่งเศส สวีเดน และ เยอรมันไม่สามารถต่อรองขอลดค่าสมาชิกเนื่องจากมีการขึ้นราคาสมาชิกอย่างต่อเนื่องกับ Elsevier ผู้จัดจำหน่ายฐานข้อมูลวารสารรายใหญ่ของโลก จึงได้ทำการเลิกบอกรับฐานข้อมูล Elsevier โดยมีนโยบายให้นักวิชาการ นักวิจัยตีพิมพ์ในรูปแบบเปิด รวมทั้งมีการนำเงินงบประมาณค่าสมาชิกใช้เป็นเงินสนับสนุนค่าตีพิมพ์ในวารสารแบบเปิดแทน

5. ความต้องการสื่อสารทางวิชาการ

การสื่อสารทางวิชาการ คือ การเผยแพร่ข้อมูลซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัย โดยการเผยแพร่ผลการวิจัยลงในหนังสือ หรือบทความตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ เป็นการแบ่งปันประสบการณ์ และหมุนเวียนความรู้แก่นักวิชาการ และนักวิจัยอื่นๆ หรือนักคิดที่สนใจ เพื่อสามารถนำไปต่อยอดสู่การพัฒนาความรู้ใหม่ๆ นอกจากนั้นยังเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น การได้รับการยอมรับในความรู้ความสามารถด้านวิชาการ เช่น การได้รับการนำไปอ้างอิง การได้รับให้ตีพิมพ์ในวารสารที่มีค่าดัชนีผลกระทบการอ้างอิง (Journal Impact Factor-JIF) การขอทุน และการเลื่อนตำแหน่ง หรือ ประโยชน์เพื่อการว่าจ้าง หรือต่อสัญญาจ้าง

วงจรชีวิตการวิจัย (UNESCO, 2015a)

การเผยแพร่ในวารสารเชิงพาณิชย์นักวิชาการจะพบกับปัญหาหลายประการ คือ ต้องโอนลิขสิทธิ์ของผลงานให้แก่ผู้จัดทำวารสาร ทำให้ไม่สามารถเผยแพร่ได้อย่างอิสระ นอกจากนั้นผู้จัดพิมพ์เชิงพาณิชย์ยังปิดกั้นการเข้าใช้งานเฉพาะผู้อกรับเป็นสมาชิกเท่านั้น ทำให้มีการเผยแพร่ในวงจำกัดมากกว่าจะเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวางตามที่ต้องการ ลดความสามารถในการเข้าถึง และการมองเห็นจากผู้ใช้ ส่งผลให้มีการนำไปอ้างอิงน้อย และยังเป็นอุปสรรคในการนำความรู้ไปใช้ต่อยอดในด้านวิชาการลดน้อยลงไปด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะในประเทศที่ด้อยพัฒนา นอกจากนั้นนักวิชาการยังเห็นว่าผลงานวิจัยของตนได้รับงบประมาณจากสถาบัน หรือ กองทุนต่างๆ ซึ่งเป็นเงินจากภาษีของประชาชน ดังนั้นการยกลิขสิทธิ์ให้ผู้จัดพิมพ์นำไปใช้ในเชิงพาณิชย์เป็นสิ่งที่ไม่น่าจะถูกต้อง เนื่องจากงานวิจัยที่มาจากภาษีของประชาชนน่าจะใช้เพื่อของสังคมมากกว่านำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ จึงเกิดความต้องการในการเผยแพร่ในรูปแบบการเข้าถึงแบบเปิดเนื่องจากสามารถเผยแพร่ได้โดยอิสระ และกว้างขวาง รวมทั้งเพื่อประโยชน์ส่วนรวม นอกจากนั้นยังพบว่าการเผยแพร่เอกสารในรูปแบบเปิดบนอินเทอร์เน็ตทำให้มีการนำไปอ้างอิงมากขึ้นถึง ร้อยละ 365 (Hajjen, Hamad, & Gingras, 2005; Sahu, Gogtay, Bavdekar, 2005)

ความหมายของการเข้าถึงแบบเปิด

จากแถลงการณ์ Budapest Open Access Initiative, Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities และ Bethesda Statement on Open Access Publishing ได้อธิบายถึงความหมายแบบเปิดไว้ดังนี้

Budapest Open Access Initiative -BOAI

เป็นแถลงการณ์จากการประชุมที่จัดขึ้นในเมือง Budapest ประเทศฮังการี ในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ ปี 2002 ได้ให้ความหมายของการเข้าถึงแบบเปิดไว้ (“Budapest Open Access,” 2002; Suber, 2012, p. 7) ดังนี้

“ เอกสารที่เปิดให้เข้าใช้งานโดยไม่มีค่าบริการใช้จ่ายบนอินเทอร์เน็ต อนุญาตให้ผู้ใช้สามารถคัดลอก แจกจ่าย พิมพ์ค้นหา หรือเชื่อมโยงไปยังเนื้อหาฉบับสมบูรณ์ สามารถค้นหาได้โดยมีการจัดทำดัชนี สามารถส่งต่อข้อมูลไปยังโปรแกรมอื่นๆ หรือใช้โดยไม่มีอุปสรรคจากข้อจำกัดด้านกฎหมาย ด้านการเงิน หรือด้านเทคนิค ในการเข้าถึงบนอินเทอร์เน็ต โดยผู้แต่งเป็นผู้ควบคุมการให้สิทธิในการนำไปใช้งาน และสิทธิที่จะได้รับการอ้างอิงหรือ แข่งแหล่งที่มา”

นอกจากนั้น BOAI ยังได้เสนอรูปแบบการทำ OA เป็น 2 ประเภท คือ การเผยแพร่ด้วยตนเอง (Self-Archiving) และ วารสารแบบเปิด (Open-access Journals) โดยที่เอกสารเหล่านั้นไม่มีข้อจำกัดในการเข้าถึง ใช้วิธีการต่างๆ ที่จะทำให้ไม่มีการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายจากผู้ใช้ โดยใช้การสนับสนุนทางการเงินจากแหล่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล หรือองค์กรผู้ให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัย มหาวิทยาลัย หรือองค์กรต้นสังกัดของนักวิจัยนั้น นอกจากนี้ยังได้แบ่งระดับของการเปิดเป็น 2 ระดับ คือ Gratis เป็นการเข้าถึงแบบเปิดที่สามารถเข้าถึงได้โดยไม่มีค่าใช้จ่ายเท่านั้น โดยไม่ได้ให้สิทธิการใช้งานด้านอื่นๆ และ Libre เป็นแบบการเข้าถึงแบบเปิดที่สามารถเข้าถึงได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย และให้สิทธิบางประการในการนำไปใช้ เช่น การนำไปใช้ซ้ำ การแบ่งปัน การนำไปดัดแปลง เป็นต้น

Bethesda Statement on Open Access Publishing

เป็นแถลงการณ์จากการประชุมที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2003 ที่สถาบัน Howard Hughes Medical ในรัฐ Maryland ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ให้นิยามของการจัดทำเอกสารเข้าถึงแบบเปิดว่า

“ผู้เขียนและผู้ถือลิขสิทธิ์ อนุญาตให้เข้าถึงผลงานได้โดยไม่มีการคิดค่าใช้จ่าย ผลงานฉบับสมบูรณ์จะต้องทำให้อยู่ในรูปแบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นมาตรฐาน และจัดเก็บไว้ในคลังสารสนเทศที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันหรือหน่วยงานต่างๆ ที่ต้องการจัดทำเอกสารเข้าถึงแบบเปิด อย่างน้อย 1 แห่ง โดยไม่จำกัดสิทธิ์ในการเข้าถึง รวมถึงเก็บรักษาผลงานในระยะยาว” (Suber, 2003)

และได้กำหนดคำจำกัดความของการตีพิมพ์แบบเปิด ไว้ ดังนี้ (“Bethesda Statement”, 2003) ว่าเป็นสิ่งที่ตรงตามเงื่อนไขสองข้อ ต่อไปนี้

1. ผู้แต่งและผู้ถือลิขสิทธิ์ มอบสิทธิแก่ผู้ใช้ทุกคนโดยไม่มีค่าใช้จ่าย และไม่สามารถเพิกถอนสิทธิได้ทั่วโลก สิทธิในการเข้าถึงและสิทธิใช้งานถาวร ในการคัดลอก ใช้งาน เผยแพร่ ส่งต่อ เปิดผลงานแก่สาธารณะชนรวมทั้งเพื่อจัดทำแจกจ่าย และดัดแปลง ดัดแปลงในรูปแบบดิจิทัลอย่างมีพิจารณาญาณ เช่น การอ้างถึงเจ้าของผลงาน และสามารถในการนำไปจัดทำสำเนาในรูปแบบสิ่งพิมพ์จำนวนน้อย สำหรับการมีส่วนร่วม

2. เวอร์ชัน (Version) ที่สมบูรณ์ของงาน และงานเสริมเพิ่มเติมทั้งหมด รวมถึงสำเนาที่ได้รับการอนุญาต ตามที่ระบุในข้อ 1 ที่จัดเก็บในรูปแบบเอกสาร(format) อิเล็กทรอนิกส์ตามมาตรฐานที่เหมาะสม ควรนำเข้าสู่คลังสารสนเทศทันทีที่งานเสร็จสิ้นอย่างน้อย 1 แห่งซึ่งสนับสนุนโดย สถาบันการศึกษา สมาคมวิชาการ องค์กรของรัฐ หรือองค์กรที่

ได้รับการยอมรับในการส่งเสริมการพิมพ์แบบเปิด ไม่มีข้อจำกัดการใช้ เปิดให้มีการนำไปใช้งานร่วมกัน และมีการจัดเก็บเพื่อความยั่งยืนในระยะยาว

หมายเหตุ:

1. การเข้าถึงแบบเปิดถือเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคลของเจ้าของผลงาน ไม่จำเป็นต้องเป็นวารสาร หรือผู้จัดพิมพ์
2. กำหนดมาตรฐานชุมชน ใช้แทนกฎหมายลิขสิทธิ์ สำหรับเป็นกลไกในการบังคับใช้ในการกำหนดคุณสมบัติที่เหมาะสมในการนำไปใช้งาน การเข้าถึงแบบเปิด ที่เป็นที่รับรู้ทั่วไป

Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities

เป็นแถลงการณ์ที่เกิดขึ้นจากการประชุมนานาชาติในกรุงเบอร์ลินในวันที่ 22 ตุลาคม ปี 2003 ได้ข้อสรุปว่า การเข้าถึงแบบเปิด จะเป็นแหล่งข้อมูลที่ครอบคลุมความรู้ และมรดกทางวัฒนธรรมของมนุษย์ที่เป็นที่ยอมรับในวงการวิทยาศาสตร์ การที่จะจัดทำกรเข้าถึงแบบเปิด จะต้องรองรับเงื่อนไขสำคัญสองประการ คือ (Max-Planck-Gesellschaft, 2018)

1. ผู้เขียน หรือผู้ถือสิทธิ์จะต้องเผยแพร่สู่สาธารณะในรูปแบบดิจิทัล และอนุญาตให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงผลงานโดยไม่มีค่าใช้จ่าย เปิดสิทธิการใช้งาน ให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงโดยไม่มีข้อจำกัด สามารถคัดลอก ทำสำเนาเอกสารใช้แจกจ่าย และดัดแปลงได้
2. ผลงานฉบับเต็ม และฉบับเสริมที่ได้จากข้อแรกต้องนำเข้าไปในคลังสารสนเทศอย่างน้อย 1 แห่ง ในรูปแบบการใช้งานที่ได้มาตรฐานโดยใช้เทคโนโลยีการจัดเก็บที่เป็นมาตรฐาน (เช่น Open Archive Initiative) ที่จัดทำโดยสถาบันทางการศึกษา สมาคมวิชาการ หน่วยงานของรัฐบาล หรือองค์กรต่างๆ ที่สนับสนุนแนวคิดแบบเปิด เปิดใช้งานการเข้าถึงที่มีการเผยแพร่โดยไม่มีข้อจำกัด มีการทำงานร่วมกันในการจัดการ และมีนโยบายการจัดเก็บในระยะยาว

จะพบว่าความหมายที่อธิบายจากการประชุมที่สำคัญ 3 แห่ง การประชุมแต่ละแห่งให้การอธิบาย ให้คำจำกัดความแตกต่างกันเล็กน้อย แต่มีหลักการพื้นฐานที่ตรงกัน คือ (Funk, 2007)

“เป็นเอกสารดิจิทัลที่มีการเผยแพร่บนอินเทอร์เน็ต ผู้ใช้เข้าถึงได้ทางอินเทอร์เน็ต โดยไม่มีค่าใช้จ่าย ทั้งการค้นหาค้นหาบทความ และสามารถ นำไปอ่าน ถ่ายโอน ทำสำเนา แจกจ่ายต่อ ดัดแปลง โดยไม่ต้องบอกรับสมัครเป็นสมาชิก ปราศจากการควบคุมเงื่อนไขด้านกฎหมาย แต่ผู้เขียนยังคงมีลิขสิทธิ์ถูกต้องตามกฎหมาย และผลงานที่ตีพิมพ์จะต้องนำเข้าไปจัดเก็บในคลังสารสนเทศแบบเปิด”

การกำหนดเงื่อนไขใช้งานแบบเปิด

Corrado (2005) และ UNESCO (2015a) ได้กำหนดว่า ในการเปิดอย่างเสรี (Openness) มีเงื่อนไขต่างๆ 11 ข้อ ดังนี้

1. การเข้าถึง (Access) ควรมีการเผยแพร่ผลงานในรูปแบบเปิด บนอินเทอร์เน็ต โดยมีการคิดค่าใช้จ่ายต่ำสุดในการนำไปทำซ้ำในระดับที่เหมาะสม และควรเผยแพร่งานให้สามารถเข้าถึงได้ง่าย และมีรูปแบบเผยแพร่ที่เหมาะสมที่สามารถนำไปแก้ไขได้

2. ไม่จำกัดใช้เทคโนโลยีที่เฉพาะเจาะจง (Absence of Technological Restriction) ผลงานจะต้องไม่มีการกำหนดใช้เทคโนโลยีที่ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานที่ได้อธิบายในข้อ 1-3 เช่น การใช้รูปแบบการเผยแพร่ในรูปแบบ Open data format³ สามารถทำได้โดยการจัดทำ

³ รูปแบบการเผยแพร่ข้อมูล (Open data format) (“Open data”, ม.ป.ป)

1. ระดับการเปิดเผยข้อมูล เพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถพิจารณาถึงการนำไปใช้ได้สะดวกมากยิ่งขึ้น ระดับ 5 ดาวเป็นระดับการเปิดเผยข้อมูลแบบสูงสุด

ระดับการเปิดเผย (Openness)	รายละเอียด
★☆☆☆☆ (1 ดาว)	เผยแพร่ข้อมูลในทุกรูปแบบบนเว็บไซต์และอยู่ภายใต้เงื่อนไข และ ข้อกำหนดของสัญญาอนุญาต Open License
★★☆☆☆ (2 ดาว)	เผยแพร่ข้อมูลในรูปแบบ Structured data ที่เครื่องสามารถอ่านได้ (Machine-readable) เช่น ข้อมูลอยู่ในรูปแบบไฟล์ Excel
★★★☆☆ (3 ดาว)	เผยแพร่ข้อมูลในรูปแบบ Non-proprietary format เช่น ข้อมูลในรูปแบบ CSV แทนรูปแบบ Excel
★★★★☆ (4 ดาว)	ใช้ URI (Uniform Resource Identifier) ในการระบุตัวตนของข้อมูล และชี้ไปยังตำแหน่งของข้อมูลนั้น
★★★★★ (5 ดาว)	ข้อมูลมีการเชื่อมโยงไปสู่แหล่งข้อมูลอื่นๆ ในบริบทที่เกี่ยวข้องกันได้

2. ประเภทข้อมูลที่มีการจัดระดับการเปิดเผย ระดับ 5 ดาวเป็นระดับการเปิดเผยข้อมูลแบบสูงสุด

ประเภทข้อมูล	ระดับการเปิดเผยข้อมูล
PDF, DOC, TXT, TIFF, JPEG	★☆☆☆☆ (1 ดาว)
XLS	★★☆☆☆ (2 ดาว)

รูปแบบข้อมูลเปิด คือ ข้อกำหนดที่มีข้อกำหนดเป็นแบบสาธารณะ และเป็นอิสระไม่มีข้อจำกัดในการใช้

3. การทำซ้ำ (Redistribution) สัญญาอนุญาตไม่ควรจำกัดสิทธิ ในการนำไปขาย ให้ฟรี หรือนำไปใช้งานร่วมกับผลงานอื่น สัญญาอนุญาตที่กำหนดไม่ควรมีการคิดประโยชน์จากค่าใช้งาน หรืออื่นๆ เช่น การนำไปขาย หรือการนำไปเผยแพร่

4. การนำไปใช้งานใหม่ (Reuse) สัญญาอนุญาตจะต้องอนุญาตสำหรับการนำไปเลียนแบบ และดัดแปลง โดยให้อนุญาตทำได้ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดของงานต้นฉบับ

5. คุณสมบัติ (Attribution) ใบอนุญาตอาจจำเป็นต้องมีเงื่อนไขสำหรับการทำซ้ำ และการนำไปใช้งานใหม่ ต้องมีการแจ้งแหล่งที่มาของผู้ผลิตต้นฉบับ และให้แจ้งระบุคุณสมบัติการใช้งานในเอกสารที่เผยแพร่ด้วย

6. ความครบถ้วน (Integrity) สัญญาอนุญาตอาจมีเงื่อนไขที่กำหนดให้มีการให้ชื่อที่แตกต่างกันในการแก้ไข ปรับปรุง โดยอาจแจ้งชื่อที่แตกต่างกันหรือแจ้งลำดับการแก้ไข (เช่น Version 2 Version 2.2)

ตัวอย่าง

(Submitted on 18 Jun 2006 (v1), last revised 15 Aug 2006 (this version, v2))

7. ไม่กีดกันส่วนบุคคล หรือกลุ่มใด (No Discrimination against Persons or Groups) สัญญาอนุญาตต้อง ไม่มีการกีดกันแบ่งแยกบุคคล หรือ กลุ่มบุคคล

8. ไม่กีดกันการนำใช้งานจากกลุ่มเฉพาะ (No Discrimination against Fields of Endeavor) ไม่กีดกันห้ามไม่ให้มีการนำงานที่ผลิตเพื่อการใช้งานในบางกลุ่มมาใช้งาน เช่น การห้ามเอาข้อเขียนที่ใช้ในทางธุรกิจ มาใช้ในงานวิจัยของมหาวิทยาลัย เป็นต้น

9. การเผยแพร่สัญญาอนุญาต (Distribution of License) สัญญาอนุญาตที่กำกับไว้ในผลงานจะต้องสามารถนำไปใช้กับทุกคน ในการทำซ้ำโดยผู้อื่นต้องทำการเผยแพร่โดยไม่มีค่าธรรมเนียมบังคับเพิ่มเติมจากสัญญาอนุญาตเดิม

CSV, ODS, XML, JSON, KML, SHP, KMZ ★★★★★☆ (3 ดาว)

RDF (URIs) ★★★★★☆ (4 ดาว)

RDF (Linked Data) ★★★★★★ (5 ดาว)

10. ต้องใช้สัญญาอนุญาตเดิม (License Must Not Be Specific to a Package) เมื่อมีการแยกส่วนผลงานออกจากต้นฉบับงานเดิม หรือชุด เช่น บทใดบทหนึ่งเพื่อนำไปใช้งานในด้านอื่นๆ จะต้องคงใช้สัญญาอนุญาตเดิมนั้น ห้ามใช้สัญญาอนุญาตใหม่

11. สัญญาอนุญาตสามารถนำไปใช้ร่วมกับงานอื่นๆ ที่อาจไม่มีสัญญาอนุญาตหรือใช้สัญญาอนุญาตที่แตกต่าง (License Must Not Restrict the Distribution of Other Works) เช่น จะต้องไม่บังคับให้งานอื่นๆ เผยแพร่ในรูปแบบเปิดเช่นเดียวกับงานตนเอง

พัฒนาการเผยแพร่การเข้าถึงแบบเปิด

พัฒนาการของแนวคิดการจัดทำการเข้าถึงแบบเปิดส่งผลดีต่อการเผยแพร่ทางวิชาการ ห้องสมุด และ สถาบันวิจัย และเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงสารสนเทศสำหรับผู้ใช้ได้มากขึ้น ทดแทนการขาดแคลนงบประมาณในการบอกรับเป็นสมาชิวารสารเชิงพาณิชย์ เนื่องจากการเกิดวิกฤติด้านราคาบอกรับวารสารที่เพิ่มขึ้นตลอดเวลา และตามด้วยการเพิ่มราคาบอกรับฐานข้อมูลนับแต่ปี 1990 ส่งผลให้เกิดการลดการบอกรับเป็นสมาชิวารสารและฐานข้อมูลวารสารอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากได้รับงบประมาณสนับสนุนน้อยลง ทำให้แนวคิดแบบเปิดได้รับการยอมรับมากขึ้น และ มีการดำเนินการในด้านต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ในรูปแบบเปิดอย่างแพร่หลาย เช่น การส่งเสริมด้านเงินทุนในการวิจัย และ คำดำเนินการตีพิมพ์ รวมทั้งการจัดทำการเข้าถึงแบบเปิดทั้งในรูปแบบวารสารแบบเปิด คลังสารสนเทศแบบเปิด จัดทำนามานุกรม และ โปรแกรมค้นหาช่วยค้นสารสนเทศที่มีการจัดทำในรูปแบบเปิด โดยการพัฒนาเกี่ยวกับการจัดทำกรเข้าถึงแบบเปิดตามลำดับในระยะต้นๆ ดังตารางที่ปรากฏด้านล่าง ดังนี้ (UNESCO, 2015b, p. 21)

and renowned global thinkers. Similarly, other global, national, regional and institutional OA mandates, introduced after BBB declarations, have recognized and enacted upon philosophical foundations carved in these three pioneering declarations. All of them endorse the principles of the OA model for maximizing the access and benefit to scientists, scholars and the public throughout the world.

2.4 OPEN ACCESS – EVOLUTION

OA movement is a worldwide phenomenon to mitigate challenges faced by the global libraries and research institutions related to “serials crisis” – a spiralling effect of constant increase in subscription cost of many scholarly journals and exponential hike of online access fees of e-journals in 1990s that led to cancellation or reduction of subscriptions of many over-priced serials due to budgetary limits. OA initiatives have tried to provide initially Grants OA and later Libre OA to scholarly literature. The first ever formal OA repository launched was the arXiv.org in 1991 which helped researchers in self-archiving of their electronic preprints of scientific papers in the fields of physics, mathematics, computer science, quantitative biology, quantitative finance and statistics.

Table 2.1: Indicative Open Access Timeline⁷

1991	2000	2001	2002	2003	2006	2007	2008
arXiv.org Repository Launched	PubMed Central Repository Launched	EPJPS software Released	PLoS journals Launched	Biomed Central Journals Launched	OSJ (Open Journal Systems) Software Released	SPARC Launched	
		DNAX software Released	Creative Commons License Released	Budapest OA Initiative (Declaration) OA User Database Launched	Berlin/Boston Declarations	WJIS Action Line Launched	BWA (Directory of Open Access Journals) Launched
				OpenDOAR (Directory of Open Access Repositories) Launched	Celebration of Open Access Week Started		OA Scholarly Publishers Association (OASPA) Launched

As indicated in Table 2.1, there were many events in the first decade of the 21st century that marked the emergence of OA literature as a substantial mode

- 2018 มีการจัดทำวารสารแบบเปิดจำนวน 12,397 รายชื่อ (DOAJ, 2018)
มีคลังสารสนเทศแบบเปิดจำนวน 3, 803 คลังสารสนเทศ (OpenDOAR, 2018)
มีแหล่งเงินทุนประมาณ 680 องค์กร (Springer, 2018)

เอกสารอ้างอิง

- มาริสตา วินิจเขตคำนวน. (2556). *การพัฒนาคลังจัดเก็บเอกสารสถาบันแบบเปิดของคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เอกพล แก้วไพศาลกิจ. (2554). การเข้าถึงแบบเปิด (Open Access). ค้นจาก <https://www.slideshare.net/boonlert/open-access-article-by-cmu-students-3>
- Bethesda Statement on Open Access publishing. (2003). Retrieved from https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/4725199/suber_bethesda.htm
- Canadian Academic and Research Libraries-CARL. (2017). Highlights from the 2015-16 statistical survey of Canadian academic and research libraries. Retrieved from <http://www.carl-abrc.ca/wp-content/uploads/2017/09/CARL-2015-2016-Statistics-Highlights-EN.pdf>
- Corrado, E. M. (2005). The importance of open access, open source, and open standards for libraries. Retrieved from <http://www.istl.org/05-spring/article2.html>
- DOAJ. (2018). Directory of Open Access Journals. Retrieved from <https://doaj.org/>
- Funk, M. E. (2007). Open access – dreams and realities. Retrieved from <http://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/98-Funk-en.pdf>
- Hajjen, C., Harnad, S. & Gingras. Y. (2005). Ten-year cross-disciplinary comparison of the growth of open access and how it increases research citation impact. *Bulletin of the Technical Committee on Data Engineering (IEEE Computer Society)*, 28(4), 39-46. Retrieved from <https://eprints.soton.ac.uk/262906/1/rev1IEEE.pdf>
- Kok, V. T. & Garrison, E. P. (2001). Journals for academic veterinary medical libraries, *The Serials Librarian*, 41(1), 21-30. Retrieved from https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J123v41n01_03
- Library Research Service's (LRS). (2010). The future of the book, Part 1: Perceptions of cost and technological advantages of paper and electronic formats. Retrieved from <https://www.lrs.org/fast-facts-reports/the-future-of-the-book-part-1-perceptions-of-cost-and-technological-advantages-of-paper-and-electronic-formats/>

- Live-Counter.com. (2018). How big is the Internet? Retrieved from <http://www.live-counter.com/how-big-is-the-internet/>
- Open data Q&A. (n.d.). Retrieved from <https://old.ega.or.th/Files/20150527101019.pdf>
- OpenDOAR. (2018). Directory of Open Access Repositories. Retrieved from <http://v2.sherpa.ac.uk/opensoar/>
- Ryan, J. et al. (2002). The future of scholarly publishing from the ad hoc committee on the future of scholarly publishing. Profession 2002. Retrieved from <http://www.mla.org/pdf/schlrlypblshng.pdf>
- Sahu, D. K., Gogtay, N. J., Bavdekar, S. B. (2005). *Effect of open access on citation rates for a small biomedical journal*. In: Fifth International Congress on Peer Review and Biomedical Publication, 16-18 Sep 2005, Chicago, USA. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/36446808_Effect_of_open_access_on_citation_rates_for_a_small_biomedical_journal
- Springer Nature. (2018). Benefits for authors. Retrieved from <https://www.nature.com/openresearch/about-open-access/benefits-for-authors/>
- Suber, P. (2003). Bethesda statement on open access publishing. Retrieved from <http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>
- Suber, P. (2012). *Open Access*. Cambridge, MA: MIT press. Retrieved from http://mitpress.mit.edu/sites/default/files/titles/content/9780262517638_Open_Access_PDF_Version.pdf
- Swan, A. (2005). Open access. Retrieved from <https://slideplayer.com/slide/797619/>
- UNESCO. (2015a). *Concepts of Openness and Open Access*. Paris: Author. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232207>
- UNESCO. (2015b). *Introduction to Open Access*. Paris, France: Author. Retrieved from https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000231920_eng
- Velterop, J. (2017). The Bethesda statement on Open-Access publishing. Retrieved from https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/4725199/suber_bethesda.htm
- White, S., & Creaser, C. (2007). Trends in scholarly journal prices 2000-2006. Retrieved from <http://www.lboro.ac.uk/departments/lis/download/op37.pdf>

ประโยชน์ของการเข้าถึงแบบเปิด

การจัดทำการเข้าถึงแบบเปิดเป็นแนวคิดเพื่อประโยชน์ของสังคม และความเป็นเสรีในการนำเสนอบทความ เนื้อหา รวมทั้งสื่อต่างๆ หลากหลายด้าน ประกอบด้วย

1. ประโยชน์ต่อวงการวิจัย

แนวคิดการจัดทำการเข้าถึงแบบเปิดช่วยให้นักวิจัย และงานด้านวิชาการ ได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง และแพร่หลายมากขึ้น เนื่องจากมีการเผยแพร่บนอินเทอร์เน็ต และเปิดให้มีการใช้อย่างเสรี ผู้ใช้สามารถเข้าถึงสารสนเทศทางด้านวิชาการได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ และยังมีอุปสรรคทางด้านลิขสิทธิ์น้อย ส่งเสริมให้มีการแบ่งปันข้อมูลได้ง่ายในทุกมุมโลก การเผยแพร่สารสนเทศทางด้านวิชาการในลักษณะเปิดนั้น ช่วยให้เกิดการเผยแพร่ในด้านลึก และเชิงกว้าง ซึ่งส่งผลให้มีการผลิตผลงานได้อย่างรวดเร็ว (Pinfield, 2008 อ้างถึงในมาริสสา วิณิชเขตคานวน, 2556)

การเผยแพร่ในเชิงลึกหมายถึง การสื่อสารทางวิชาการสำหรับผู้เริ่มต้นศึกษา นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาเดียวกัน การเผยแพร่การเข้าถึงแบบเปิดช่วยให้นักวิจัยด้านความรู้ได้รวดเร็ว ช่วยให้การศึกษางานด้านนั้นๆ มีพัฒนาการได้รวดเร็วขึ้น โดยเฉพาะเรื่องที่กำลังเป็นที่สนใจในขณะนั้น ตัวอย่างเช่น บทความเรื่อง Fukushima's biological impacts: the case of the pale grass blue butterfly มีการเข้าถึงมากกว่า 2.5 แสนครั้ง ในช่วงเดือนแรกที่มีการตีพิมพ์ (Springer Nature, 2018) อันสืบเนื่องจากเหตุการณ์ระเบิดของโรงงานนิวเคลียร์ที่ฟูกูชิม่า

สำหรับการเผยแพร่ในเชิงกว้าง คือ ความรู้ในปัจจุบันจะพบว่ามีบูรณาการความรู้จากหลากหลายสาขาเข้าด้วยกัน แนวคิดการเข้าถึงแบบเปิดสามารถขยายขอบเขตการเผยแพร่ผลงานทั้งในสาขาวิชาและนอกสาขาวิชามากขึ้น การเปิดให้เข้าถึงอย่างเสรี และทันที ทำให้นักวิชาการในต่างสาขาส่งผลงานวิจัยอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องได้ง่ายขึ้น ถือเป็น การเผยแพร่ผลงานให้กว้างขวางออกไปมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น และเกิดการขับเคลื่อนในการสร้างผลงานดีๆ อย่างต่อเนื่อง

2. ประโยชน์ต่อวงการศึกษ

วัตถุประสงค์ของการสื่อสารทางวิชาการ คือการเผยแพร่ความรู้และประสบการณ์ต่อสังคม ทำประโยชน์ต่อการศึกษา โดยเฉพาะด้านการเรียนการสอน และการให้บริการวิชาการต่อสังคม ดังนี้

1) มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งบริการทางวิชาการเกี่ยวกับการวิจัย และเผยแพร่องค์ความรู้ วิชาการในด้านต่างๆ เป็นที่ยอมรับกันว่า ผลงานด้านการวิจัยและวิชาการที่มีการตีพิมพ์ในวารสาร ผู้แต่งส่วนใหญ่จะมาจากนักวิจัย นักวิชาการในมหาวิทยาลัยร้อยละ 70 (Mabe, 2006) การจัดทำ การเข้าถึงแบบเปิดเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และการวิจัยในรูปแบบวารสาร คลังสารสนเทศ จะเป็นประโยชน์ในด้านการเผยแพร่ความรู้โดยไม่มีค่าใช้จ่ายคืนแก่สังคม โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยของรัฐที่ได้รับงบประมาณที่มาจากภาษีของประชาชน นอกจากนั้นการเผยแพร่การเข้าถึงแบบเปิดเผย เป็นช่องทางในการเผยแพร่ชื่อเรื่องด้านวิชาการ และการวิจัย การพัฒนาคุณภาพของสถาบันด้านการวิจัย การเรียนการสอน และได้รับการยอมรับถึงความเชี่ยวชาญของของบุคลากรในสถาบัน ทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีของมหาวิทยาลัย รวมถึงการขยายโอกาสความร่วมมือในการวิจัยหรือความร่วมมือทางวิชาการ

2) ห้องสมุด

ประโยชน์ที่ห้องสมุดได้รับ คือ สามารถดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการก่อตั้ง คือ เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนทรัพยากรสารสนเทศ สำหรับ การเรียนการสอน และ การวิจัย ของ สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนั้นแนวคิดการจัดทำการเข้าถึงแบบเปิดช่วยให้ห้องสมุดประหยัดงบประมาณในการจัดซื้อหนังสือ และวารสาร ซึ่งจากการศึกษาโดย Victoria University (2009 อ้างถึงในมาริสสา วิณิชเขตคำนวน, 2556, น. 2) พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษสามารถประหยัดเงินได้ถึง 80 ล้านปอนด์ต่อปี

การทำการเข้าถึงแบบเปิดยังช่วยให้ผู้ใช้ห้องสมุดสามารถเข้าถึงสารสนเทศที่หลากหลายนอกเหนือจากที่ห้องสมุดมีบริการ โดยเฉพาะห้องสมุดขนาดเล็ก หรือ ห้องสมุดที่มีงบประมาณน้อย จะช่วยให้สามารถเพิ่มโอกาสแก่ผู้ใช้ที่สามารถเข้าถึงสารสนเทศได้เพิ่มขึ้น และครอบคลุมทุกสาขาวิชาได้มากขึ้น รวมทั้งส่งเสริมให้ห้องสมุดมีโอกาสเพิ่มบทบาทในการทำหน้าที่เป็นผู้จัดการความรู้ของสถาบันที่มีการผลิตผลงานทางวิชาการเผยแพร่ต่อสังคม และจัดเก็บอย่างยั่งยืน ในรูปแบบคลังสารสนเทศ

3) นักเรียน/นักศึกษา/อาจารย์

นักเรียนนักศึกษามีความต้องการใช้ผลงานวิชาการสำหรับการนำไปใช้ในการ ค้นคว้าหรือทำการวิจัย แต่ก็อาจขาดโอกาสที่จะเข้าถึงงานวิชาการบางรายการเนื่องด้วยเหตุผลต่างๆ เช่น ห้องสมุดที่ใช้ไม่ได้เป็นสมาชิกของวารสารนั้นๆ การจัดทำ การเข้าถึงแบบเปิดจึงเป็นทางเลือกที่จะเปิดโอกาสนักเรียน/นักศึกษา มีโอกาสเข้าถึงเอกสารหรือบทความได้มากขึ้น ส่งเสริมให้มีการ ค้นคว้าสำหรับการทำงานหรือการศึกษาวิจัยต่างๆ ทำได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

รวมไปถึงการเข้าถึงเอกสารเหล่านั้นจากภายนอกสถาบันด้วยการใช้อินเทอร์เน็ตซึ่งทำให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายโดยไม่มีข้อจำกัดด้านสถานที่

3. ประโยชน์ต่อธุรกิจสำนักพิมพ์

องค์กรธุรกิจก็ได้รับประโยชน์จากแนวคิดการจัดทำการเข้าถึงแบบเปิด เช่นกัน เริ่มต้นจากการที่สำนักพิมพ์เชิงพาณิชย์ได้ปรับตัวเองจากการตีพิมพ์วารสารวิชาการเชิงพาณิชย์เพียงอย่างเดียว มาเป็นวารสารแบบเปิดมากขึ้น ทำให้สำนักพิมพ์เองสามารถสร้างรายได้เพิ่มโดยการเสนอทางเลือกรูปแบบในการจัดพิมพ์วารสาร ให้แก่ผู้เขียนทั้งในรูปแบบ Full OA และ Hybrid OA นอกจากนี้สำนักพิมพ์ยังสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในส่วนค่าดำเนินการตีพิมพ์ ในกลุ่มวารสารแบบ Hybrid OA โดยกำหนดให้ผู้เขียนเป็นผู้สนับสนุนค่าดำเนินการตีพิมพ์เอง หรือกรณีหนังสือแบบเปิด สำนักพิมพ์มักจะจัดทำฉบับพิมพ์เพื่อขาย และจัดทำฉบับอิเล็กทรอนิกส์ให้บริการโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย เช่น สำนักพิมพ์ Bloomsbury มีโครงการ Bloomsbury Open เผยแพร่หนังสือ และผลงานวิจัยของสำนักพิมพ์ให้สามารถเข้าถึงบนอินเทอร์เน็ตถ่ายโอนไปใช้งานได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons แบบ CC-BY-NC-ND และจัดพิมพ์รูปแบบตีพิมพ์ตามคำสั่งซื้อในรูปแบบ Publish-on-demand (POD) ซึ่งช่วยให้สำนักพิมพ์ลดความเสี่ยงในการผลิตหนังสือ และงานวิจัยเกินความต้องการได้เช่นกัน ซึ่งพบว่า Bloomsbury สามารถขยายฐานลูกค้าได้กว้างขึ้นเนื่องจากการเข้าถึงได้ง่ายขึ้นผ่านอินเทอร์เน็ต ทำให้ผู้ที่สนใจในตัวเล่มสามารถสั่งซื้อได้ในภายหลัง (Murphy, 2008; เอกพล เก้าไพศาลกิจ, 2554) หรือ วารสาร Journal of Legal Analysis ของสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย Oxford จัดทำในรูปแบบวารสารแบบเปิด และ จัดจำหน่ายเป็นบทความฉบับพิมพ์เมื่อสิ้นปีในแต่ละฉบับ เช่นเดียวกับสำนักพิมพ์ OMICS International (2007) ซึ่งประสบความสำเร็จในการตีพิมพ์วารสารแบบเปิด โดยเริ่มต้นตีพิมพ์วารสารแบบเปิดด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจำนวน 10 รายชื่อในปี 2007 และในปัจจุบันขายเป็นจำนวน 700 รายชื่อมีผู้อ่าน 50 ล้านราย ซึ่งการจัดทำในรูปแบบนี้เป็นการส่งเสริมการทำประโยชน์กลับสู่สังคมได้อีกทางหนึ่งของหน่วยงาน/องค์กรธุรกิจต่างๆ ภายใต้แนวคิดเดียวกับนักวิจัย/นักวิชาการที่ต้องการคืนความรู้กลับสู่สังคมเพื่อการพัฒนาประเทศต่อไป

4. ประโยชน์สำหรับผู้แต่ง หรือผู้สร้างสรรค์ผลงาน ประโยชน์ที่ผู้แต่งได้รับมี ดังนี้

1) มองเห็นได้มากขึ้น

การเผยแพร่การเข้าถึงแบบเปิดบนอินเทอร์เน็ตเป็นเผยแพร่ในระดับสากล เผยแพร่ ทันที และเปิดให้มีการใช้โดยเสรี และสามารถค้นผ่านโปรแกรมค้นหา เช่น Google และ Google Scholar โดยเฉพาะบทความวารสาร หนังสือ และ สิ่งพิมพ์อื่นๆ ส่งผลให้ผู้ค้นสามารถค้นพบได้ง่าย และรวดเร็ว ซึ่งจากการศึกษาจากนักวิจัย และสำนักพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง พบว่าการเผยแพร่บทความแบบเปิดบนอินเทอร์เน็ตเพิ่มโอกาสในการมองเห็นเป็น 3 เท่าของบทความเชิงพาณิชย์ (Springer Nature, 2018) และรายงานของ OMICS International ซึ่งตีพิมพ์วารสารแบบเปิดมากกว่า 700 ชื่อเรื่อง พบว่ามีผู้เข้ามาอ่านมากกว่า 15 ล้านคนจากทั่วโลก โดยวารสารแต่ละฉบับจะมีค่าเฉลี่ยของการเข้ามาดูจำนวน 25,000 ครั้งต่อฉบับ ทำให้มีการเข้ามาใช้มากกว่าวารสารเชิงพาณิชย์ 10 เท่าเช่นกัน (OMICS International, 2018) และจากสถิติการใช้งานของ PubMed Central พบว่ามีการเข้าใช้ประมาณ 420,000 ครั้งต่อวัน โดยมีการเข้าใช้จากมหาวิทยาลัย ร้อยละ 25 จากบริษัทห้างร้านร้อยละ 17 จากบุคคลทั่วไปร้อยละ 40 และจากหน่วยงานของรัฐและอื่นๆ ร้อยละ 18 (Swan, 2012) สำหรับการถ่ายโอนไปใช้งานพบว่าบทความที่ได้รับทุนสนับสนุนการตีพิมพ์แบบเปิด มีการถ่ายโอนไปใช้งาน ร้อยละ 89- 95 (Mizera, 2013; Springer Nature, 2018) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเผยแพร่แบบเปิดส่งเสริมให้ผู้ใช้มีการมองเห็นเอกสารเพิ่มขึ้น

2) การเกิดความร่วมมือเพิ่มขึ้น

จากการศึกษาเกี่ยวกับประโยชน์ของการเข้าถึงแบบเปิดโดย Springer Nature (2018) ได้อธิบายว่าการเข้าถึงแบบเปิด "เป็นทรัพยากรที่ทรงพลังสำหรับการวิจัย การศึกษา และนวัตกรรม" การเผยแพร่การเข้าถึงแบบเปิดบนอินเทอร์เน็ตโดยไม่มีค่าใช้จ่าย และเผยแพร่บนอินเทอร์เน็ตทำให้เกิดการร่วมมือในการวิจัยในระดับโลก ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแพร่งานวิชาการโดยนักวิจัยอยู่แล้ว และนักวิจัยตระหนักดีว่าการวิจัยเกิดจากความร่วมมือและเป็นสากลเป็นลักษณะธรรมชาติของงานวิจัย

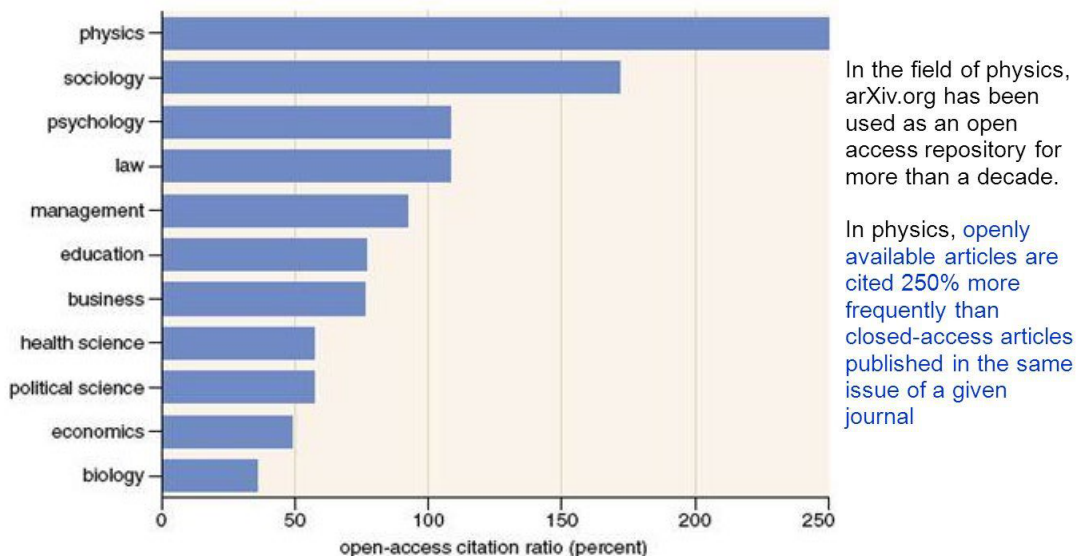
3) เพิ่มการได้รับการอ้างอิง

นอกจากการมองเห็นเพิ่มขึ้น และมีการถ่ายโอนนำไปใช้มากขึ้น ส่งผลให้มีการนำไปอ้างอิงได้เร็วกว่าเนื่องจากมีความเร็วในการเผยแพร่มากกว่าวารสารเชิงพาณิชย์ นอกจากนั้นสามารถเข้าถึงได้ง่ายกว่า และมีอุปสรรคในการนำไปใช้น้อย ส่งผลให้ผลงานวิจัยได้รับการอ้างอิงเพิ่มมากขึ้น (Springer Nature, 2018; Piwowar, et al., 2017; Ottaviani, 2016; Research Information

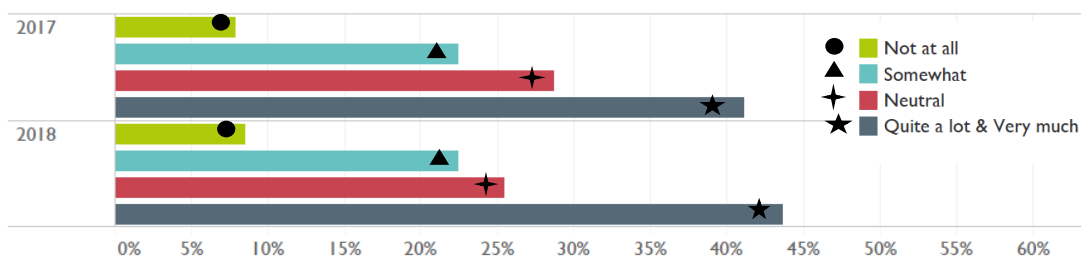
Network, 2014; Tennant, Waldner, Jacques, Masuzzo, Collister, & Hartgerink, 2016) อย่างไรก็ตามก็ยังมีผลงานวิจัยจำนวนหนึ่ง ที่พบว่า การอ้างอิงการเข้าถึงแบบเปิดมากหรือน้อยจะขึ้นอยู่กับสาขาวิชา เช่น สาขาวิชาที่มีผลงานวิจัยไม่มากอย่างในกลุ่มสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ จะมีการนำไปใช้ในการอ้างอิงถึงน้อยกว่าวารสารแบบเปิดในกลุ่มแพทยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี มีจำนวนผลงานวิจัยมากทำให้มีการนำไปอ้างอิงมากกว่า เช่น วารสารด้านฟิสิกส์ จะมีการนำไปอ้างอิงถึงมากกว่าวารสารเชิงพาณิชย์ถึงร้อยละ 250 (มาริสสา วิจิเขตค้ำนวน, 2556)

กราฟ แสดงอัตราการเพิ่มการอ้างอิงของการเข้าถึงแบบเปิด (Howard, 2009)

Open Access availability increases citation rates

กราฟ แสดงความเห็นเกี่ยวกับการได้รับการอ้างอิงเมื่อเผยแพร่ในรูปแบบเปิดส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการตีพิมพ์ในรูปแบบเปิดมากขึ้น (Digital Science, 2018)

4) ได้รับการยอมรับในด้านวิชาการ

นักวิจัย และนักวิชาการจำนวนมากยังลังเลในการตีพิมพ์ในวารสารแบบเปิด ซึ่งเกิดใหม่เนื่องจากยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในวงการวิชาการ ในขณะที่วารสารเชิงพาณิชย์ที่จัดทำโดยสำนักพิมพ์ใหญ่ เช่น Springer และ Elsevier มีประวัติในการจัดทำมานาน และเป็นที่ยอมรับในกลุ่มนักวิชาการรวมทั้งสถาบันการศึกษาถึงความน่าเชื่อถือ และมีคุณภาพมากกว่า ทำให้วารสารเชิงพาณิชย์เหล่านี้จะมีดัชนีผลกระทบการอ้างอิงวารสาร (Journal Impact Factor -JIF) จากการได้รับค่าความถี่ในการนำไปใช้ในการอ้างอิงถึงในแต่ละปีมาก แต่วารสารแบบเปิดใหม่บางรายชื่อ ยังไม่มีค่า JIF หรือมีค่า JIF ต่ำ เช่น วารสารแบบเปิดใหม่ของ Springer มี JIF เพียง 179 ฉบับจาก 500 ฉบับ อย่างไรก็ตามมีวารสารแบบเปิดในสาขาวิชาต่างๆ เช่น ด้านคอมพิวเตอร์ และ ชีววิทยา จำนวนมากที่มีค่า JIF สูงกว่าวารสารเชิงพาณิชย์ เช่น PLOS Biology, BMC Biology และ PLOS ONE สูงเป็นอันดับที่ 1, 4 และ 10 ตามลำดับ สำหรับวารสารแบบเปิดด้านคณิตศาสตร์ และ คอมพิวเตอร์ด้านชีววิทยา คือ PLOS Computational Biology, BMC Systems Biology และ BMC Bioinformatics มีค่า JIF ในอันดับที่ 1, 3 และ 4 ตามลำดับเมื่อเทียบกับวารสารที่ตีพิมพ์ในสาขาวิชาเดียวกัน และมีแนวโน้มว่าวารสารแบบเปิดจะมีค่า JIF เพิ่มขึ้นในอนาคต เนื่องจากเผยแพร่ได้ทั่วโลกเปิดโอกาสให้นักวิจัยในสถาบันขนาดเล็ก หรือประเทศที่ด้อยพัฒนา สามารถเข้าถึงผลงานด้านวิชาการ การวิจัยได้มากขึ้น ทำให้มีชื่อเสียงแพร่หลายได้กว้างขึ้น (Conte, n.d.)¹

5) ค่าตีพิมพ์ลดลง และมีการสนับสนุนเงินทุนเพิ่มขึ้น

วารสารเชิงพาณิชย์บางฉบับจะมีการคิดค่าตีพิมพ์ โดยเฉพาะวารสารในด้าน แพทยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี จะมีอัตราค่าตีพิมพ์ ประมาณ \$100-250 ต่อหน้า (Conte, n.d.) ในขณะที่วารสารแบบเปิดจะคิดในอัตราราคาที่ ระหว่าง \$500-\$5,000 และหากผู้แต่งไม่มีค่าตีพิมพ์สามารถจะขอให้ยกเว้นค่าตีพิมพ์ได้โดยการจ่ายเพียงบางส่วน หรือยกเว้นทั้งหมด นอกจากการลดค่าดำเนินการตีพิมพ์ แล้ว ยังหมายถึงการประหยัดค่าบอกรับเป็นสมาชิกฐานข้อมูลวารสารออนไลน์ที่มีราคาสูงขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนั้นการเพิ่มราคาของฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์ ส่งผลให้มีเงินสนับสนุนการตีพิมพ์แบบเปิดมากขึ้น เพราะในช่วงปี 2013-2017 ห้องสมุดมากกว่า 24 แห่ง ในประเทศสหรัฐอเมริกา และกานาดาได้เลิกบอกรับฐานข้อมูลวารสาร เช่น Wiley, Springer,

¹ ดูรายละเอียดเกี่ยวกับ JIF ของวารสารแบบเปิด ได้ที่ <https://www.omicsonline.org/open-access-journals-impact-factors.php>

SAGE, Taylor & Francis, Emerald และ Emerald² ในช่วงปี 2017-2018 สถาบันกว่า 250 สถาบันในประเทศฝรั่งเศส เลิกการเป็นสมาชิกวารสาร Springer และมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ในประเทศเยอรมัน สวีเดน ไต้หวัน และเปรู³ เลิกบอกรับเป็นสมาชิก Elsevier โดยหันมาใช้ในการจ่ายเป็นครั้งจากการเข้าใช้แทน (pay per view) เนื่องจากมีการเก็บค่าสมาชิกไม่มีความเป็นธรรม คือ มีการคิดค่าสมาชิกไม่เท่ากันในแต่ละสถาบัน เช่น เครือข่ายห้องสมุดในประเทศอังกฤษ จ่ายค่าสมาชิก Elsevier ประมาณ \$52.3 ล้าน ในปี 2014 ประเทศเนเธอร์แลนด์ จ่ายประมาณ \$14 ล้าน ในปี 2018 สำหรับมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ และผู้จัดทำฐานข้อมูลวารสารยังเพิ่มอัตราค่าสมาชิกขึ้นเรื่อยๆ ประมาณปีละร้อยละ 5-15 (Anderson, 2018) ทั้งนี้นอกจากการยกเลิกฐานข้อมูลแล้วยังมีการรณรงค์ให้หยุดการตีพิมพ์ในวารสารเชิงพาณิชย์ที่ Elsevier จัดจำหน่าย หรือหยุดความร่วมมือใดๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การเข้าร่วมในกองบรรณาธิการ หรือเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการพิจารณาคุณภาพบทความ การเลิกบอกรับเป็นสมาชิกทำให้ห้องสมุด เครือข่ายห้องสมุด สมาคมวิชาการหรือวิจัยสามารถประหยัดงบประมาณได้จำนวนมาก เช่น University of Montreal ประเทศเยอรมันสามารถประหยัดเงินได้ \$770,000 Le Consortium Couperin ประเทศฝรั่งเศส ประหยัดเงินได้ € 5 ล้าน และเครือข่ายห้องสมุด Bibsam Consortium ประเทศสวีเดน ประหยัดเงินได้ €12 ล้าน ผลการเลิกบอกรับทำให้มีนโยบายส่งเสริมให้ทุน และมีการตีพิมพ์เอกสารในรูปแบบเปิด เช่น Université de Lorraine ประเทศฝรั่งเศสได้นำเงินในการเลิกบอกรับฐานข้อมูลวารสาร จำนวน €160,000 มาใช้เป็นทุนสนับสนุนการตีพิมพ์ในวารสารแบบเปิดแทน (SPARC, 2018)

6) เพิ่มโอกาสการทำงานและการได้รับทุน

นักวิจัยต้องการเงินทุนเพื่อดำเนินโครงการวิจัย หน่วยงานวิจัยโดยทั่วไปจะมีข้อกำหนดให้นักวิชาการและนักวิจัยต้องมีผลงานทางวิชาการ หรืองานวิจัยที่มีคุณภาพออกมาอย่างต่อเนื่อง การเผยแพร่แบบเปิดส่งเสริมให้ได้รับการอ้างอิงในระดับกว้าง ทำให้เป็นที่รู้จัก และได้รับการยอมรับเพิ่มขึ้น ซึ่งนักวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการให้ข้อมูลสนับสนุนการขอทุนส่งเสริมให้นักวิจัยมีโอกาสดูงในการได้ทุนวิจัย และโอกาสในการได้รับการตีพิมพ์มากขึ้น และยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ประกอบการพิจารณาสำหรับการเลื่อนตำแหน่ง และประเมินในสัญญาว่าจ้าง ในสถาบันที่สังกัด

² ดูเพิ่มเติมที่ 1) <https://sparcopen.org/our-work/big-deal-cancellation-tracking/>

2) <https://scholarlykitchen.sspnet.org/2017/05/01/wolf-finally-arrives-big-deal-cancellations-north-american-libraries/> 3) <http://tagteam.harvard.edu/hubs/oatp/tag/oa.cancellations>

³ ห้องสมุดร้อยละ 75 ในประเทศไต้หวันเลิกบอกรับ Elsevier

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิกา ศิริวัฒน์. (2560). ความตระหนักและความรู้ของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัย
แห่งชาติที่มีต่อการเข้าถึงแบบเปิด. การค้นคว้าอิสระมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศ
ศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มาริสา วินิจเขตคำนวน. (2556). การพัฒนากล้งจัดเก็บเอกสารสถาบันแบบเปิดของคณะ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เอกพล แก้วไพศาลกิจ. (2554). การเข้าถึงแบบเปิด (Open Access). ค้นจาก
<https://www.slideshare.net/boonlert/open-access-article-by-cmu-students-3>
- Anderson, R. (2018). When the wolf finally arrives: Big deal cancellations in North American
libraries. Retrieved from <https://scholarlykitchen.sspnet.org/2017/05/01/wolf-finally-arrives-big-deal-cancelations-north-american-libraries/>
- Conte, S. (n.d.). Making the choice: Open Access vs. Traditional journals. Retrieved from
<https://www.aje.com/en/arc/making-the-choice-open-access-vs-traditional-journals/>
- Digital Science. (2018). The state of open data 2018. Retrieved from <https://www.digital-science.com/resources/portfolio-reports/state-open-data-2018/>
- DOAJ. (2018). DOAJ (Directory of Open Access Journals). Retrieved from <https://doaj.org/>
- Enaco Academy. (2018). Who benefits from Open Access? Retrieved from
<https://www.enago.com/academy/benefits-open-access/>
- Hahn, K. L. (2007). *Research library publishing services: New options for university
publishing*. Washington, DC: Association of Research Libraries. Retrieved from
<http://www.arl.org/storage/documents/publications/research-librarypublishing-services-mar08.pdf>
- Howard, E. (2009). *Journal targeting Open Access, Impact factors, and other journal targeting
topics for pharma writers and publication planners*. In DIA Med Writer SIAC Web
Conference. Retrieved from <https://slideplayer.com/slide/10715927/>
- Mabe, M. (2006). Journal publishing in the e-resources management handbook
(2011), 55-56. Retrieved from
<http://uksg.metapress.com/content/3cvjfqplkkemj3w0/fulltext.pdf> Mizera, K. (2013).

- Murphy, J. (2008). New entry tries new publishing model. *Research Information*. Retrieved from <https://www.researchinformation.info/feature/new-entry-tries-new-publishing-model>
- Open Access increases citation? A brief overview of two reports. Retrieved from <https://openscience.com/open-access-increases-citation-a-brief-overview-of-two-reports/>
- OMICS International. (2018). Open Access gaining more readership and visibility: OMICS International. Retrieved from <https://www.omicsonline.org/journals-publishing-getting-readers-indexing.php>
- Ottaviani, J. (2016). The post-embargo Open Access citation advantage: It exists (probably), Its modest (usually), and the rich get richer (of course). *PLoS ONE*, 11(8). Retrieved from <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0159614>
- Pinfield, S. (2008). Libraries and open access: The implications of open access publishing and dissemination for libraries in higher education institutions in digital convergence – libraries of the future. Retrieved January 20, 2011 from <http://www.springerlink.com/content/978-1-84628-902-6#section=339742&page=1>
- Piwowar, H., et al. (2017). The state of OA: A large-scale analysis of the prevalence and impact of Open Access articles. *PeerJ*, Preprints 5:e3119 v1. Retrieved from <https://doi.org/10.7287/peerj.preprints.3119v1>
- SPARC. (2018). Big deal cancellation tracking. Retrieved from <https://sparcopen.org/our-work/big-deal-cancellation-tracking/>
- Springer Nature. (2018). Benefits for authors. Retrieved from <https://www.nature.com/openresearch/about-open-access/benefits-for-authors/>
- Swan, A. (2005). Open access. Retrieved from <https://slideplayer.com/slide/797619/>
- Swan, A. (2012). Policy guidelines for the development and promotion of Open Access. Paris, France: UNESCO. Retrieved from <https://en.unesco.org/open-access/sites/open-access/files/215863e.pdf>
- Taylor, A. P. (2018). Two big funders join Open-Access movement. Retrieved from <https://www.the-scientist.com/news-opinion/two-big-funders-join-open-access-movement-65046>

Tennant, J. P., Waldner, F., Jacques, D. C., Masuzzo, P., Collister, L. B., & Hartgerink, C. H. J. (2016). The academic, economic and societal impacts of Open Access: An evidence-based review. Retrieved from <https://f1000research.com/articles/5-632/v3>

ทรัพย์สินทางปัญญา ลิขสิทธิ์ สิทธิโดยธรรม

ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property)

ทรัพย์สินทางปัญญา คือ สิทธิอันเกี่ยวกับงานวรรณกรรม ศิลปกรรม และ วิทยาศาสตร์ การแสดงของศิลปิน นักแสดง การดำเนินการบันทึกและแพร่เสียงแพร่ภาพการแสดง นั้น การประดิษฐ์กรรมทุกประเภทที่เกิดจากความอดสาหะของมนุษย์ การค้นพบทาง วิทยาศาสตร์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรม เครื่องหมายการค้า เครื่องหมายบริการ และชื่อหรือสิ่ง กำหนดอันเกี่ยวกับการค้า การป้องกันการกระทำอันเป็นการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรม ตลอดจนสิทธิ อื่นๆ อันเป็นผลจากการสร้างสรรค์โดยใช้ปัญญาของมนุษย์ในทางอุตสาหกรรมวิทยาศาสตร์ วรรณกรรม และศิลปกรรม (เขาวลัทธิ คเคือบมาศ, 2554)

กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญามีวัตถุประสงค์ให้ความคุ้มครองแก่ทรัพย์สินทางปัญญา คือ การให้สิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการใช้ประโยชน์ กีดกันหรือหวงห้ามผู้อื่นใช้ประโยชน์จากทรัพย์สิน ทางปัญญา สิทธิบัตรการประดิษฐ์ ให้ความคุ้มครองระยะเวลา 20 ปี นับแต่วันยื่นคำขอ สำหรับ สิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ ให้ความคุ้มครองระยะเวลา 10 ปี (IP Thailand. (ม.ป.ป.) และมี เงื่อนไขที่จำกัดการใช้สิทธิผูกขาดโดยมิชอบ เช่น สิทธิในการใช้ สิทธิในการผลิต สิทธิในการทำซ้ำ สิทธิในการจำหน่ายแจก เป็นต้น

ทรัพย์สินทางปัญญา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ลิขสิทธิ์ (Copyrights) และ ทรัพย์สิน ทางอุตสาหกรรม (Industrial property) โดยลิขสิทธิ์ให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้สร้างสรรค์งาน โดย การกำหนดสิทธิแต่เพียงผู้เดียวแก่ผู้สร้างสรรค์ที่มีความคิดริเริ่ม สำหรับทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม เป็นความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่เกี่ยวกับสินค้าอุตสาหกรรมซึ่งรวมถึงการประดิษฐ์คิดค้น การ ออกแบบผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรม กระบวนการหรือเทคนิคในการผลิต หรือตัวสินค้า หรือ ผลิตภัณฑ์ที่เป็นองค์ประกอบ และรูปร่างสวยงามของตัวผลิตภัณฑ์ รวมถึงเครื่องหมายการค้าหรือ ยี่ห้อ ชื่อและถิ่นที่อยู่ทางการค้า และการป้องกันการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม

ลิขสิทธิ์ (Copyright)

ลิขสิทธิ์ หมายถึง สิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะกระทำการใด ๆ เกี่ยวกับงานที่ผู้สร้างสรรค์ใช้ สติปัญญาความรู้ ความสามารถ และความวิริยะอดสาหะของตนเองในการสร้างสรรค์ โดยไม่ลอก เลียนงานของผู้อื่น โดยงานที่สร้างสรรค์ต้องเป็นงานตามประเภทที่กฎหมายลิขสิทธิ์ให้ความ คุ้มครองโดยผู้สร้างสรรค์จะได้รับความคุ้มครองทันทีที่สร้างสรรค์โดยไม่ต้องจดทะเบียน ใน

ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เป็นกฎหมายคุ้มครองสิทธิของผู้สร้างสรรค์ผลงาน โดยให้ผู้สร้างสรรค์ถือสิทธิแต่เพียงผู้เดียว ที่จะกระทำการใด ๆ เกี่ยวกับงานสร้างสรรค์ที่ตนได้กระทำให้ขึ้นของงานในสาขาวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หรืองานอื่นใดในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะ เจ้าของผลงานจะมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว เช่น ในการทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่งานอันมีลิขสิทธิ์ หรืออนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิของตน เป็นต้น สาเหตุที่กฎหมายจะให้ความคุ้มครองผู้สร้างสรรค์เพราะการสร้างสรรค์นั้นต้องใช้สติปัญญา และความสามารถ และความวิริยะอุตสาหะ ในการสร้างสรรค์งานให้เกิดขึ้น ซึ่งถือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่งที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ ผู้สร้างสรรค์จึงต้องได้รับความคุ้มครองจากการที่บุคคลอื่นจะนำงานนั้นไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต โดยงานที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ จะต้องไม่ขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนด้วย เช่น ภาพลามกอนาจาร หรือ นวนิยายเสื่อมเสีย ศีลธรรม เป็นต้น

หลักเกณฑ์ให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์

ในการให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์นั้น พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของการให้ความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ไว้ ดังนี้ (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2559)

1. เป็นการแสดงออกซึ่งความคิด

หลักการที่สำคัญของกฎหมายลิขสิทธิ์ คือ สิ่งที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์นั้นต้องเป็นการแสดงออกซึ่งความคิดให้ปรากฏในรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะปรากฏในรูปแบบใด เช่น การเขียน หรือพิมพ์ความคิดลงบนแผ่นกระดาษ การบันทึกเสียงเพลง และดนตรีลงบนเทปบันทึกเสียง หรือการแกะสลักงานออกเป็นรูปร่าง เป็น สำหรับตัวความคิดนั้นเอง จะไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์แต่ประการใด หากผู้สร้างสรรค์หากต้องการคุ้มครองความคิดจะเป็นเรื่องของระบบสิทธิบัตร

2. เป็นการสร้างสรรค์ด้วยตนเองหรือความคิดริเริ่ม

หลักการสำคัญประการต่อมาคือ ผู้สร้างสรรค์สร้างสรรค์งานนั้นขึ้นมาด้วยตนเองเป็น จากความรู้ ความชำนาญ ความสามารถ และความอุตสาหพยายาม ของตนเอง ความสามารถของ ตนเอง โดยมิได้คัดลอกงานจากที่อื่น

3. เป็นงานสร้างสรรค์ตามที่กฎหมายให้ความคุ้มครอง

งานที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์นั้น ต้องเป็นงานที่กฎหมายให้การรับรองด้วย ซึ่งงานที่กฎหมายลิขสิทธิ์ให้การรับรองอาจแบ่งออกได้ 2 ประเภทหลัก ดังนี้

- 1) งานลิขสิทธิ์ทั่วไป (Copyrights Works) ได้แก่ วรรณกรรม งานนาฏกรรม งานศิลปกรรม งานดนตรีกรรม งานโสตทัศนวัสดุ งานภาพยนตร์ งานสิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ คือ งานที่นำออกสู่สาธารณชนโดยการแพร่เสียงทางวิทยุกระจายเสียง การแพร่เสียงและหรือภาพทางวิทยุ โทรทัศน์ หรือโดยวิธีอย่างอื่นอันคล้ายคลึง
- 2) งานลิขสิทธิ์สืบเนื่อง (Derivative Works) ได้แก่ งานดัดแปลง งานรวบรวม

ข้อควรทราบบางประการเกี่ยวกับกฎหมายลิขสิทธิ์

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2559) ได้กำหนดไว้ดังนี้

1. การคุ้มครองลิขสิทธิ์

มาตรา 15 เจ้าของลิขสิทธิ์ย่อมมีสิทธิแต่ผู้เดียวดังต่อไปนี้

- 1) ทำซ้ำหรือดัดแปลง
- 2) เผยแพร่ต่อสาธารณชน
- 3) ให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนางานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ และสิ่งบันทึกเสียง
- 4) ให้ประโยชน์อันเกิดจากลิขสิทธิ์แก่ผู้อื่น
- 5) อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิตาม 1) 2) หรือ 3) โดยจะกำหนดเงื่อนไขอย่างใดหรือไม่ได้ แต่เงื่อนไขดังกล่าวจะกำหนด ในลักษณะที่เป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรมไม่ได้

ในกรณีที่เจ้าของลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ได้อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิตาม มาตรา 15 (ข้อ 5) ย่อมไม่ตัดสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ที่จะอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธินั้น ได้ด้วย เว้นแต่ในหนังสืออนุญาตได้ระบุเป็นข้อห้ามไว้

มาตรา 16 ลิขสิทธิ์นั้นย่อมโอนให้แก่กันได้เจ้าของลิขสิทธิ์อาจโอนลิขสิทธิ์ของตนทั้งหมดหรือแต่บางส่วนให้แก่บุคคลอื่นได้ และจะโอนให้โดยมีกำหนดเวลาหรือตลอดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ก็ได้ การโอนลิขสิทธิ์ตามวรรคสองซึ่งมิใช่ทางมรดกต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อ ผู้โอนและผู้รับโอน ถ้าไม่ได้กำหนด ระยะเวลาไว้ในสัญญาโอน ให้ถือว่าเป็นการโอนมีกำหนดระยะเวลาสิบปี

มาตรา 18 ผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ มีสิทธิที่จะแสดงว่าตนเป็นผู้สร้างสรรค์งานดังกล่าว และมีสิทธิที่จะห้ามมิให้ผู้รับโอนลิขสิทธิ์หรือบุคคลอื่นใดบิดเบือน ตัดทอน คัดแปลงหรือทำโดยประการอื่นใดแก่งานนั้นจนเกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์และเมื่อผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ทายาทของผู้สร้างสรรค์มีสิทธิที่จะฟ้องร้องบังคับตามสิทธิดังกล่าวได้ ตลอดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ทั้งนี้ เว้นแต่จะได้อตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่นเป็นลายลักษณ์อักษร

2. อายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ให้มีอยู่ตลอดอายุของผู้สร้างสรรค์ และมีอยู่ต่อไปอีกเป็นเวลาห้าสิบปี นับแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ในกรณีที่มิใช่ผู้สร้างสรรค์ร่วม ลิขสิทธิ์ในงานดังกล่าวให้มีอยู่ตลอดอายุของผู้สร้างสรรค์ร่วม และมีอยู่ต่อไปอีกเป็นเวลาห้าสิบปีนับแต่ผู้สร้างสรรค์ร่วมคนสุดท้ายถึงแก่ความตาย

ลิขสิทธิ์ในงานภาพถ่าย โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียงหรืองาน แพร่เสียงแพร่ภาพให้มีอายุห้าสิบปีนับแต่ได้สร้างสรรค์งานนั้นขึ้น

3. ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์

การกระทำที่ถือเสมือนละเมิดลิขสิทธิ์ คือได้กระทำได้ดังต่อไปนี้

- 1) ขาย มีไว้เพื่อขาย เสนอขาย ให้เช่า เสนอให้เช่า ให้เช่าซื้อ หรือเสนอให้เช่าซื้อ
- 2) เผยแพร่ต่อสาธารณชน
- 3) แจกจ่ายในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของลิขสิทธิ์
- 4) นำหรือส่งเข้ามาในราชอาณาจักร

การกระทำแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นตามพระราชบัญญัตินี้ หากไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ และไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้กระทำได้ดังต่อไปนี้

- 1) วิจัยหรือศึกษางานนั้น อันมิใช่การกระทำเพื่อหากำไร
- 2) ใช้เพื่อประโยชน์ของตนเอง หรือเพื่อประโยชน์ของตนเองและบุคคลอื่นในครอบครัวหรือญาติสนิท
- 3) ดิชม วิจารณ์ หรือแนะนำผลงานโดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น

- 4) เสนอรายงานข่าวทางสื่อสารมวลชน โดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น
- 5) ทำซ้ำ คัดแปลง นำออกแสดง หรือทำให้ปรากฏ เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาของศาลหรือเจ้าพนักงาน ซึ่งมีอำนาจตามกฎหมาย หรือในการรายงานผลการพิจารณาดังกล่าว
- 6) ทำซ้ำ คัดแปลง นำออกแสดง หรือทำให้ปรากฏโดยผู้สอนเพื่อประโยชน์ในการสอนของตน อันมิใช่การกระทำเพื่อหากำไร
- 7) ทำซ้ำ คัดแปลงบางส่วนของงาน หรือตัดทอน หรือทำบทสรุปโดยผู้สอน หรือ สถาบันศึกษา เพื่อแจกจ่ายหรือจำหน่ายแก่ผู้เรียนในชั้นเรียนหรือในสถาบันศึกษา ทั้งนี้ ต้องไม่เป็นการกระทำเพื่อหากำไร
- 8) นำงานนั้นมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการถามและตอบในการสอบ

การกล่าว คัดลอก เลียน หรืออ้างอิงงานบางตอนตามสมควรจากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ โดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้ปฏิบัติตามมาตรา 32

4. การทำซ้ำโดยบรรณาธิการของห้องสมุด

งานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ หากการทำซ้ำนั้นมิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อหากำไร ในกรณีดังต่อไปนี้

- 1) การทำซ้ำเพื่อใช้ในห้องสมุดหรือให้แก่ห้องสมุดอื่น
- 2) การทำซ้ำงานบางตอนตามสมควรให้แก่บุคคลอื่น เพื่อประโยชน์ในการวิจัยหรือการศึกษา

การดำเนินการตามข้อ 1 และ 2 ต้องไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหากำไร

5. ผลงานที่ไม่ถือว่าเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์

- 1) ข่าวประจำวัน และข้อเท็จจริงต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นเพียงข่าวสาร
- 2) รัฐธรรมนูญ และกฎหมาย
- 3) ประกาศ คำสั่ง ระเบียบ คำชี้แจง ของหน่วยงานรัฐหรือท้องถิ่น
- 4) คำพิพากษา คำสั่ง คำวินิจฉัย และรายงานของทางราชการ
- 5) คำแปล และการรวบรวมสิ่งต่างๆ ข้างต้น ที่หน่วยงานของรัฐหรือท้องถิ่นจัดทำขึ้น

สิทธิโดยธรรม (Fair Use)

กฎหมายลิขสิทธิ์จะมีกำหนดหลักการอีกประการหนึ่งขึ้นมาเพื่อให้สามารถเข้าถึงงานได้ โดยไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ของเจ้าของลิขสิทธิ์เรียกว่า สิทธิโดยธรรม ซึ่งเป็นหลักสากลที่ได้บัญญัติเอาไว้ในกฎหมายลิขสิทธิ์ของหลายๆ ประเทศ

สิทธิโดยธรรม เป็นกฎหมายที่อนุญาตให้ ทำสำเนา งานที่มีลิขสิทธิ์ในจำนวนจำกัดเพื่อวัตถุประสงค์ในการศึกษา และวิจัย การใช้งานโสตทัศนวัสดุหรือภาพยนตร์ งานศิลปกรรม งานสถาปัตยกรรม การทำสำเนาเพื่อวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการวิจารณ์ รายงานข่าว ใช้ในการสอน (รวมถึงการทำสำเนาหลายชุดเพื่อใช้ในห้องเรียน) งานวิชาการ หรือวิจัย แม้ไม่ถือว่าละเมิดต่อกฎหมายลิขสิทธิ์ และไม่ต้องขออนุญาตก็ตาม แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้องค์ความรู้เผยแพร่ไปได้อย่างกว้างขวางและใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้เหล่านี้ได้มากเท่าที่ควร ดังนั้นกฎหมายจึงได้กำหนดข้อยกข้อยกข้อยกอีกประการหนึ่ง คือ สัญญาอนุญาตสำหรับใช้ในการเข้าถึงแบบเปิด ซึ่งเป็นเอกสารที่มีความประสงค์ให้ผู้แต่งสามารถขงลิขสิทธิ์หรือสิทธิของตนเพื่อช่วยให้ผู้สร้างสรรค์ผลงานยังคงรักษาสิทธิในผลงาน และผู้ใช้สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ได้เป็นสาธารณะหรืออาจมีการจำกัดสิทธิ์บางประการ

สำหรับงานบริการทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดจะสามารถใช้สิทธิโดยธรรมได้จากกรณีต่อไปนี้ (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2559)

1. การทำซ้ำหรือดัดแปลงเพื่อประโยชน์ของคนพิการ อาจพิจารณาจะทำสำเนาและดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์ของคนพิการที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น การได้ยิน และสติปัญญาความรู้ โดยนำไปจัดทำสื่ออื่น เช่น หนังสืออักษรเบรลล์ หนังสือเสียง สื่อภาษามือ บัตรคำ บัตรภาพ เป็นต้น โดยไม่มีการแสวงหากำไรและไม่ขัดต่อการแสวงหาผลประโยชน์หรือกระทบสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์

2. กรณีทำซ้ำเพื่อใช้ในห้องสมุดหรือให้แก่ห้องสมุดอื่น สามารถทำได้แต่ต้องตั้งอยู่ในพื้นฐานการไม่แสวงหากำไร และไม่มีผลกระทบต่อแสวงหาประโยชน์ รวมทั้งไม่กระทบสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร บรรณารักษ์ห้องสมุดอาจจัดทำสำเนาหนังสือทั้งเล่มเพื่อเก็บสำรองไว้ใช้ในห้องสมุด หรือในกรณีห้องสมุดอื่นขอให้ทำสำเนาหนังสือดังกล่าวห้องสมุดอาจทำสำเนาในจำนวนที่เหมาะสมให้ห้องสมุดอื่นก็ได้

3. กรณีการทำซ้ำบางส่วนบางตอนตามสมควรให้แก่บุคคลอื่น หากเป็นการทำเพื่อประโยชน์ในการวิจัยหรือการศึกษา ห้องสมุดสามารถทำซ้ำเฉพาะบางส่วนบางตอนไม่สามารถทำสำเนาทั้งเล่ม

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2558). พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537. (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 132 ตอนที่ 6 ก) ค้นจาก <https://www.ipthailand.go.th/th/dip-law-2/item/พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์-พ-ศ-2537-ภาษาไทย.html>
- กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2559). คู่มือการใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรมสำหรับบรรณารักษ์และห้องสมุด <http://www.ipthailand.go.th/th/copyright-011/item/คู่มือการใช้งานลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรมสำหรับบรรณารักษ์และห้องสมุด.html>
- ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2527). *ปัญหากฎหมายลิขสิทธิ์* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เยาวลักษณ์ เคลือบมาศ. (2554). การจัดการด้านทรัพย์สินทางปัญญา. ค้นจาก www.finearts.cmu.ac.th/.../10.การจัดการด้านทรัพย์สินทางปัญญา
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (ม.ป.ป). พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537. ค้นจาก <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%C506/%C506-20-2537-002.pdf>
- IP Thailand. (ม.ป.ป). ทรัพย์สินทางปัญญา. ค้นจาก <http://www.ipthailand.org/>

สัญญาอนุญาต

กฎหมายลิขสิทธิ์จะให้ความคุ้มครองเจ้าของผลงานซึ่งสร้างสรรค์ผลงานในลักษณะวรรณกรรม เจ้าของผลงานจึงเป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในหนังสือหรือตำรา ข้อเขียน ที่แต่งหรือเรียบเรียงขึ้นนั้น บุคคลใดทำซ้ำ คัดแปลง เอกสารที่มีลิขสิทธิ์โดยไม่ได้รับอนุญาตย่อมเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่มีความรับผิดชอบทั้งทางแพ่งและทางอาญา ซึ่งระยะเวลาในการคุ้มครองนั้น จากอดีตจะคุ้มครองผลงานสร้างสรรค์ตลอดชีวิต และให้ความคุ้มครอง อีก 50-100 ปี หลังเสียชีวิต เช่น ประเทศเม็กซิโก ให้ความคุ้มครอง 100 ปี หลังจากเสียชีวิต ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย ประเทศสหราชอาณาจักร และประเทศสเปน ให้ความคุ้มครอง 70 ปี หลังจากเสียชีวิต สำหรับประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และ ประเทศมาเลเซีย ให้ความคุ้มครอง 50 ปี หลังจากเสียชีวิต (Smith, Canuckguy, Badseed & Martsniez, n.d. as cited in Wikimedia Commons, 2015) จะเห็นได้ว่าการที่กฎหมายคุ้มครองลิขสิทธิ์ให้อายุการคุ้มครองผลงานสร้างสรรค์ของเจ้าของผลงานที่มีระยะเวลานานเกินไป จะส่งผลกระทบต่อหลายประการ ดังนี้

1. ทำให้องค์ความรู้ไม่ทันสมัย เนื่องจากอายุการคุ้มครองลิขสิทธิ์ที่นานเกินไป
2. องค์ความรู้เผยแพร่ในวงจำกัด ผู้อื่นไม่สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ เผยแพร่หรือคัดแปลงต่อได้ เพราะอาจจะละเมิดกฎหมายลิขสิทธิ์ที่มีอยู่
3. ผู้สร้างสรรค์ผลงานไม่สามารถนำผลงานของตนเองไปใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากผลงานเหล่านั้น บางครั้งจะต้องขออนุญาตจากสำนักพิมพ์ที่ตนจัดส่งองค์ความรู้เหล่านั้นก่อน

อย่างไรก็ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ได้เปิดช่องทางให้เจ้าของผลงานสามารถให้สิทธิบางประการแก่ผู้อื่นได้ใน มาตรา 15 ข้อ 5 ไว้ว่า เจ้าของลิขสิทธิ์ย่อมสามารถอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิในการทำซ้ำหรือดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชนให้เข้าต้นฉบับหรือสำเนางานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ และสิ่งบันทึกเสียง แต่เงื่อนไขดังกล่าวจะกำหนดในลักษณะที่เป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรมไม่ได้ ดังนั้นในการจัดทำกรเข้าถึงแบบเปิด ผู้จัดทำจะยังคงลิขสิทธิ์ (Copyright) ในงานของตนเอง แต่จะอนุญาตให้สิทธิบางประการ ซึ่งนิยมเรียกว่า สัญญาอนุญาต (License) หรืออาจจะยกผลงานของตนเองเป็นสาธารณะ (Public Domain) คือไม่สงวนลิขสิทธิ์และเปิดให้สามารถนำผลงานไปใช้โดยไม่มีข้อจำกัดใดๆ

สัญญาอนุญาต คือ สัญญาที่อนุญาตให้ ทำสำเนา ดัดแปลง แก้ไข ผลงานของผู้สร้างสรรค์ผลงานตราบใดที่ยังอยู่ในเงื่อนไขของผู้สร้างสรรค์ผลงาน และสัญญาอนุญาต การใช้สัญญาอนุญาตกับงานสร้างสรรค์กับเจ้าของผลงาน ไม่ได้หมายความว่าลิขสิทธิ์ของเจ้าของผลงานให้คนอื่น แต่หมายถึงการมอบสิทธิบางประการให้นำไปปฏิบัติได้ ได้แก่ การคัดลอก ทำสำเนา (Retain) นำไปใช้

ใหม่ (Reuse) ปรับปรุงแก้ไข (Revise) ใช้ร่วมกับงานอื่นๆ (Remix) และแบ่งปันข้อมูล (Redistribute)¹ (Opencontent.org, n.d.) สัญญานุญาต จึงหมายถึงสิทธิ์ที่ผู้สร้างสรรค์ผลงานได้ กำหนดไว้ในการนำผลงานไปใช้ประโยชน์ผลงานของตน เพื่อปกป้องผลประโยชน์จากการนำ ผลงานไปใช้โดยบุคคลอื่น

ปัจจุบันสัญญานุญาตที่ใช้ในการเข้าถึงแบบเปิด มีอยู่หลายประเภท เช่น สัญญานุญาต Creative Commons สัญญานุญาต GNU Free Documentation License สัญญานุญาต Free Art License สัญญานุญาต Apple's Common Documentation สัญญานุญาต FreeBSD Documentation License สัญญานุญาต Open Audio License สัญญานุญาต Open Content License สัญญานุญาต Against DRM license เป็นต้น สัญญานุญาตแต่ละประเภทเหล่านี้ ก็มี เงื่อนไขของสัญญานุญาตที่แตกต่างกัน

Copyleft

ปัจจุบันยังไม่มีการใช้คำแปลภาษาไทยที่เป็นทางการ บางคนจะเรียกว่า ลิขซ้าย หรือ นิร สิทธิ์ Copyleft จะใช้สัญลักษณ์เป็นตัวอักษรซี © หันหลังกลับ ตรงกันข้ามกับ Copyright © (ลิขสิทธิ์)

เป็นสัญลักษณ์ของสัญญานุญาตที่เจ้าของงานลิขสิทธ์ยอมสละสิทธ์บางอย่างที่ได้รับการ คุ่มครองภายใต้กฎหมายลิขสิทธ์ โดยอนุญาตให้ผู้อื่นนำผลงานของตน เช่น โปรแกรม เอกสาร เพลง ศิลปะ ไปใช้งานได้ในระดับต่างๆ เช่น คัดลอก คัดแปลง ปรับปรุง และจำหน่าย โดยมีเงื่อนไข ว่าจะในการนำไปใช้ ไม่ว่าจะทำการลอกไปใช้ นำไปดัดแปลง หรือการนำไปใช้ทางพาณิชย์ จะต้องคง ใช้สัญญานุญาตดั้งเดิม และหากไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขแล้ว จะถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธ์ การใช้ Copyleft เป็นความพยายามเสนอทางเลือกเพื่อประโยชน์ต่อการต่อยอด หรือสร้างสรรค์งานใหม่ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากกว่าระบบลิขสิทธ์ ทั้งนี้ Copyleft มีความแตกต่างจาก Public Domain ซึ่งใช้สำหรับงานที่ไม่ต้องการสงวนลิขสิทธ์ใดๆ โดยเปิดให้นำไปใช้ได้เป็นสาธารณะ

แนวคิดของ Copyleft เริ่มจาก Richard Stallman มีความเห็นว่าการพัฒนาซอฟต์แวร์โดยมี ลิขสิทธ์เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเพราะเป็นสิ่งที่กีดกันการพัฒนาซอฟต์แวร์ จึงสร้างสัญญานุญาตแบบ โอเพนซอร์ส คือ GNU General Public License (GNU GPL หรือ GPL) ในปี 1989 สำหรับใช้กับ ซอฟต์แวร์ลิขสิทธ์ที่มีสัญญานุญาตกำกับ คือ ผู้พัฒนาซอฟต์แวร์จะอนุญาตให้ผู้ที่ประสงค์ นำไปใช้งานสามารถนำไปใช้ติดตั้ง และใช้งานได้อย่างไม่จำกัดทั้งจำนวน และรูปแบบการใช้งาน

¹ <http://opencontent.org/definition/>

ไม่ว่าจะเป็นการใช้งานส่วนตัว ในเชิงการค้า หรือในองค์กร และเปิดรหัสต้นฉบับ (source code) ซอฟต์แวร์ที่พัฒนา

สัญญาอนุญาต GNU Free Documentation License (GFDL)

สัญญาอนุญาตเอกสารเสรีของกนู เป็นสัญญาอนุญาตสำหรับการเข้าถึงแบบเปิดที่พัฒนาโดยมูลนิธิซอฟต์แวร์เสรี (Free Software Foundation) สำหรับโครงการกนู สัญญาอนุญาตเอกสารเสรีของกนู เป็นสัญญาอนุญาตควบคู่กับสัญญาอนุญาต GNU General Public License- GPL สัญญาอนุญาตเอกสารเสรีของกนู มีลักษณะเปิดกว้าง หรือเรียกว่า Copyleft โดยให้ผู้อื่นสามารถนำข้อมูลส่วนใดส่วนหนึ่ง หรือทั้งหมดไปใช้ได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย เพียงแต่มีเงื่อนไขว่า ผลงานที่สร้างใหม่ต้องใช้สัญญาอนุญาตเอกสารเสรีของกนูเช่นกัน ผลงานที่สร้างใหม่นั้นสามารถใช้ในเชิงพาณิชย์ได้ แต่ถ้ามีการขายเป็นจำนวนมากจะมีเงื่อนไขอื่นเพิ่มเติมเข้ามา สัญญาอนุญาตเอกสารเสรีของกนูในระยะแรก กำหนดใช้สำหรับคู่มือของโปรแกรมรหัสเปิด (Open Sources Software) ปัจจุบันจะสามารถนำไปใช้อีกสารต่างๆ เช่น ตำรา และเอกสารอื่นๆ ทั้งในการเรียนการสอน และการทำงาน

การใช้สัญญาอนุญาตเอกสารเสรีของกนูสำหรับเอกสารเข้าถึงแบบเปิดทั้งงานของผู้สร้างสรรค์ หรือการนำงานสร้างสรรค์ของผู้สร้างสรรค์ไปคัดลอก หรือปรับปรุง เปลี่ยนแปลง โดยการนำสัญลักษณ์ของสัญญาอนุญาต และคำชี้แจงเกี่ยวกับใบอนุญาตกำกับไว้ (Free Software Foundation, 2016) ดังตัวอย่าง

Copyright (C) YEAR YOUR NAME.

Permission is granted to copy, distribute and/or modify this document under the terms of the GNU Free Documentation License, Version 1.3 or any later version published by the Free Software Foundation;

with no Invariant Sections, no Front-Cover Texts, and no Back-Cover Texts.

A copy of the license is included in the section entitled "GNU Free Documentation License".

สัญญาอนุญาต Open Content License (OCL)

Open Content License เป็นอีกหนึ่งรูปแบบของ Copyleft เปิดตัวในปี 1998 ส่วนใหญ่จะใช้สำหรับเอกสารทางเทคนิค คู่มือซอฟต์แวร์ และอื่นๆ สำหรับซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ที่สามารถแชร์ได้ โดยมีเกณฑ์กำหนดว่าจะต้องมีการเผยแพร่เอกสารในรูปแบบเนื้อหาแบบเปิด (Open Content) และสามารถใช้ซ้ำ ปรับปรุงเรียบเรียง และเผยแพร่ได้ (a non-free share-alike license) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการกีดกันการพัฒนาโปรแกรมของบริษัทข้ามชาติ และบริษัทใหญ่ๆ เพื่อประโยชน์ต่อชุมชน และสังคมส่วนรวม

สัญญาอนุญาต Free Art License (FAL)

สัญญาอนุญาต Free Art License เป็นสัญญาอนุญาตที่กำหนดใช้ในประเทศฝรั่งเศส สำหรับงานศิลปะ เสนอออกมาเดือนกรกฎาคมปี 2000 เป็นสัญญาอนุญาตที่จัดทำขึ้นเพื่อที่จะเผยแพร่งานศิลปะ โดยมีวัตถุประสงค์ให้งานศิลปะสามารถเผยแพร่ได้อย่างเสรี เปิดให้คนจำนวนมากได้สามารถเข้าถึงได้ และเพื่อประโยชน์ของผู้ที่จะนำงานศิลปะ ภายใต้สัญญาอนุญาต Free Art License อนุญาตให้ทำสำเนา เผยแพร่หรือปรับปรุง เปลี่ยนแปลงได้อย่างอิสระ (right to copy, distribute, modify) (“Free Art”, 2007) อาทิ

- 1) เสรีภาพในการคัดลอก (หรือการทำซ้ำ) มีสิทธิที่จะคัดลอกงานศิลปะสำหรับใช้ส่วนตัว เพื่อน หรือบุคคลอื่น โดยการเลือกตามเงื่อนไขที่กำหนด
- 2) เสรีภาพในการแจกจ่ายการตีความ (หรือการเป็นตัวแทน) สามารถแจกจ่ายสำเนาของงานนี้หรือแก้ไขสิ่งที่สื่อของผู้สร้างสรรค์ผลงานได้อย่างอิสระ แต่จะต้องแนบสัญญาอนุญาตบ่งบอกถึงแหล่งที่มาของผลงานที่คัดลอก พร้อมทั้งต้องระบุชื่อของผู้สร้างสรรค์ผลงาน ระบุถึงยังผู้รับหรือแหล่งที่คัดลอกเพื่อให้สามารถเข้าถึงต้นฉบับได้
- 3) เสรีภาพในการปรับเปลี่ยน หากมีการปรับเปลี่ยนหรือแก้ไขชุดของต้นฉบับทั้งที่เป็นทั้งต้นฉบับหรือฉบับที่คัดลอกบางส่วนต้องเคารพเงื่อนไขที่กำหนดไว้

การใช้สัญญาอนุญาต Free Art License เป็นการใ้ภายใต้กฎหมายประเทศฝรั่งเศส และ Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works กำหนดใช้ ดังนี้

[Name of the author, title, date of the work. When applicable, names of authors of the common work and, if possible, where to find the originals].

Copyright: This is a free work, you can copy, distribute, and modify it under the terms of the Free Art License <http://artlibre.org/licence/lal/en/>

สัญญาอนุญาต Creative Commons (CC)

Creative Commons เป็นองค์กรประเภทไม่แสวงหาผลกำไร ก่อตั้งเมื่อปี 2001 เพื่อส่งเสริมการนำงานวิชาการและด้านศิลปะ ทั้งที่มีลิขสิทธิ์และที่เป็นสาธารณสมบัติ มาใช้งานซ้ำอย่างสร้างสรรค์ CC ช่วยให้เจ้าของลิขสิทธิ์สามารถให้สิทธิบางส่วนหรือทั้งหมดแก่สาธารณะ สามารถเปิดให้สาธารณชนนำงานของตนไปใช้ได้สะดวกยิ่งขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องขออนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน เพียงแต่ทำตามเงื่อนไขที่เจ้าของลิขสิทธิ์กำหนดไว้ เช่น อ้างที่มา ไม่ใช่เพื่อการค้า หรือคงต้นฉบับไม่ทำการดัดแปลง เป็นต้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดปัญหาลิขสิทธิ์ต่อการแบ่งปันสารสนเทศ ซึ่งหากมีการนำงานไปใช้โดยผิดเงื่อนไข เจ้าของงานยังสามารถฟ้องร้อง และบังคับผู้ที่ทำผิดเงื่อนไข ได้ตามที่กฎหมายลิขสิทธิ์คุ้มครอง

เงื่อนไขของสัญญาอนุญาต Creative Commons มีเงื่อนไข 4 แบบ (UNESCO, 2015a; FIU Library, 2018) ซึ่งกำหนดเป็นสัญลักษณ์และตัวอักษร ดังนี้

เงื่อนไขสิทธิและสัญลักษณ์ที่ใช้	ความหมาย
 (Attribution – by)	อนุญาตให้ทำซ้ำ แจกจ่าย จัดแสดง ดัดแปลง งานของผู้สร้างสรรค์ผลงาน แต่ต้องแจ้งชื่อผู้สร้างสรรค์ และแสดงแหล่งที่มา
 (No Derivatives – nd)	อนุญาตให้ทำซ้ำ แจกจ่าย จัดแสดง แต่ห้ามแก้ไขดัดแปลงใดๆ ที่ผิดไปจากงานต้นฉบับ
 (Share Alike – sa)	ผู้อนุญาตให้เผยแพร่งานที่ดัดแปลงจากงานต้นฉบับของผู้สร้างสรรค์ผลงานได้ ครอบคลุมถึงงานดัดแปลงนั้นอยู่ ต้องใช้เงื่อนไขสัญญาอนุญาตแบบเดียวกันกับที่ผู้สร้างสรรค์กำหนดไว้
 (Noncommercial – nc)	ผู้สร้างสรรค์ผลงานอนุญาตให้ทำซ้ำ แจกจ่าย จัดแสดง ดัดแปลงมาจากงานต้นฉบับ แต่ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า

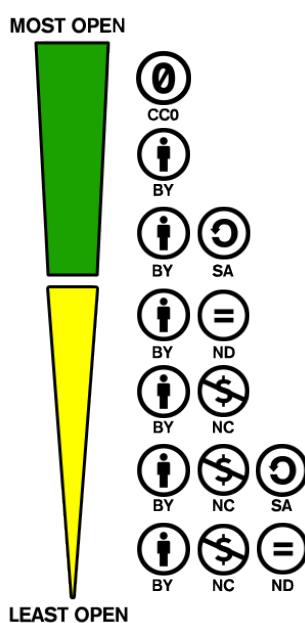
วิธีการกำหนดใช้สัญญาอนุญาต Creative Commons สามารถกำหนดใช้เงื่อนไขสิทธิได้ตามวัตถุประสงค์การให้สิทธิ 6 แบบ ดังตารางที่ปรากฏ (UNESCO, 2015a; FIU Library, 2018)

ตาราง การกำหนดรูปแบบสิทธิกำหนดอนุญาตและห้ามของสัญญาอนุญาต Common Creative

เงื่อนไข	ตัวอักษร	ความหมาย
	(BY)	เป็นเงื่อนไขการใช้งานที่มีข้อกำหนดต่ำสุด คือ ผู้สร้างสรรค์ผลงานอนุญาตให้เปลี่ยนแปลง แก้ไข นำไปปรับใช้กับงานอื่นๆ รวมทั้งอนุญาตให้ใช้เพื่อการค้า แต่ให้แจ้งชื่อผู้สร้างสรรค์ และระบุแหล่งที่มา
	(BY-SA)	ผู้สร้างสรรค์ผลงานอนุญาตให้เปลี่ยนแปลง แก้ไข หรือต่อนำไปต่อยอดจากงานของผู้สร้างสรรค์ได้ รวมทั้งนำไปใช้เพื่อการค้า แต่ต้องใช้เงื่อนไขสัญญาอนุญาตแบบเดียวกันกับต้นฉบับกำหนดใช้ และให้แจ้งชื่อผู้สร้างสรรค์ และระบุแหล่งที่มา
	(BY-NC)	ผู้สร้างสรรค์ผลงานอนุญาตให้เปลี่ยนแปลง แก้ไข นำไปปรับใช้กับงานอื่นๆ โดยให้แจ้งชื่อผู้สร้างสรรค์ และระบุแหล่งที่มา แต่ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า
	(BY-ND)	ผู้สร้างสรรค์ผลงานอนุญาตให้นำไปต่อยอดจากงานของผู้สร้างสรรค์ได้ รวมทั้งนำไปใช้เพื่อการค้า โดยให้แจ้งชื่อผู้สร้างสรรค์ และระบุแหล่งที่มา ห้ามแก้ไข คัดแปลงจากต้นฉบับ
	(BY-NC-SA)	ผู้สร้างสรรค์ผลงานอนุญาตให้ต้องแจ้งชื่อผู้สร้างสรรค์ ระบุแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า แต่สามารถปรับแต่งแก้ไข และสร้างสรรค์ผลงานชิ้นใหม่ได้ แต่ต้องใช้เงื่อนไขสัญญาอนุญาตแบบเดียวกันกับต้นฉบับ
	(BY-NC-ND)	เป็นเงื่อนไขการใช้งานที่มีข้อกำหนดสูงสุด คือ สามารถถ่ายโอนได้ อนุญาตให้นำไปใช้งานได้ แต่ต้องแจ้งชื่อผู้สร้างสรรค์ และอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และห้ามแก้ไขคัดแปลงผลงานจากต้นฉบับ

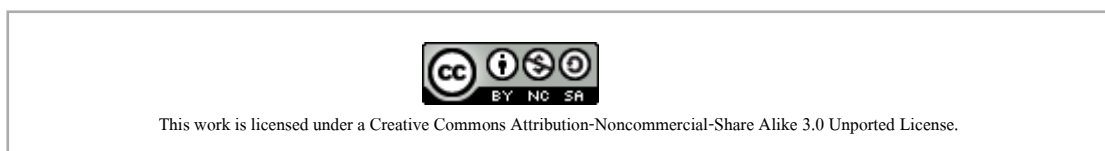
จากตารางจะพบว่า ทุกประเภทต้องมีเงื่อนไข BY ซึ่งหมายความว่า ทุกผลงานภายใต้ CC จะต้องแสดงที่มา ซึ่งหากผู้ใดนำเอาผลงานไปใช้โดยไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขก็สามารถฟ้องร้องเป็นคดีความได้เหมือนกับผลงานที่คุ้มครองโดยลิขสิทธิ์ทุกประการ โดยจะพบว่าระดับเงื่อนไขในการใช้งาน BY จะเป็นระดับที่มีข้อจำกัดต่ำสุด และ เงื่อนไขสิทธิของ (BY-NC-ND) ทั้งนี้ได้มีข้อเสนอแนะว่า ทั้งนี้ในการกำหนดเงื่อนไขถ้าเป็นไปได้ขอให้กำหนดเงื่อนไขในระดับต่ำสุด คือ BY (Wikimedia Commons, 2013)

ภาพ แสดงระดับเงื่อนไขจากน้อยที่สุดไปมากที่สุด (ชุติววัฒน์ สุวัตติพงษ์การ, ม.ป.ป.).

สัญญาอนุญาต Creative Commons จะมีวิธีกำหนดใช้สัญญาอนุญาต 3 รูปแบบ สำหรับเอกสาร หรือ ผลงานสร้างสรรค์ (Creative Commons, 2017) ดังนี้

1. สัญญาแบบตราสาร (Commons Deed) เป็นรูปแบบที่บุคคลทั่วไปสามารถอ่านและทำความเข้าใจได้ง่าย เป็นการใช้อักษรพร้อมทั้งใช้สัญลักษณ์ประกอบ ดังตัวอย่าง

การกำหนดสัญลักษณ์ที่ต้องการเลือกใช้ สามารถเข้าใช้ได้จาก CC generator ที่ <https://creativecommons.org/choose/> ซึ่งจะสร้างสัญลักษณ์ให้อัตโนมัติ สามารถนำไปใช้งานได้ตามต้องการ

2. **สัญญาอนุญาตฉบับภาษากฎหมาย (Legal Code)** เป็นสัญญาอนุญาตที่เขียนด้วยภาษา
กฎหมาย สามารถนำไปใช้บังคับได้ตามกฎหมาย (Creativecommon.org, n.d.) ดังตัวอย่าง

สัญญาอนุญาต

งานได้จัดให้ใช้ได้ตามข้อตกลงของสัญญาอนุญาตสาธารณะของ CC นี้ (ต่อไปจะเรียกว่า
“CCPL”) งานได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ และหรือกฎหมายอื่นที่ใช้บังคับ ห้ามนำ
งานไปใช้อีกอย่างอื่น นอกจากการให้ที่ได้รับอนุญาตนี้หรือตามกฎหมายลิขสิทธิ์ (มีต่อ)
โดยการใช้สิทธิใด ๆ ต่องานซึ่งได้จัดให้นี้ ท่านตกลงยอมรับและผูกพันตน ตามข้อตกลงทั้งหลาย
ของสัญญาอนุญาตนี้ ผู้อนุญาตมอบสิทธิที่ระบุไว้ในสัญญานี้ให้ท่าน เพื่อตอบแทนท่านที่ยอมรับ
ข้อตกลงและเงื่อนไขทั้งหลายดังกล่าว คำว่า “งาน” “ท่าน” และ “ผู้อนุญาต” ...

การอนุญาต

ภายใต้ข้อตกลงและเงื่อนไขของสัญญาอนุญาตนี้ ผู้อนุญาตตกลงอนุญาตให้ท่านใช้สิทธิในงานได้
ทั่วโลก โดยไม่มีค่าสิทธิและโดยไม่ผูกขาด ตลอดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตามที่ระบุไว้
ข้างล่างนี้

3.1 ทำซ้ำงาน นำงานไปรวมอยู่ในงานรวบรวมชุดเดียวหรือหลายชุด และทำซ้ำงานที่อยู่ในงาน
รวบรวมดังกล่าว

3.2 สร้างสรรค์และทำซ้ำงานดัดแปลง แต่ทั้งนี้ งานดัดแปลงรวมทั้งงานแปลใด ๆ ในสื่อใด ๆ
นั้น จะต้องแสดงที่มาอย่างเหมาะสมโดยการติดป้าย ทำเครื่องหมาย หรือระบุอย่างชัดเจนว่า ได้
ดัดแปลงงานเดิมหรืองานเดิมได้ถูกดัดแปลง

3.3 แจกจ่ายและเผยแพร่ต่อสาธารณชนซึ่งงาน รวมถึงงานที่อยู่ในงานรวบรวม

3.4 แจกจ่ายและเผยแพร่ต่อสาธารณชนซึ่งงานดัดแปลง? ...

3. **สัญญาอนุญาตภาษาคอมพิวเตอร์ (Digital Code)** เป็นสัญญาอนุญาตที่เขียนด้วย
ภาษาคอมพิวเตอร์ เพื่อให้ระบบคอมพิวเตอร์ที่ทำหน้าที่ค้นหาข้อมูล สามารถอ่านและเก็บข้อมูล
งานสร้างสรรค์ตามเงื่อนไขของสัญญาอนุญาตได้ ดังตัวอย่าง

ตามสัญลักษณ์ที่กำหนดในข้อที่ 1 จะเขียนเป็นภาษาคอมพิวเตอร์ สำหรับเว็บเพจดังนี้

² คู่มือละเอียดเพิ่มเติมที่ <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/th/legalcode> และ
<https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/legalcode>

```

<a rel="license" href="http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/"
mce_href="http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/"></a><br
/>This work is licensed under a <a rel="license"
href="http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/"
mce_href="http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/">Creative
Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike 3.0 Unported
License</a>.<br />


```

การกำหนดใช้ Creative Commons เป็นภาษาคอมพิวเตอร์ สามารถเข้าเลือกใช้ได้ที่ <https://creativecommons.org/choose/> เช่นเดียวกับข้อที่ 1 ซึ่งจะสร้างสัญลักษณ์ให้อัตโนมัติ พร้อมทั้งกำหนดภาษาคอมพิวเตอร์สำหรับเว็บเพจที่สามารถนำไปใช้งานได้ทันที

การใช้สัญญาอนุญาต Common Creative

ในการใส่ตราอาจจะใส่ส่วนบนเอกสาร หรือ ส่วนล่างเอกสารได้ ดังตัวอย่าง

ใส่กำกับส่วนบนเอกสาร

Creative Commons Attribution-NonCommercial-Share Alike 3.0 United States

A Survey and Evaluation of Open-Source Electronic Publishing Systems

Mark Cyzyk and Sayeed Choudhury
 Library Digital Programs
 The Sheridan Libraries
 The Johns Hopkins University
 Baltimore, Maryland, USA

April 28, 2008

Preliminary Note

The research for this study, commissioned by the Open Society Institute (OSI), was performed from roughly November 2006 through July 2007. Since that time, the following electronic publishing systems have had the following releases:

ใส่กำกับส่วนล่างเอกสาร

Published in 2015 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 7,
place de Fontenoy, 75352 Paris 07 S P, France

© UNESCO 2015

ISBN 978-92-3-100074-4

This publication is available in Open Access under the Attribution-ShareAlike 3.0 IGO (CC-BY-SA 3.0 IGO) license (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/>). By using the content of this publication, the users accept to be bound by the terms of use of the UNESCO Open Access Repository (<http://www.unesco.org/openaccess/terms-use-ccbysa-en>).

การใช้กำกับภาพถ่าย

This file is licensed under the [Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0 Unported](#) license.

You are free:

- to share – to copy, distribute and transmit the work
- to remix – to adapt the work

Under the following conditions:

- attribution – You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made. You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.
- share alike – If you alter, transform, or build upon this work, you may distribute the resulting work only under the same or similar license to this one.

Permission is granted to copy, distribute and/or modify this document under the terms of the [GNU Free Documentation License](#), Version 1.2 or any later version published by the [Free Software Foundation](#); with no Invariant Sections, no Front-Cover Texts, and no Back-Cover Texts. A copy of the license is included in the section entitled [GNU Free Documentation License](#).

สาธารณสมบัติ (Public Domain)

Public Domain คือ สาธารณสมบัติ หรือ สมบัติสาธารณะ หมายถึงทรัพยากร สิ่งของ หรือ ผลงานใดๆ ที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยไม่คุ้มครองด้วยกฎหมายลิขสิทธิ์ ไม่มีใครสามารถถือตัวเป็นเจ้าของในผลงานนั้นๆ ได้ และถือเป็นของสาธารณะ ทุกคนสามารถนำไปใช้อย่างไรก็ได้ อย่างอิสระเสรี รวมถึงผลงานที่เคยมีลิขสิทธิ์ แต่เจ้าของผลงานเสียชีวิตไปแล้วเป็นเวลา 50 ปี ตาม

รายละเอียดพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 (ส่วนที่ 4 อายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ มาตรา 19 - 26) ผลงานนั้นจะถือเป็นของสาธารณชนทั้งหมด

สัญลักษณ์ของ Public Domain มีหลากหลายรูปแบบ ในลักษณะดังต่อไปนี้ (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2016)

เอกสารอ้างอิง

- ชุติวัดน์ สุวัตติพงษ์การ. (ม.ป.ป.). ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ การทำงานร่วมกันในยุค Thailand การทำงานร่วมกันในยุค Thailand Thailand 4.0. ค้นจาก https://www.ocsc.go.th/sites/default/files/attachment/page/digital_thailand.pdf
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.). (2016). Public Domain คืออะไร. ค้นจาก <https://www.nstda.or.th/th/nstda-knowledge/3333-public-domain>
- Creative Commons. (2017). About the licenses. Retrieved from <http://creativecommons.org/about/licenses/>
- Creativecommons.org. (n.d.). Attribution 3.0 unported. Retrieved from <https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/legalcode>
- FIU Library. (2018). Creative Commons license. Retrieved from <https://library.fiu.edu/creativecommons>
- Free Art License 1.3. (2007). Retrieved from <http://artlibre.org/licence/lal/en/>
- Free Software Foundation. (2016). GNU Free Documentation License (GFDL). Retrieved from <http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html>
- Opencontent.org. (n.d.). Defining the "Open" in Open Content and Open Educational Resources. Retrieved from <http://opencontent.org/definition/>
- UNESCO. (2015a). Introduction to Open Access. Paris: Author. Retrieved from https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000231920_eng
- UNESCO. (2015b). *Concepts of Openness and Open Access*. Paris: Author. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232207>
- Wikimedia Commons. (2013). Ordering of Creative Commons licenses from most to least permissive.png. Retrieved from <https://guides.library.uq.edu.au/how-to-find/open-educational-resources/creative-commons>
- Wikimedia Commons, (2015). Worldwide map of copyright term length. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries%27_copyright_lengths#/media/File:World_copyright_terms.svg

การจัดทำการเข้าถึงแบบเปิด

จากการประชุม Budapest Open Access Initiative เมืองบูดาเปสต์ (Budapest) ประเทศฮังการี ปี 2002 ได้มีการแถลงการณ์การประชุมที่จัดขึ้นในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2002 สนับสนุนแนวคิดแบบเปิดว่าเป็นการกำจัดอุปสรรคในการเข้าถึงวรรณกรรม และจะช่วยเร่งการนำผลการวิจัยไปใช้ได้เร็วขึ้น และเป็นการเผยแพร่ความรู้แก่ชุมชน จึงได้มีการเรียกร้องให้สถาบันหรือบุคคลที่สนใจที่จะส่งเสริมให้การเข้าถึงงานเขียนได้อย่างอิสระ จัดอุปสรรคต่างๆ โดยเฉพาะอุปสรรคทางด้านราคา ยิ่งมีการสนับสนุนมากขึ้นก็จะได้รับผลประโยชน์จากการเข้าถึงแบบเปิดมากขึ้นเช่นกัน โดยได้แบ่งระดับของการเปิดเป็นเสรีของการเข้าถึงแบบเปิดออกเป็น 2 ระดับ คือ Gratis เป็นการเข้าถึงแบบเปิดที่สามารถเข้าถึงได้โดยไม่มีอุปสรรคด้านค่าใช้จ่าย และ Libre เป็นการเข้าถึงแบบเปิดที่สามารถเข้าถึงได้โดยไม่มีอุปสรรคด้านค่าใช้จ่าย และให้สิทธิบางประการในการนำไปใช้ เช่น การนำไปใช้ซ้ำ การแบ่งปัน เป็นต้น และยังได้แบ่งการจัดทำการเข้าถึงแบบเปิดออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ วารสารแบบเปิด (Open Access Journals) และ การเผยแพร่ด้วยตนเอง (Self-Archiving)

วารสารแบบเปิด (Open Journal - OAJ)

วารสารแบบเปิดเป็นวารสารวิชาการในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เผยแพร่บนอินเทอร์เน็ต แตกต่างจากวารสารเชิงพาณิชย์ในรูปแบบดั้งเดิม กล่าวคือ เดิมนั้นรูปแบบการพิมพ์ของวารสาร จะจัดเก็บค่าใช้จ่ายจากปลายทาง คือ ผู้อ่านเป็นผู้จ่ายค่าบอกรับเป็นสมาชิก หรือฐานข้อมูล (Subscriber-pays model/Subscription-based model) แต่สำหรับวารสารแบบเปิดนั้น จะจัดเก็บค่าใช้จ่ายจากต้นทาง คือ ผู้เขียนโดยผู้เขียนเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการตีพิมพ์ (Article processing charges-APC) ซึ่งส่วนใหญ่ผู้เขียนจะได้รับเงินสนับสนุนค่าดำเนินการตีพิมพ์จากองค์กรหน่วยงานที่สังกัด หรือ ผู้ให้ทุนอื่นในระดับประเทศ และสากล เช่น Australian Research Council (ARC) Research Councils UK (RCUK) และ National Institute of Health (NIH)¹ เป็นต้น การจัดทำวารสารแบบเปิดมีการควบคุมคุณภาพเช่นเดียวกับวารสารเชิงพาณิชย์ คือ มีผู้ทรงคุณวุฒิประเมินคุณภาพ (Peer Review) ก่อนตีพิมพ์ วิธีการเผยแพร่จะอนุญาตให้ผู้จัดทำการถ่ายโอน ทำสำเนาเผยแพร่ พิมพ์ สืบค้น ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย หรือกำหนดสิทธิการใช้งานบางประการโดยผู้เขียนและผู้เขียนบทความยังคงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ผลงาน สำหรับการเผยแพร่ผลงานในวารสาร

¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ <https://www.plos.org/open-access-funds>

แบบเปิด Harnad (2013) ถือว่าเป็น Gold OA² เนื่องจากสามารถเผยแพร่ได้ทันที และมีการประเมินคุณภาพผลงานก่อนเผยแพร่ ในปี 2018 จากสถิติที่จัดทำโดย Directory of Open Access Journals (DOAJ) พบว่ามีการจัดทำวารสารแบบเปิดจำนวน 12,397 ชื่อเรื่อง

Bailey (2006a; 2006b) ได้อธิบายถึงวารสารแบบเปิด จะมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นผลงานวิชาการ
2. มีกลไกการควบคุมคุณภาพแบบวารสารแบบดั้งเดิม (เชิงพาณิชย์) เช่น การกำกับดูแลโดยกองบรรณาธิการ และการดูแลรูปแบบในการจัดพิมพ์
3. จัดทำเผยแพร่เป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์
4. เข้าถึงได้อย่างเสรี มีข้อจำกัดการใช้งานน้อย
5. ผู้เขียนยังคงมีลิขสิทธิ์ในผลงาน
6. กำหนดใช้สัญญาอนุญาต Creative Commons หรือสัญญาอนุญาตที่คล้ายกัน

รูปแบบการจัดทำวารสารสนเทศแบบเปิดแบ่งออกได้ 6 ลักษณะ (Bailey, 2006a; 2016b; Harnad, 2013; Das, 2015) คือ

1. **วารสารแบบเปิดทั้งฉบับ (Full OA)** วารสารแบบนี้มีชื่อเรียกที่หลากหลาย เช่น Immediately OA หรือ Truly OA หมายถึงวารสารที่เปิดให้ ผู้ใช้สามารถเข้าถึงบทความออนไลน์ และสามารถนำไปใช้ได้อย่างเสรีตามสัญญาอนุญาตการใช้ที่กำหนดในทันทีที่มีการเผยแพร่ทั้งฉบับ โดยผู้แต่งเสียค่าใช้จ่ายในการตีพิมพ์ หรือจ่ายสนับสนุนโดยสถาบัน หรือแหล่งทุน ผู้จัดพิมพ์มักเป็นสำนักพิมพ์เปิดใหม่ที่มีวัตถุประสงค์จัดทำเพื่อสนับสนุนแนวคิดแบบเปิดตั้งแต่แรกเริ่มจัดพิมพ์ เช่น Public Library of Science (PLoS), BioMed Central (BMC), และ PeerJ หรือ วารสารใหม่ๆ ที่จัดทำเป็นแบบเปิด (Born OA) เช่น Information Research และเนื่องจากแนวคิดแบบเป็นเรื่องที่เป็นที่มีการยอมรับในกลุ่มนักวิชาการตามแนวคิดเพื่อประโยชน์ต่อสังคม ทำให้สำนักพิมพ์เชิงพาณิชย์แบบดั้งเดิม ได้จัดทำวารสารแบบเปิดนอกเหนือจากวารสารเชิงพาณิชย์ที่ต้องเสียค่าสมาชิกเพื่อประสงค์จะสร้างรายได้ และให้ทางเลือกสำหรับผู้แต่งในการเผยแพร่ผลงาน ตัวอย่าง เช่น โครงการ SpringerOpen มีวารสารแบบเปิดมากกว่า 200 ชื่อเรื่อง และ Wiley Open Access มากกว่า 80 ชื่อเรื่อง

2. **วารสารแบบเปิดประสม (Hybrid OA)** หมายถึง ภายในวารสารฉบับเดียวกัน มีทั้งบทความที่เป็นบทความแบบเปิด และบทความเชิงพาณิชย์ ส่วนใหญ่จัดทำโดยสำนักพิมพ์เชิงพาณิชย์ซึ่งมีนโยบายเปิดให้ผู้แต่งสามารถเลือกได้ว่าต้องการให้เผยแพร่เป็นบทความแบบเปิด โดย

² เอกสารวิชาการเผยแพร่ในรูปแบบเปิด

ผู้แต่งจะต้องจ่ายค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์บทความ (Article processing charges-APC) เช่น วารสาร Entomological Society of America วารสาร Accident Analysis and Prevention และวารสารในเครือของ Springer ในโครงการ Springer Open Choice วารสารในเครือขายของ Wiley ในโครงการ OnlineOpen และวารสารแบบเปิดของ Oxford University Press ในโครงการ Oxford Open เป็นต้น

3. **วารสารแบบเปิดฉบับย้อนหลัง (Delayed OA)** หมายถึง วารสารแบบเปิดที่จะเปิดให้ใช้บทความเฉพาะฉบับย้อนหลัง (Free back issues) หลังจากตีพิมพ์เผยแพร่ไปแล้วในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (Embargo period) เช่น 1 เดือน 6 เดือน หรือ 12 เดือน ซึ่งบางฉบับอาจมีระยะเวลานานถึง 2 ปี เป็นต้น ตัวอย่าง เช่น วารสาร Molecular Biology of the Cell มีระยะ Embargo คือ 1 เดือน วารสาร Journal of the Physical Society of Japan มีระยะ Embargo คือ 6 ปี และ วารสาร Academic Emergency Medicine ระยะ Embargo คือ 12 เดือน ทั้งนี้บางฉบับจะทำการเผยแพร่หลังระยะเวลาที่กำหนดในคลังสารสนเทศแบบเปิด (Repositories) เพิ่มเติมให้ด้วย และเนื่องจากวารสารบางฉบับมีการเปิดให้ใช้แบบเปิดได้ในระยะเวลานาน อาจไม่เก็บค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์บทความจากผู้แต่ง เช่น วารสาร Journal of Experimental Medicine (“Delayed”, 2018) ทั้งนี้วารสารบางฉบับอาจจะเปิดให้บุคคลบางกลุ่มในประเทศที่ด้อยพัฒนาสามารถใช้ได้ฟรีในขณะที่อยู่ในระยะ Embargo period เช่น โครงการ HINARI³ และ AFORA

4. **วารสารแบบเปิดระยะสั้น (Short-term OA)** หมายถึงวารสารที่เปิดให้อ่านโดยไม่มีค่าใช้จ่ายในระยะเวลาที่กำหนด เช่น 6-2 เดือน และหลังจากหมดเวลาที่กำหนดให้เข้าถึงแบบเปิดผู้ที่ต้องการเข้าใช้จะต้องเสียค่าสมาชิก ตัวอย่างเช่น Taylor & Francis จะเปิดให้สามารถอ่านบางบทความได้ในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง (Montgomery, 2018) ระยะเวลาในการเปิดให้เป็น Open access ระยะสั้น กำหนดเวลาการเปิดเป็น Open access จะกำหนดโดยผู้จัดพิมพ์ หรือสำนักพิมพ์

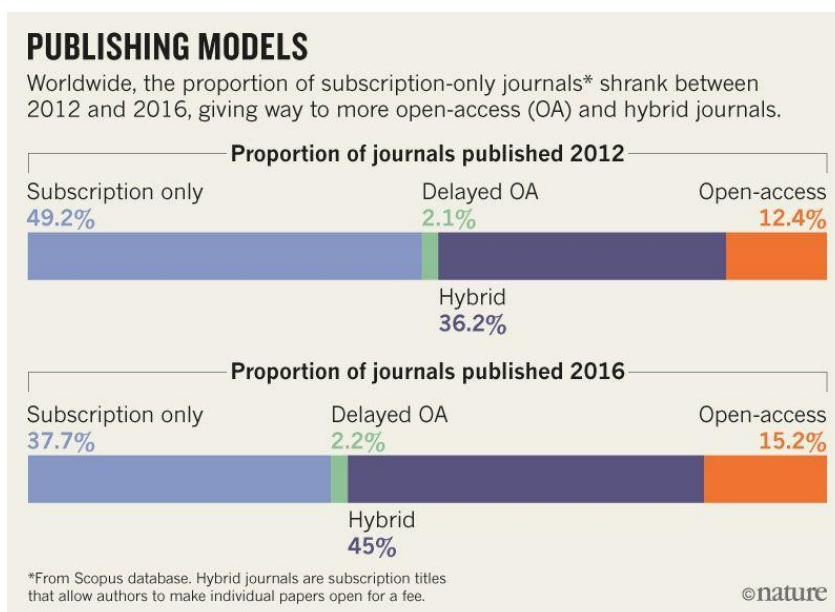
5. **วารสารแบบเปิดให้อ่านได้เฉพาะส่วน (Selected OA)** หมายถึงวารสารที่ผู้จัดทำอนุญาตให้อ่านเนื้อหาได้โดยไม่มีค่าใช้จ่ายเฉพาะบางส่วนของเนื้อหาเอกสาร และหากต้องการอ่านส่วนอื่นๆ จะต้องเสียค่าสมาชิก

³ Hinari Programme ก่อตั้งโดย WHO โดยความร่วมมือจากสำนักพิมพ์ขนาดใหญ่ ช่วยให้ประเทศที่มีรายได้ต่ำหรือ ในระดับกลาง (เช่น เวียดนาม ศรีลังกา อุเบกิสถาน ตูนิเซีย และ ยูเครน) สามารถเข้าถึงข้อเขียนด้านชีวการแพทย์ และสุขภาพ (Biomedical and Health) จากวารสารจำนวน 14,900 รายชื่อ, หนังสืออิเล็กทรอนิกส์มากกว่า 60,000 ฉบับ ของประเทศต่างๆกว่า 105 ประเทศ เพื่อช่วยการส่งเสริมให้บุคลากรที่ทำงานในด้านนี้สามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการดูแลสุขภาพของประชากรโลก

6. วารสารแบบเปิดบางตอน (Partial OA) หมายถึงวารสารที่เปิดให้อ่านได้บางรายการของวารสารเช่น บทบรรณาธิการ บทความวิจัย แต่ไม่ให้อ่านบทความวิจารณ์ จะต้องจ่ายค่าธรรมเนียมสมัครสมาชิกจึงจะเข้าอ่านรายการอื่นๆได้ เช่น BioMed Central's Genome Biology

ข้อดีของวารสารแบบเปิด คือ บทความมีคุณภาพจะผ่านการประเมินคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ จึงจัดได้ว่าเป็นผลงานที่มีคุณภาพ การจัดทำวารสารแบบเปิดโดยสำนักพิมพ์เชิงพาณิชย์ที่มีชื่อเสียงโดยเฉพาะในรูปแบบ Hybrid OA มักเป็นที่รู้จักมากกว่าคลังสารสนเทศ ทำให้มีโอกาสการเข้าถึงได้สูงกว่าคลังสารสนเทศทำให้ผลงานได้รับการอ้างอิงมากกว่า ส่งผลให้เจ้าของผลงานเป็นที่รู้จักมากขึ้น มีชื่อเสียง และได้รับความนิยมน

เปรียบเทียบปริมาณการพิมพ์วารสารในช่วงปี 2012-2016 (Else, 2018)

ประเภทสำนักพิมพ์วารสารแบบเปิด

สำนักพิมพ์ที่จัดทำวารสารแบบเปิด แบ่งออกได้ 3 ประเภท (Oppenheim, 2008; Bailey, 2006) ดังนี้

1. สำนักพิมพ์วารสารแบบเปิด (Born-OA Publishers) เป็นสำนักพิมพ์ที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์จัดทำวารสารแบบเปิดโดยตรง มักเป็นสำนักพิมพ์ที่ตีพิมพ์วารสารในรูปแบบวารสารแบบเปิดทั้งฉบับ (Full OA) มีการเก็บค่าดำเนินการตีพิมพ์ (APC) มักเป็นสำนักพิมพ์ที่ไม่แสวงหา

กำไร เช่น PloS⁴ สำนักพิมพ์เน้นด้านวิทยาศาสตร์ และ BioMed Central (BMC) เป็นสำนักพิมพ์ที่เน้นด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และทางการแพทย์ ทั้งนี้วารสารบางเล่มที่เดิมจัดทำเป็นวารสารเชิงพาณิชย์ อาจปรับมาเป็นวารสารแบบเปิดก็ได้เช่นกัน เช่น Singapore Journal of Library & Information Management ของ Library Association of Singapore และ Nucleic Acids Research ของ Oxford University Press

2. สำนักพิมพ์วารสารเชิงพาณิชย์ (Conventional Publishers) เป็นสำนักพิมพ์ที่ต้องจ่ายค่าบอกรับสมาชิกในการเข้าถึงวารสารที่จัดจำหน่าย เช่น Springer, Wiley, Oxford University Press และ Taylor & Francis สำนักพิมพ์เหล่านี้ได้จัดทำวารสารแบบเปิดขึ้นมาบริการเป็นทางเลือกสำหรับผู้แต่งที่ต้องการเผยแพร่ผลงานในรูปแบบเปิดแบบ Full OA เช่น Springer ที่เปลี่ยนมาทำวารสารแบบเปิดภายใต้ชื่อโครงการ SpringerOpen⁵ มีวารสารมากกว่า 200 รายชื่อ และหนังสือแบบเปิดมากกว่า 600 เล่ม ครอบคลุมทุกสาขาวิชา และได้จัดทำ Springer Open Choice Program แบบ Hybrid OA เพื่อช่วยให้ผู้เขียนสามารถเผยแพร่ผลงานของตนเองเป็นแบบเปิดในวารสารเชิงพาณิชย์ของ Springer โดยผู้เขียนมีการเสียค่าธรรมเนียมในการตีพิมพ์ประมาณ \$3000 สำหรับค่าดำเนินการตีพิมพ์หากสมาชิกในสถาบันใดมีการเผยแพร่ผลงานมาก ก็จะมีการลดค่าดำเนินการตีพิมพ์ให้ เช่นเดียวกับ ผู้แต่งอยู่ในประเทศที่มีรายได้ต่ำ อาจจ่ายค่าดำเนินการตีพิมพ์ในราคาที่ต่ำกว่าปกติ หรือ ไม่มีการคิดค่าดำเนินการตีพิมพ์ ซึ่งส่วนใหญ่สำนักพิมพ์เหล่านี้มักจะกำหนดให้ใช้สัญญาอนุญาตที่จำกัดสิทธิ์อย่างมาก คือ CC-BY-NC-ND license

3. สำนักพิมพ์ที่ไม่ได้จัดทำเพื่อการค้า (Non-Traditional Publishers) เป็นสำนักพิมพ์ที่ตั้งขึ้นโดยไม่หวังผลกำไร ซึ่งมักจะเป็นสถาบันการศึกษา สถาบันและศูนย์การวิจัย ห้องสมุด สมาคมวิชาชีพนักวิชาการ และอื่นๆ จัดพิมพ์วารสารแบบเปิดโดยมีงบประมาณสนับสนุนจากองค์กร/สถาบัน เพื่อวัตถุประสงค์เผยแพร่ความรู้ให้บุคคลที่สนใจหรือนักวิจัยได้ศึกษาอย่างเสรีทั่วไปมักไม่จัดเก็บค่าดำเนินการตีพิมพ์ หรือจัดเก็บในจำนวนที่ไม่สูงเกินไป ผู้เขียนสามารถเผยแพร่ผลงานของตนเองในรูปแบบเปิดภายใต้สถาบัน หรือหน่วยงานที่ตนสังกัด โดยเฉพาะหลังจากที่อินเทอร์เน็ตเริ่มต้นได้รับความนิยมในช่วงกลางทศวรรษ 1990 ได้มีการพัฒนาโปรแกรม Open Journal Systems (OJS) ที่ทำให้การจัดทำวารสารแบบเปิดจัดทำได้ง่าย และสะดวกมากขึ้น หลายหน่วยงาน/สถาบันจึงมีการหยุดทำวารสารแบบรูปเล่ม และได้หันมาทำวารสารที่เป็นอิเล็กทรอนิกส์

⁴ PLoS จะมีการยกเว้นค่าดำเนินการตีพิมพ์สำหรับผู้เขียนที่ไม่สามารถจ่ายค่าดำเนินการตีพิมพ์ โดยมีการจัดทุนสนับสนุนให้ผู้

แต่ง ตามโครงการ PLOS Publication Fee Assistance Program

⁵ <http://www.springer.com/>

แทน และเปลี่ยนเป็นกิจการที่ไม่แสวงหากำไร ตัวอย่างสำนักพิมพ์ประเภทนี้ ได้แก่ *scripted* ซึ่งเป็นวารสารด้านกฎหมาย เทคโนโลยี และสังคม⁶ และ Open Library of Humanities (OLH) ได้รับความทุนจาก เครือข่ายห้องสมุดมากกว่า 240 ห้องสมุด จัดทำวารสารแบบเปิดจำนวน 23 ชื่อเรื่อง โดยไม่คิดค่าดำเนินการตีพิมพ์

สำนักพิมพ์กับนโยบายการเผยแพร่การเข้าถึงแบบเปิด

ระดับของสิทธิในการเผยแพร่ผลงานการเข้าถึงแบบเปิดของผู้แต่งหลังการตีพิมพ์ในวารสารแบบเปิดแล้ว หากผู้แต่งต้องการเผยแพร่ผลงานของตนในแหล่งอื่นๆ เช่น คลังสารสนเทศ (Repository) หรือเว็บเพจของตนเองได้หรือไม่นั้น จะขึ้นอยู่กับนโยบายของแต่ละสำนักพิมพ์ในการอนุญาตให้เผยแพร่ เช่น บางสำนักพิมพ์จะอนุญาตให้ผู้แต่งสามารถเผยแพร่เอกสารต้นฉบับของตนเอง (Preprint) บางฉบับจะอนุญาตให้เผยแพร่ ทั้งเอกสารต้นฉบับ และฉบับที่ปรับปรุงแก้ไขหลังประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Postprint) และบางฉบับจะไม่ให้เผยแพร่ทั้ง 2 รูปแบบ ดังนั้นในการเผยแพร่ผลงานในแหล่งอื่นๆ เพื่อการส่งเสริมการเข้าถึงแบบเปิดหลังจากตีพิมพ์ในวารสาร ผู้แต่งจะต้องศึกษาสิทธิในการเผยแพร่ที่กำหนดไว้ในวารสารแต่ละฉบับ SHERPA/RoMEO⁷ จึงได้ทำการรวบรวมรายชื่อสำนักพิมพ์วารสารต่าง ๆ โดยแบ่งประเภทสำนักพิมพ์ตามนโยบายสิทธิในการจัดเก็บและเผยแพร่บทความของผู้เขียน โดยใช้สี 4 สีเป็นตัวกำหนดแทนระดับนโยบายของสำนักพิมพ์ที่แตกต่างกัน ดังนี้

- สีเขียว สำนักพิมพ์อนุญาตให้ผู้เขียนสามารถจัดเก็บและเผยแพร่ผลงานด้วยตนเองบนเว็บไซต์ และคลังสารสนเทศ หรืออื่นๆ ได้ทั้งฉบับ Preprint, Postprint และฉบับตีพิมพ์ของสำนักพิมพ์ (Publisher's version)
- สีน้ำเงิน สำนักพิมพ์อนุญาตให้ผู้เขียนสามารถจัดเก็บ และเผยแพร่ผลงานของตนเองใน เว็บไซต์ และคลังสารสนเทศ หรืออื่นๆ คลังสารสนเทศได้เฉพาะฉบับ Postprint หรือฉบับตีพิมพ์ของสำนักพิมพ์
- สีเหลือง สำนักพิมพ์อนุญาตให้ผู้เขียนสามารถจัดเก็บและเผยแพร่ผลงานในคลังสารสนเทศได้เฉพาะฉบับ Preprint
- สีขาว สำนักพิมพ์ที่ไม่อนุญาตให้จัดเก็บเผยแพร่ผลงานในแหล่งอื่น

⁶ <http://www.law.ed.ac.uk/ahrc/script-ed>

⁷ <http://www.sherpa.ac.uk/romeo/index.php>

จะพบว่านโยบายการเผยแพร่สีเขียวเป็นนโยบายที่เปิดมากที่สุด และ สีขาวเป็นนโยบายที่ไม่อนุญาตอย่างสิ้นเชิง ดังตัวอย่างที่ปรากฏ (SHERPA/RoMEO, 2011)

Publisher (linked to the full RoMEO details)	Self-archiving Rights				Paid OA Option
	RoMEO Colour	Author's Pre-print	Author's Post-print	Publisher's Version/PDF	
Academic Conferences International	Green	✓	✓	✓	–
Academic Journals	Blue	?	✓	✓	–
Alexandrine Press	Yellow	✓	✓	✗	–
Adenine Press	White	?	✓	–	\$

ค่าดำเนินการตีพิมพ์วารสาร (Article Processing Charge-APC)

การตีพิมพ์ในวารสารแบบเปิดผู้แต่งจะเป็นผู้จ่ายค่าดำเนินการตีพิมพ์บทความ สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการประเมินคุณภาพบทความ การจัดเตรียมเอกสารเพื่อการเผยแพร่ การตรวจอักษร การเผยแพร่บนเว็บ และการเก็บรักษาเพื่อความยั่งยืน ซึ่งแต่ละวารสารจะมีการคิดค่าดำเนินการตีพิมพ์ในอัตราที่แตกต่างกันตั้งแต่ \$500-\$5000 U.S. ต่อบทความ (ทั่วไปวารสารในด้านวิทยาศาสตร์ หรือ ด้านการแพทย์ จะมีการคิดค่าตีพิมพ์สูงกว่าวารสารด้าน ศิลปะ และ มนุษยศาสตร์ หรือ อาจคิดตามจำนวนหน้า (เช่น วารสาร Atmospheric Chemistry and Physics คิด ราคา €77 ต่อหน้า) หรือ จะมีข้อเสนอในการจ่ายแตกต่างกันออกไป เช่น สำนักพิมพ์ PeerJ และ Taylor & Francis จะมีการยกเว้นไม่มีค่าใช้จ่ายสำหรับสมาชิก หรือมีส่วนลดในการตีพิมพ์สำหรับบางสถาบัน ซึ่งผู้จัดทำวารสารแบบเปิด บางสำนักพิมพ์จะมีส่วนลด หรือไม่คิดค่าดำเนินการตีพิมพ์สำหรับผู้แต่งที่มาจากประเทศด้อยพัฒนา หรือ ประชากรมีรายได้ต่ำ เช่น Scientific Reports มีการยกเว้นค่าดำเนินการตีพิมพ์ และ BioMed Center มีการยกเว้นค่าตีพิมพ์ และลดค่าตีพิมพ์ร้อยละ 50 สำหรับประเทศโลกที่ 3 และประเทศที่มีรายได้ต่ำ⁸ และ Elsevier มีโครงการ Research4Life program ยกเว้นค่าดำเนินการตีพิมพ์ สำหรับประเทศที่มีรายได้ต่ำ⁹ นอกจากนี้ Suber (2006) ได้อธิบายว่ามีวารสารแบบเปิดจำนวนมากที่จัดทำโดย สถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย โรงพยาบาล หอสมุด

⁸ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ <https://www.biomedcentral.com/getpublished/article-processing-charges/open-access-waiver-fund>

⁹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ <https://www.biomedcentral.com/getpublished/article-processing-charges/open-access-waiver-fund>

พิพิธภัณฑ์ มักมีการจัดงบประมาณสนับสนุนการจัด มักไม่คิดค่าดำเนินการตีพิมพ์ หรือ หากคิดก็ จะคิดเฉพาะค่าใช้จ่ายในการประเมินคุณภาพบทความเท่านั้น

ตาราง แสดงอัตราค่าดำเนินการตีพิมพ์สำหรับบทความของสำนักพิมพ์วารสาร
(University of Cambridge, 2018a)

Publisher	APC from	APC to	Fully OA or Hybrid?
American Chemical Society	\$5,000*	\$5,000	Hybrid
BioMed Central	\$1,290	\$2,580	Fully OA
Cambridge University Press	\$600	\$4,500	Hybrid
Elsevier	\$100	\$5,000	Hybrid
Hindawi	\$550	\$2,250	Fully OA
MDPI	CHF 300	CHF 2,000	Fully OA
Nature Publishing Group	\$1,100	\$5,200	Hybrid
PLOS	\$1,600	\$3,000	Fully OA
SAGE	\$400	\$3,000	Hybrid
Springer	\$3,000	\$3,000	Hybrid
Taylor & Francis	\$500	\$2,950	Fully OA
Wiley	\$1,300	\$5,200	Hybrid

วิธีการจ่ายค่าดำเนินการตีพิมพ์มีวิธีการได้มาของค่าดำเนินการตีพิมพ์ ดังนี้

1. ผู้เขียนรับผิดชอบค่าใช้จ่าย (Author pays) เป็นรูปแบบที่กำหนดในการจัดพิมพ์บทความ ผู้เขียนจะต้องรับผิดชอบในการจ่ายค่าดำเนินการตีพิมพ์ให้แก่ผู้จัดทำวารสาร หรือ สำนักพิมพ์

2. แหล่งทุนวิจัยสนับสนุน (Research funder subsidizes) เป็นรูปแบบที่แหล่งเงินทุนการวิจัยและค่าดำเนินการตีพิมพ์วารสาร เช่น National Institutes of Health - NIH และ PubMed Central - PMC แหล่งทุนเหล่านี้จะมีนโยบายให้เงินสนับสนุนแก่นักวิจัยในการวิจัยและเผยแพร่บทความ ซึ่งมีแหล่งทุนทั้งระดับสถาบัน เช่น Harvard University, University of Michigan, University of Ottawa , Bielefeld University, Lund University แหล่งทุนระดับประเทศ เช่น Research Councils UK (RCUK), Australian Research Council (ARC), Canadian Cancer Society และแหล่งทุนสากล เช่น European Research Council, และ World Health Organization เป็นต้น แหล่งทุนเหล่านี้จะมี

นโยบายในการให้ทุนแตกต่างกัน เช่น แหล่งทุน Wellcome Trust ให้ทุนการวิจัยด้านชีวการแพทย์ และสุขภาพ สำหรับนักวิทยาศาสตร์และนักวิชาการใน 70 ประเทศ กำหนดให้ผู้รับทุนกรณีต้องการตีพิมพ์บทความในวารสารของ Elsevier จะมีค่าใช้จ่ายเริ่มต้น \$3,000 ต่อบทความ และผู้เขียนต้องทำการเผยแพร่ในฐานข้อมูล PubMed Central (PMC) ภายในหกเดือน ซึ่งหากผู้เขียนตีพิมพ์ในสำนักพิมพ์อื่นที่ไม่ได้ทำข้อตกลงร่วมกัน เช่น สำนักพิมพ์ Cell Press จะมีค่าใช้จ่ายเริ่มต้น \$5,000 ต่อบทความ เป็นต้น

เพื่อช่วยนักวิชาการ และนักวิจัย SHERPA Juliet¹⁰ ได้รวบรวมรายชื่อของแหล่งทุนต่างๆ และ นโยบายในการตีพิมพ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการหาแหล่งทุน และวิธีการตีพิมพ์ในวารสารแบบเปิด หรือ หนังสือแบบเปิด ที่ต้องทำเมื่อได้รับทุน ซึ่งปัจจุบันมีแหล่งทุนองค์กร และทุนสถาบันและมหาวิทยาลัยประมาณ 960 แหล่งทั่วโลก (ROARMAP, 2018)

ตัวอย่าง การให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งทุน และเงื่อนไขการตีพิมพ์ของ SHERPA Juliet

The screenshot shows the SHERPA Juliet website interface. At the top, there is a navigation bar with buttons for 'Browse', 'Search', 'Statistics', 'Our APIs', 'Suggest', and 'Admin'. Below the navigation bar, the search results are displayed for the query 'Name/Acronym matches "cancer"'. The results are shown in a table with columns for the organization name, OA Archiving status, OA Publishing status, Data Archiving status, and Country. The results are ordered by name, and there is a 'Reorder' button next to the ordering dropdown.

Order	Name/Acronym	OA Archiving	OA Publishing	Data Archiving	Country
1.	Breakthrough Breast Cancer	Requires	Encourages	No policy for	United Kingdom
2.	Breast Cancer Now	Requires	Encourages	No policy for	United Kingdom
3.	Canadian Breast Cancer Research Alliance	Requires	Encourages	No policy for	Canada
4.	Canadian Cancer Society	Requires	Requires	No policy for	Canada

3. สถาบันต้นสังกัดของผู้เขียนเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย (Institutional Membership) เป็นรูปแบบที่สถาบันต้นสังกัดของผู้เขียนรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในรูปแบบของการเป็นสมาชิกวารสาร หรือ สำนักพิมพ์ โดยสถาบันจะเสียค่าสมาชิกเป็นรายปีให้แก่วารสาร ซึ่งจะมีการตกลงกับผู้จัดพิมพ์โดย การไม่คิดค่าดำเนินการตีพิมพ์ผู้แต่งที่เป็นสมาชิกของสถาบันจึงไม่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่าย หรือ

¹⁰ <http://v2.sherpa.ac.uk/> และ <http://www.sherpa.ac.uk/fact/>

การลดค่าดำเนินการตีพิมพ์ หรืออาจมี ตัวอย่าง เช่น BioMed Central – BMC, Public Library of Science – PloS และ PeerJ

4. **สถาบันต้นสังกัดจัดสรรงบประมาณให้แก่ผู้แต่งโดยเฉพาะ (Publishing Support Funds)** เป็นรูปแบบที่ มหาวิทยาลัย สถาบันวิจัย ห้องสมุด มีงบประมาณสนับสนุนการตีพิมพ์ให้แก่ผู้เขียนที่มีทุนแต่ไม่มีค่าดำเนินการตีพิมพ์บทความ เช่น University of Tennessee มีโครงการ The Open Publishing Support Fund (OPSF) จัดสรรเงินทุนสำหรับการตีพิมพ์ ร่วมกับ Office of Research and Engagement และ ห้องสมุดมหาวิทยาลัย หรือ การสนับสนุนทุนโดยห้องสมุด เช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัย MIT มีโครงการ MIT Open Access Article Publication Subvention Fund ทุนละ \$1000 เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สำนักพิมพ์ส่วนใหญ่จะยกเว้นการจัดเก็บค่าใช้จ่ายหรือลดค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้เขียนในกรณีที่ผู้เขียนไม่มีงบประมาณหรือมีงบประมาณไม่เพียงพอ

5. **การเสียค่าใช้จ่ายในรูปแบบสมาพันธ์ (Consortium Membership)** เป็นรูปแบบการต่อรองในรูปแบบสมาพันธ์ของมหาวิทยาลัย สถาบันวิจัย หรือสมาพันธ์ห้องสมุด ที่ร่วมมือบอกรับฐานข้อมูลของผู้จัดจำหน่าย หรือ สำนักพิมพ์ ทำการต่อรองค่าดำเนินการตีพิมพ์ให้ลดลงสำหรับสมาชิกของสมาพันธ์ ตัวอย่าง เช่น Canadian Association of Research Libraries (CARL) และ Canadian Research Knowledge Network (CRKN) ทั้งนี้เนื่องจากนักวิจัย และ นักวิชาการจะนิยมตีพิมพ์ผลงานของตนในรูปแบบเปิดของตนในวารสารเชิงพาณิชย์ที่มีค่า Impact Factor สูง เพื่อได้รับการยอมรับในวงการมากกว่าที่จะตีพิมพ์ในวารสารแบบเปิดในรูปแบบ Full OA ซึ่งโดยปกติค่าดำเนินการตีพิมพ์ในกลุ่มวารสาร Hybrid OA¹¹ จะมีค่าดำเนินการตีพิมพ์ที่สูงกว่า Full OA โดยเฉพาะในปัจจุบันสำนักพิมพ์ต่างๆ เริ่มเพิ่มค่าดำเนินการตีพิมพ์สูงขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะกลุ่ม Hybrid OA (Gillies, 2014; Shamash, 2016)

ตัวอย่าง การจ่ายค่าดำเนินการตีพิมพ์ในรูปแบบต่างๆ

(Publisher Agreements and Memberships)¹² (University of Cambridge, 2018b)

Publisher	Arrangement
MDPI	Membership entitles authors to a 10% discount.
Royal Society of Chemistry	Authors affiliated to Cambridge will receive a 15% discount on all APCs in hybrid journals. The discount will be applied automatically by

¹¹ วารสารเชิงพาณิชย์ที่เปิดให้ผู้เขียนตีพิมพ์บทความในรูปแบบเปิดได้ โดยจ่ายค่าดำเนินการตีพิมพ์

¹² <https://www.openaccess.cam.ac.uk/paying-open-access/publisher-agreements-and-memberships>

	the RSC for eligible authors.
American Chemical Society	Individual memberships give authors further discounts. Authors who are members of the ACS and who are working at an institution that subscribes to their journals can pay as little as US\$1500 (although CC-BY costs an extra \$500 so to be compliant it costs \$2000) for the article processing charge, compared to the standard rate of US\$4000.
PeerJ	Cambridge University has bought 100 Basic PeerJ memberships so Cambridge researchers may submit a claim for a Basic membership. Corresponding authors in PeerJ journals must be a member to allow the paper to be published in PeerJ. Articles are subject to an APC unless all authors of a publication are PeerJ members. In such a case there will be no APC for the open access article.
Springer	Cambridge University is a member of the consortium agreement for the Springer Compact. This means that all articles published in Springer journals by Cambridge authors will be Open Access, regardless of whether they are from funded research or not.
SCOAP3	Cambridge University, through JISC Collections, participates in the SCOAP partnership. Certain key journals in high-energy physics have been made fully open access under this partnership, with no additional cost to authors, whereas other journals will only publish high-energy physics papers open access.
Hindawi	Cambridge University has associate membership with Hindawi which provides three APC waivers. All Hindawi papers are deposited directly in Apollo.

รายชื่อสำนักพิมพ์วารสารแบบเปิดที่มีชื่อเสียง

รายชื่อสำนักพิมพ์ที่มีชื่อเสียงประกอบด้วย (Simba Information, 2018; Open Access Academy, 2016)¹³

¹³ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ <http://www.oaacademy.org/oa-publishers.html>

Springer Nature	https://www.springernature.com/gp
RELX	https://www.relx.com/
Public Library of Science (PLOS)	https://www.plos.org/
MDPI AG	https://www.mdpi.com
Hindawi	https://www.hindawi.com
Frontiers	https://www.frontiersin.org/
Wolters Kluwer	https://wolterskluwer.com/
Informa PLC	https://informa.com/
De Gruyter	https://www.degruyter.com/
MDPI	https://www.mdpi.com/about
Oxford University Press	http://global.oup.com/
AIP Publishing	https://publishing.aip.org
John Wiley & Sons	https://authorservices.wiley.com/open-science/open-access/index.html

การเผยแพร่ด้วยตนเอง (Self-Achieving)

การเผยแพร่การเข้าถึงแบบเปิด ผู้แต่งสามารถที่จะทำการเผยแพร่ในแหล่งสารสนเทศได้มากกว่า 1 แหล่ง เช่น กรณีที่ผู้แต่งเผยแพร่ในวารสารแบบเปิดได้แล้วก็ยังสามารถเผยแพร่ต้นฉบับ (Preprint) บทความที่เขียนขึ้นก่อนได้รับการตรวจสอบคุณภาพ (Pre-peer-reviewed) หรือเป็นบทความต้นฉบับที่เขียนขึ้นเป็นครั้งแรกเพื่อส่งให้สำนักพิมพ์นำไปผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาด้านคุณภาพก่อนนำไปตีพิมพ์ หรือฉบับที่ผ่านการประเมินคุณภาพปรับแก้ไขตามผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะ เพื่อเตรียมนำไปตีพิมพ์ลงในวารสาร (Postprint) หากผู้จัดพิมพ์ยินยอม บนเว็บไซต์ หรือคลังสารสนเทศแบบเปิด (Repository) หรือ ฐานข้อมูล อื่นๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่ง Bailey (2006) ได้แบ่งการเผยแพร่ด้วยตนเองไว้ 2 ประเภท ดังนี้

1. เว็บไซต์ของผู้แต่ง (Author's Webpage)

เว็บไซต์ส่วนตัวของผู้แต่ง อาจเป็นเว็บไซต์ที่จัดทำเป็นส่วนตัวขึ้นเพื่อจัดเก็บเผยแพร่ผลงานของตนเอง หรือ เป็นเว็บไซต์ประวัติ (Curriculum Vitae-CV) ที่เป็นข้อมูลส่วนบุคคลของคณาจารย์ นักวิชาการในสถาบันต่างๆ โดยเฉพาะสถาบันศึกษา ซึ่งจะปรากฏข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ

การศึกษา ประสิทธิภาพทำงาน และผลงาน ของอาจารย์ผู้สอน โดยเปิดให้สามารถเข้าถึงได้อย่างเสรี Bailey (2006) เห็นว่านักวิชาการในสถาบันศึกษาที่มีการเผยแพร่ผลงานในวารสาร ควรนำมาเผยแพร่ในเว็บเพจของตนเองด้วยโดยจะต้องได้รับอนุญาตจากผู้จัดพิมพ์ ไม่ว่าจะเป็นบทความ วิชาการ บทความวิจัย รายงานการวิจัย เอกสารนำเสนอในการประชุมวิชาการ รวมถึง หนังสือ ตำรา และ เอกสารการสอน และสื่อในรูปแบบต่างๆ ในรูปแบบเปิด เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคม จากการศึกษาโดย Swan, & Brown (2005, pp. 29, 31) ผู้แต่งส่วนใหญ่ในทุกสาขาวิชานิยมเผยแพร่เอกสารในรูปแบบเปิดบนเว็บไซต์มากกว่าเผยแพร่ในคลังสารสนเทศ

2. คลังสารสนเทศแบบเปิด (Open Repositories/Achieves)

คลังสารสนเทศ มีชื่อเรียกในภาษาไทยแตกต่างกัน เช่น คลังปัญญา และ คลังข้อมูล จัดทำในลักษณะฐานข้อมูล เพื่อจัดการและจัดเก็บสารสนเทศให้เป็นระบบอย่างยั่งยืน โดยเป็นชุดของระบบ และการบริการที่อำนวยความสะดวกในการจัดเก็บ การจัดการ การค้นคืน การแสดงผล (Pinfield, 2008) จัดเก็บเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ฉบับเต็มที่เน้นเนื้อหาทางวิชาการทั้งในรูปแบบ Preprint และ Postprint (มักเรียกรวมๆว่า E-Print) และเอกสารในกลุ่ม Grey Literature ซึ่งเป็นเอกสารที่ถูกผลิตขึ้นจากรัฐ สถาบันการศึกษา องค์กรธุรกิจหรืออุตสาหกรรม ทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ แต่ไม่ได้อยู่ในการควบคุมดูแลของสำนักพิมพ์เชิงพาณิชย์ ครอบคลุมเอกสารประเภทรายงานเชิงวิชาการ วิทยานิพนธ์ จดหมายเวียน แผ่นประกาศที่ไม่ได้ถูกจัดระเบียบ หรือไม่ได้เผยแพร่สู่สาธารณะ มักการใช้เพื่อเผยแพร่ข่าวสารภายในองค์กรเป็นหลักหรือสำหรับใช้ในที่จำกัด

คลังสารสนเทศแบบเปิด มีวัตถุประสงค์เผยแพร่การเข้าถึงแบบเปิดบนอินเทอร์เน็ต ซึ่งผู้เขียนสามารถนำเข้าข้อมูลได้เองโดยอิสระหรือมีผู้ดูแลในการนำเข้าข้อมูล โดยเอกสารที่นำเข้าเผยแพร่อาจมีการควบคุมคุณภาพ เช่น บทความจากวารสารในรูปแบบ Postprint หรือไม่มีการควบคุมคุณภาพ เช่น บทความจากวารสารในรูปแบบ Preprint บทความหนึ่งของหนังสือ เอกสารการสอน เป็นต้น (Baily, 2006) Harnad (2013) จัดให้เป็นการเผยแพร่การเข้าถึงแบบเปิดในคลังสารสนเทศแบบเปิดเป็น Green OA ซึ่งหมายถึง เอกสารวิชาการเผยแพร่งานในคลังสารสนเทศ หรือ เว็บไซต์

ประโยชน์ของการเผยแพร่ผลงานบนคลังสารสนเทศแบบเปิด มีดังนี้

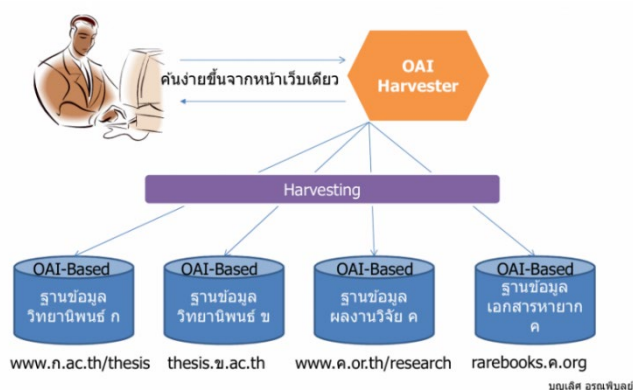
1. ทำให้เกิดระบบการรวบรวม และเผยแพร่เนื้อหาทางวิชาการ
2. เป็นการสงวนรักษาทรัพย์สินทางปัญญาเป็นดิจิทัล
3. เป็นเสมือนพื้นฐานของกระบวนการค้นคว้าใหม่ในการพิมพ์ผลงานทางวิชาการ

4. เป็นการสื่อสารทางวิชาการ
5. เป็นการจัดการความรู้
6. เป็นการสนับสนุนเรื่องการเข้าถึงโดยเสรี

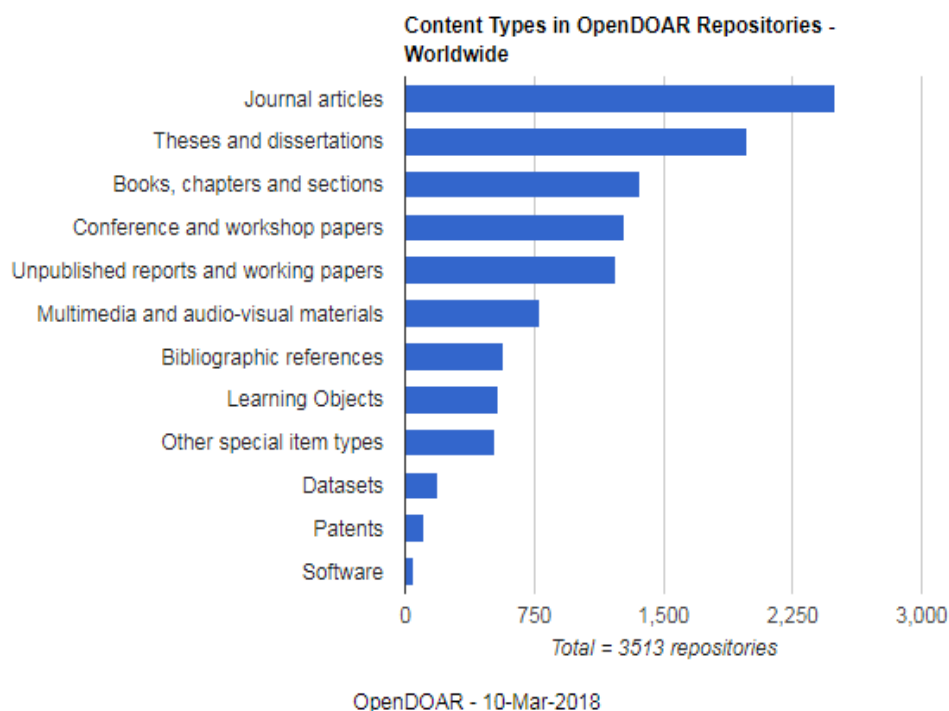
ทรัพยากรสารสนเทศที่จัดเก็บในคลังสารสนเทศแบบเปิด

ทรัพยากรสารสนเทศที่จัดเก็บในคลังสารสนเทศแบบเปิดอาจจัดเก็บเฉพาะทรัพยากรสารสนเทศประเภทใดประเภทหนึ่ง เช่น วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เช่น Erasmus Thesis Repository หรือ รวมทรัพยากรสารสนเทศหลายๆ ประเภท เช่น คลังสารสนเทศ Europe PMC จะจัดเก็บทั้ง บทความ หนังสือ สิทธิบัตร และ คู่มือทางเทคนิค โดยส่วนใหญ่แล้วคลังสารสนเทศจะจัดเก็บบทความที่มีการตีพิมพ์ในวารสารแบบเปิด และ Preprint รองลงมา คือ วิทยานิพนธ์ และ ปริญญาานิพนธ์ (OpenDOAR, 2018) ผู้ใช้สามารถเข้าถึงสารสนเทศภายในคลังสารสนเทศได้อย่างเสรี และสามารถนำสารสนเทศไปใช้ได้ตามสิทธิตามสัญญาอนุญาตที่กำหนดไว้ (โดยมากมักใช้สัญญาอนุญาต Creative Commons หรือสัญญาอนุญาตอื่นๆ ที่มีลักษณะพื้นฐานเดียวกันกับสัญญาอนุญาต Creative Commons) นอกจากนี้คลังจัดการเก็บการเข้าถึงแบบเปิดส่วนใหญ่จะเปิดให้มีการสื่อสาร และแลกเปลี่ยนสารสนเทศร่วมกัน (Interoperability) ระหว่างคลังสารสนเทศ หรือฐานข้อมูลอื่นๆ ซึ่งอาจมีระบบโปรแกรมและโครงสร้างของข้อมูลที่แตกต่างกัน โดยใช้โปรโตคอล Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting (OAI-PMH) เป็นโปรโตคอลที่ใช้ในการเก็บเกี่ยวข้อมูลเมตาจากแหล่งข้อมูลหลายๆ แหล่ง มาจัดเก็บไว้ในคลังสารสนเทศส่วนกลาง สำหรับการสืบค้นได้สะดวกขึ้น ในการสืบค้นจะสามารถเชื่อมโยงกลับไปยังแหล่งข้อมูลเดิมได้ถึงแม้ว่าจะต่างระบบกันก็ตาม

การจัดเก็บเมทาตาโดยใช้โปรโตคอล OAI-PMH (บุญเลิศ อรุณพิบูลย์, 2015)

ประเภทของทรัพยากรสารสนเทศที่มีจัดเก็บในคลังสารสนเทศแบบเปิด รวบรวมโดย OpenDOAR มีดังนี้

ในปี 2018 จากสถิติที่จัดเก็บโดย OpenDOAR พบว่ามีการจัดทำคลังสารสนเทศแบบเปิดจำนวน 3,803 คลังสารสนเทศ ผู้ใช้อาจสามารถหาคลังสารสนเทศแบบเปิดที่ต้องการได้จากนามานุกรมคลังสารสนเทศ Open-DOAR (Directories of Open Access Repositories)¹⁴ ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมรายชื่อของคลังสารสนเทศแบบเปิดของสถาบันต่างๆ ทั่วโลก รวมไปถึงการค้นหาสถิติของคลังจัดเก็บเอกสารในแต่ละสาขาวิชา และประเทศ

ประเภทคลังสารสนเทศแบบเปิด

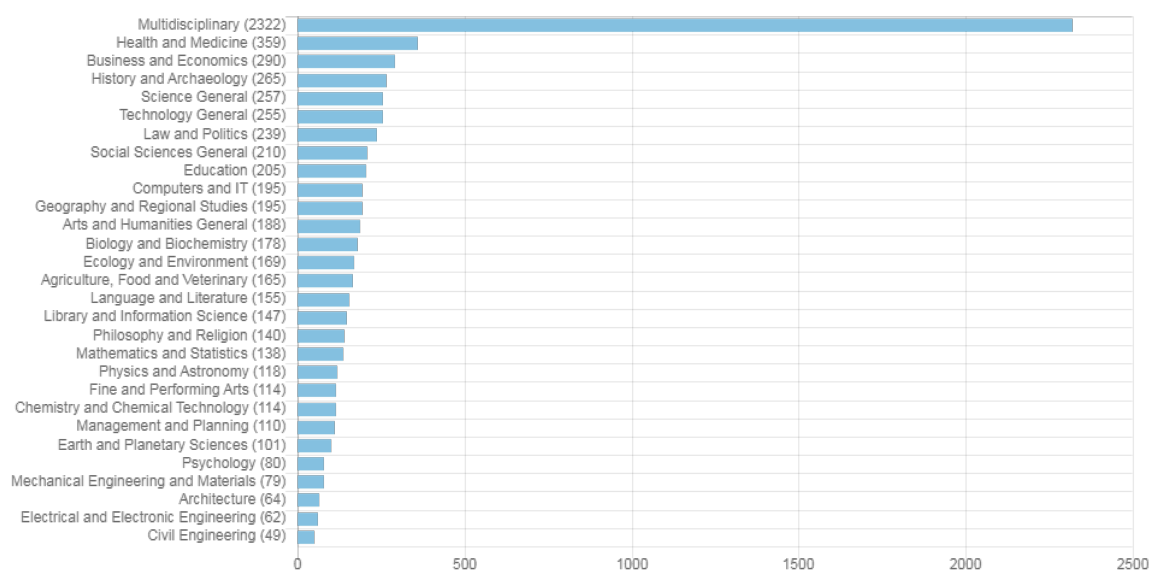
คลังสารสนเทศแบบเปิดแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

1) คลังสารสนเทศเอกสารเฉพาะสาขาวิชา (Disciplinary หรือ Subject Repository) เป็นคลังจัดเก็บเอกสารเฉพาะสาขาวิชา โดยอาจเป็นสาขาวิชาใดสาขาวิชาหนึ่ง หรือสหสาขาวิชา (Multidisciplinary) ก็ได้ โดยมีองค์กรหรือสถาบันใดสถาบันหนึ่งรับผิดชอบ เช่น arXiv.org เป็นคลังสารสนเทศแบบสหวิชา (Multi-disciplinary) คือ สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ ฟิสิกส์ คณิตศาสตร์ สถิติ ฯลฯ ดูแลโดย Cornell University Library ประเทศสหรัฐอเมริกา PubMed Central – PMC

¹⁴ <http://www.opendoar.org>

จัดเก็บสารสนเทศในสาขาวิชา ชีวการแพทย์ และ วิทยาศาสตร์เพื่อชีวิต ของ U.S. National Institutes of Health's National Library of Medicine (NIH/NLM) หรือคลังสารสนเทศเฉพาะสาขา เดี่ยว เช่น Social Science Open Access Repository หรือด้านบรรณารักษศาสตร์ เช่น dLIST และ E-LIS เป็นต้น

คลังสารสนเทศสาขาวิชาที่มีการจัดทำ (OpenDOAR, 2018)

2) คลังสารสนเทศสถาบัน (Institutional Repository) เป็นคลังสารสนเทศที่จัดเก็บองค์ความรู้ที่ผลิตโดยสมาชิกในสถาบัน มักมีการจัดเก็บสารสนเทศที่หลากหลายแล้วแต่วัตถุประสงค์ในการจัดทำ เช่น บทความ ข้อเขียน วิทยานิพนธ์ งานวิจัย เอกสารประกอบการเรียน รวมถึงเอกสารในกลุ่ม Grey Literature โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการจัดการความรู้ของสถาบัน มีระบบการรวบรวม และเผยแพร่เนื้อหาทาง วิชาการที่สถาบันได้ผลิตออกมาเพื่อประโยชน์ต่อสังคม สวงนรักษาทฤษฎีสันทางปัญญาเป็นดิจิทัล และส่งเสริมภาพลักษณ์สถาบันในฐานะที่เป็นผู้นำทาง วิชาการ

การจัดทำคลังสารสนเทศสถาบันส่วนใหญ่จะจัดทำโดยสถาบันเดียว เช่น คลังสารสนเทศ DSpace@MIT ของ สถาบัน Massachusetts Institute of Technology และ ANU Research Repository จัดทำโดยมหาวิทยาลัย Australian National University ประเทศออสเตรเลีย หรือ คลังสารสนเทศความร่วมมือระหว่างสถาบัน (Multi-Institutional Repository) เช่น White Rose Research Online โดยความร่วมมือระหว่าง University of Leeds, University of Sheffield และ University of York ประเทศอังกฤษ

ปัจจุบันสถาบันการศึกษา และสถาบันวิจัยต่างๆ ทั่วโลกต่างให้ความสำคัญถึงประโยชน์ของคลังสารสนเทศสถาบัน โดยมีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของคลังสารสนเทศสถาบันทั่วโลกมากขึ้น จากสถิติของ DOAR (2018) พบว่ามีการจัดทำคลังสารสนเทศสถาบันมากที่สุดถึง 3,022 คลัง คิดเป็นร้อยละ 85.9 ของคลังสารสนเทศทั้งหมดจำนวน 3,519 คลัง ส่วนใหญ่จัดทำโดยมหาวิทยาลัย เช่น รองลงมา คือ คลังสารสนเทศเฉพาะสาขาวิชาจำนวน 303 คลัง คิดเป็นร้อยละ 8.6 ของคลังสารสนเทศทั้งหมด

3) คลังสารสนเทศหน่วยงาน (Institutional Unit Archives) เป็นคลังสารสนเทศในระดับหน่วยงานของสถาบัน เช่น มหาวิทยาลัยจะมีคลังสารสนเทศที่จัดทำในระดับคณะหรือศูนย์วิจัย หน่วยงาน เช่น คลังสารสนเทศ Duke Law Scholarship Repository จัดทำโดย Duke Law School ของ Duke University ประเทศสหรัฐอเมริกา สำหรับคลังสารสนเทศสถาบัน และคลังสารสนเทศหน่วยงานบางครั้งจะถือว่าเป็นประเภทเดียวกัน

จากการแบ่งประเภทของคลังสารสนเทศของ DOAR (2017) ได้เพิ่มคลังสารสนเทศอีก 2 ประเภทไว้ คือ *คลังสารสนเทศของรัฐ* (Government Repository) เช่น Los Alamos Research Online (LARO) ดำเนินการโดย Los Alamos National Laboratory ประเทศสหรัฐอเมริกา และ Research Library ดำเนินการโดย Department of Agriculture and Food, Western Australia (DAFWA) ประเทศออสเตรเลีย และ FoodBase ของ Food Standard Agency เป็นต้น อีกประเภทคือ *คลังรวบรวมจัดเก็บข้อมูล* (Aggregating Repository) ซึ่งเป็นคลังสารสนเทศที่จัดเก็บโดยการส่งโปรแกรมไปรวบรวมเก็บข้อมูลจากคลังสารสนเทศต่างๆ มาจัดเก็บไว้ เป็นคลังจัดเก็บที่เกิดจากความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้ในการจัดเก็บรวบรวมผลงานจากหลายๆ คลังจัดเก็บเพื่อเปิดให้ค้นได้สะดวกในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกัน และสัมพันธ์กัน เช่น European Research Papers Archive (ERPA) เป็นคลังจัดเก็บเอกสารที่รวบรวมผลงานวิจัยจาก 10 ประเทศ 18 สถาบัน ของสหภาพยุโรป (European institutions) จัดทำขึ้นโดยความร่วมมือของ European Communities Studies Association Austria (ECSA Austria) ประเทศออสเตรีย ประกอบด้วยเนื้อหาด้านการศึกษาความร่วมมือทางภูมิศาสตร์ ด้านบริหารธุรกิจและเศรษฐศาสตร์ และด้านกฎหมายและการเมืองการปกครอง

การจัดทำการเข้าถึงแบบเปิดอื่นๆ

แนวความคิดแบบเปิดแต่เดิมจะเน้นเฉพาะการเข้าถึงบทความวารสาร แต่จะพบว่าในคลังสารสนเทศจะมีการจัดเก็บเอกสารวิชาการหลากหลายรูปแบบ จึงมีการจัดทำเอกสารในรูปแบบต่างๆ มากขึ้น เช่น

1. เนื้อหาแบบเปิด (Open Content)

การเปิดเนื้อหา เช่น บทความ รูปภาพ เสียง และภาพเคลื่อนไหว ไม่รวมโปรแกรม เปิดให้บุคคลอื่นๆ มีสิทธิที่ร่วมในการสร้างสรรค์ เช่น การคัดลอก ทำสำเนา (Retain) นำไปใช้งานในกิจกรรมต่างๆ (Reuse) ปรับปรุงแก้ไข (Revise) ใช้ร่วมกับงานอื่นๆ (Remix) และแบ่งปันข้อมูล (Redistribute) (Opencontent.org, n.d.) ภายใต้สัญญาอนุญาตที่กำหนดไว้ เช่น สารานุกรม Wikipedia เป็นการจัดทำเผยแพร่แบบเนื้อหาแบบเปิด คือ อนุญาตให้ผู้ใช้สามารถนำข้อมูลที่มีไปใช้ได้ รวมถึงอนุญาตให้แก้ไข ดัดแปลงเนื้อหาที่มีเพื่อให้มีเนื้อหาที่มีความถูกต้องสมบูรณ์

2. หนังสือแบบเปิด (Open Access Book)

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำ Open Book เกิดขึ้นจากนักวิชาการนักวิจัย ในสาขาวิชาด้านวิทยาศาสตร์ การแพทย์ และ เทคโนโลยี จะมีผลงานด้านการวิจัย และบทความเฉพาะด้านตีพิมพ์จำนวนมาก ตลอดจนมีพฤติกรรมใช้เวลาอ่านบทความวารสารเป็นจำนวนมากในการติดตามความรู้ การเปลี่ยนแปลงด้านวิชาการตลอดเวลา และมีการทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีการเข้าถึงแบบเปิดเผยแพร่ในสาขาวิชาดังกล่าวออกมาเป็นจำนวนมาก ในขณะที่นักวิชาการ นักวิจัยในสาขาวิชาด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ จะให้ความสำคัญกับหนังสือมากกว่า และมีปริมาณการเผยแพร่ในรูปแบบบทความวารสารน้อย ดังนั้นเพื่อส่งเสริมการนำเสนอการเข้าถึงแบบเปิดด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ตามพฤติกรรมการใช้ ในปี 2013 จึงได้มีการเสนอให้มีการจัดทำหนังสือแบบเปิด และจัดให้มีแหล่งทุนสนับสนุนเช่นเดียวกับวารสารแบบเปิด เช่น Wellcome Trust, Swiss National Science Foundation, UK Research and Innovation, Bill and Melinda Gates Foundation และ Wellcome Library¹⁵ ได้จัดสรรทุนสนับสนุน (Book Processing Charge-BPC) สำหรับพิมพ์หนังสือแบบเปิด หรือ บทใดบทหนึ่งของหนังสือ รวมทั้งมีการตั้งสำนักพิมพ์สนับสนุนการจัดทำหนังสือแบบเปิด เช่น PalgraveMacmillan¹⁶ และ Manchester University Press¹⁷ เป็นต้น ในปี 2018 พบว่ามี

¹⁵ รายชื่อแหล่งทุน และรายละเอียดการให้ทุน ดูเพิ่มเติมที่ <https://www.springernature.com/gp/open-research/funding/books> และ <https://www.intechopen.com/page/open-access-funding-funders-list>

¹⁶ <https://www.palgrave.com/gp>

¹⁷ <http://www.manchesteruniversitypress.co.uk/>

สำนักพิมพ์หนังสือแบบเปิดจำนวน 219 สำนักพิมพ์ อย่างไรก็ตามเมื่อแนวคิดนี้เกิดขึ้นการจัดทำหนังสือแบบเปิดในสาขาวิชา ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ แพทย์ศาสตร์ ก็มีการจัดทำอย่างแพร่หลาย เช่นกัน (Tenopir, Mays, & Wu, 2011; Chaplin, 2013; OED, 2018)¹⁸

รูปแบบการจัดทำหนังสือแบบเปิดจะมีความแตกต่างจากการทำวารสารแบบเปิดบางส่วน คือ จัดทำเป็นรูปเล่ม เป็นบท หรือ หนังสือเสียง สำหรับเผยแพร่ โดยมีการจัดทำแบบ Fully OA หรือ บางสำนักพิมพ์จะจัดทำหนังสือ 2 รูปแบบ คือ ฉบับพิมพ์สำหรับจำหน่าย และ ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้ถ่ายโอนไปใช้ได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย หรือจัดทำออกมาในแบบระยะสั้น (Short-term OA) คือ เปิดให้ถ่ายโอนได้โดยไม่มีค่าใช้จ่ายในระยะหนึ่ง และเมื่อหมดอายุที่กำหนดก็จะจัดจำหน่ายในเชิงพาณิชย์ หรือในทางกลับกันก็จะจัดทำในเชิงพาณิชย์ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และเปิดเป็นการเข้าถึงแบบเปิดหลังจากนั้น (Delay OA) เช่น หนังสือ เรื่อง Open Access ของ Peter Suber จัดพิมพ์จำหน่ายในปี 2012 และเปิดเป็นการเข้าถึงแบบเปิดในปี 2013 (Suber, 2012)

เพื่ออำนวยความสะดวกในการสืบค้นหนังสือแบบเปิดบนอินเทอร์เน็ตได้มีการจัดทำมาตรฐานเพื่อช่วยผู้ใช้ในการค้นหาหนังสือแบบเปิด เช่น

OECD iLibrary <https://www.oecd-ilibrary.org/>

DOAB <https://www.doabooks.org/>

INTECH <https://www.intechopen.com/>

3. แหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด (Open Education Resources-OER)

OER คือ แหล่งการเรียนรู้ด้านการศึกษา ในรูปแบบสื่อการเรียนการสอนของกระบวนวิชาที่มีการเปิดเรียนเปิดสอนเช่น ตำราเรียน วีดีโอบรรยาย สไลด์ เอกสารประกอบการเรียนการสอน แบบฝึกหัด และสื่อมัลติมีเดีย ในรูปแบบเปิด อนุญาตให้ผู้สนใจสามารถนำไปใช้ผลิตซ้ำ หรือดัดแปลง โดยมีเป้าหมายการใช้เพื่อการศึกษาไม่ใช่เพื่อการค้า ในลักษณะหลักสูตรออนไลน์ ที่ เปิดโอกาสทางการศึกษาสำหรับนักศึกษาที่ไม่ต้องเรียนในห้องเรียน และผู้ที่สนใจในการนำไปใช้เพื่อการเรียนการสอนในรูปแบบเปิดโดยไม่มีค่าใช้จ่าย ผู้ใช้สามารถนำไปใช้ตามสิทธิที่กำหนด เช่นเดียวกับ Open content ไว้ตามสัญญาอนุญาตของทรัพยากรนั้นกำหนดไว้

ปัจจุบันมีสื่อการสอนที่จัดทำในรูปแบบ OER เปิดให้บริการโดยสถาบันต่างๆ หรือจัดเก็บบริการเป็นศูนย์รวม¹⁹ เช่น

¹⁸ http://oad.simmons.edu/oadwiki/Publishers_of_OA_books

¹⁹ ดูเพิ่มเติมที่ <https://www.oercommons.org/oer>

- 1) **MIT OpenCourseWare (OCW)** MIT ได้เผยแพร่ หลักสูตรออนไลน์ฟรี ประกอบไปด้วยการบรรยายผ่านวิดีโอ การนำเสนอ และสื่อการสอนอื่นๆ ครอบคลุมสาขาวิชา การประกอบการ สิ่งแวดล้อม โปรแกรมเบื้องต้น วิทยาศาสตร์ชีวภาพ และการขนส่งคมนาคม
- 2) **Open Yale Courses** เผยแพร่กระบวนวิชาในรูปแบบวิดีโอบันทึกการบรรยาย และไฟล์เสียง มีกระบวนวิชามากกว่า 40 กระบวนวิชา
- 3) **Open Michigan** เป็นความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย และ ห้องสมุด มหาวิทยาลัยในการเผยแพร่กระบวนวิชาออนไลน์ มีกระบวนวิชาครอบคลุมทุกสาขาวิชาที่มีเปิดเรียนเปิดสอนในมหาวิทยาลัย
- 4) **Open Academy** เป็นความร่วมมือการจัดทำคลังสารสนเทศรวบรวมกระบวนวิชาแบบเปิดที่นำเสนอโดยมหาวิทยาลัยจำนวน 26 มหาวิทยาลัย
- 5) **MERLOT** จัดทำโดยความร่วมมือของ University of Georgia, Oklahoma State Regents for Higher Education, University of North Carolina, และ California State University รวบรวมสื่อการเรียนออนไลน์ให้บริการ มีแปลเป็นภาษาต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับ ผู้เรียนต่างชาติรวมทั้งภาษาไทย
- 6) **OERu** OER University เป็นโครงการที่เกิดจากความร่วมมือของสถาบันอุดมศึกษาหลายๆ แห่ง สามารถเรียนทางออนไลน์โดยไม่มีค่าใช้จ่าย หรือ ลงทะเบียนเรียนแบบมีค่าใช้จ่ายได้ และได้รับหน่วยกิตสะสมในการเรียน

นามานุกรม OER

- 1) **Conexions** เป็นคลังสารสนเทศรวมกระบวนวิชาต่างๆ เกี่ยวกับเนื้อหาในด้านการศึกษา มีหนังสือที่ใช้ในการเรียนการสอน มีบทเรียนมากกว่า 17,000 รายการ
- 2) **OER Commons** เป็นโปรแกรมนามานุกรมช่วยค้นหากระบวนวิชาต่างๆ ที่มีการจัดทำเป็น OER
- 3) **Open Textbook/OER Directory** เป็นโปรแกรมนามานุกรมช่วยค้นหากระบวนวิชาต่างๆ ที่มีการจัดทำเป็น OER เช่นเดียวกับ OER Commons

4. MOOC

MOOC ย่อมาจาก Massive Open Online Course เป็นแหล่งเรียนรู้แบบเปิดอีกประเภทหนึ่ง คล้ายกับ OER แต่มีความแตกต่าง คือ มีลักษณะเป็นหลักสูตรรายวิชาที่เปิดให้มีการลงทะเบียนเรียนทางออนไลน์ ลักษณะคล้ายกับ e-learning มีจุดเด่น คือ สามารถรองรับผู้เรียนพร้อมกันได้จำนวนมาก ในการเรียนในกระบวนวิชาจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์ รายละเอียด

เนื้อหา และวิธีวัดประเมินผลการเรียน เช่นเดียวกับการลงทะเบียนเรียนในสถาบันการศึกษา ทั้งนี้คำว่า Open ในความหมายของ MOOC ไม่ได้หมายถึงการอนุญาตสิทธิบางประการตามสัญญาอนุญาตเสมอไป แต่จะหมายถึงการเปิดให้ผู้ที่สนใจเรียนสามารถเข้าเรียนได้อย่างไม่จำกัด สำหรับสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนจะนิยมเปิดเป็นการเข้าถึงแบบเปิด แต่บางกระบวนวิชาอาจมีลิขสิทธิ์ ดังนั้นในการนำไปใช้ประโยชน์ผู้ใช้จะต้องตรวจสอบว่ามีการอนุญาตสิทธิในการใช้งานหรือไม่ก่อน (Open Education Consortium, n.d.) ในประเทศไทยมีการจัดทำ Thai MOOC²⁰ มีเป้าหมายเพื่อการขยายโอกาสด้านการศึกษา และสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของคนไทยตั้งแต่วัยเด็ก วัยเรียน วัยทำงาน ไปจนถึงวัยชรา

²⁰ ดูเพิ่มเติมที่ <https://thaimooc.org/>

เอกสารอ้างอิง

- คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. (ม.ป.ป.). *คู่มือการใช้งานระบบวารสาร Naresuan University Science Journal*. พิษณุโลก: ผู้แต่ง. ค้นจาก <https://www.sci.nu.ac.th/sciencejournal/files/Manual%20OJS%20for%20Author.pdf>
- มาริสา วณิชเขตคำนวน. (2556). *การพัฒนาคลังจัดเก็บเอกสารสถาบันแบบเปิดของคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุภาพร ชัยรัมย์มะปกรณ์. (2554). Institutional Repository (IR). ค้นจาก <https://www.nstda.or.th/th/nstda-knowledge/3107-institutional-repository>
- เอกพล เก้าไพศาลกิจ. (2554). การเข้าถึงแบบเปิด (Open Access). Retrieved from <https://www.slideshare.net/boonlert/open-access-article-by-cmu-students-3>
- Bailey, C. W. Jr. (2006a). Open Access and libraries. Retrieved from <https://homepage.univie.ac.at/juan.gorraiz/Vortrag/OA-bailey.pdf>
- Bailey, C. W. Jr. (2006b). What is Open Access? Retrieved from <http://www.digital-scholarship.org/cwb/WhatIsOA.htm>
- Barton, M. R. & Waters, M. M. (2004). Creating an institutional repository: LEADIRS workbook. Retrieved from <https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/26698>
- Chaplin, S. (2013). Making the case for open access books. Retrieved from <https://www.theguardian.com/science/political-science/2013/jun/13/open-access-books>
- Das, A. K. (2015). Open Access: History and developments. In: Mishra, S. & Satija, M.P. (eds.), Introduction to Open Access [Open Access for Library Schools, 1]. Paris: UNESCO, pp. 17-30. Retrieved from <http://eprints.rclis.org/24903/2/LS1.2%20Open%20Access%20History.pdf>
- Delayed open-access journals. (2018). In Wikipedia Encyclopedia. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Delayed_open-access_journal
- Else, H. (2018). Radical open-access plan could spell end to journal subscriptions. Retrieved from <https://www.nature.com/articles/d41586-018-06178-7>
- Gillies, S. (2014). Negotiating author fees for hybrid OA journals: Library Consortial Leadership. *Collection Management*, 39(4), 231-252. Retrieved from

<https://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080%2F01462679.2014.935903>

- Harnad, S. (2013). Defining OA: The green/gold and immediate/delayed distinction. Retrieved from <http://openaccess.eprints.org/index.php?/archives/1086-Defining-OA-The-GreenGold-and-ImmediateDelayed-Distinction.html>
- Kotar, M. (2018). Open access in the humanities. Retrieved from <https://blogs.openaire.eu/?p=3314>
- Montgomery, L. (2018). Marketing the library: A free article collection. Retrieved from <https://librarianresources.taylorandfrancis.com/marketing-the-library-a-free-article-collection/>
- Opencontent.org. (n.d.). Defining the "Open" in Open Content and Open Educational Resources. <https://www.opencontent.org/definition/>
- OpenDOAR. (2018). Directory of Open Access Repositories. Retrieved from <http://www.opendoar.org/>
- Open Education Consortium. (n.d.). Administrator: MOOCs and OERs – which one to go with? Retrieved from <https://www.oeconsortium.org/info-center/topic/moocs-and-oers-which-one-to-go-with/>
- Open University. (2018). Open Access and academic publishing. Retrieve from <https://www.openlibhums.org/site/about/open-access-and-academic-publishing/>
- Oppenheim, C. (2008). Electronic scholarly publishing and open access. *Journal of Information Science*, 3 (4), 577–590.
- Pfister, J. & Zimmermann, H. (2008). Towards the introduction of an institutional repository: Basic principles and concepts. Retrieved from <http://edoc.hu-berlin.de/conferences/bobcatss2008/pfister-joachim-285/PDF/pfister.pdf>
- Pinfield, S. (2008). Libraries and open access: The implications of open access publishing and dissemination for libraries in higher education institutions. In *Digital convergence – libraries of the future*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/28693118_Libraries_and_Open_Access_the_Implications_of_Open-Access_Publishing_and_Dissemination_for_Libraries_in_Higher_Education_Institutions

- Prudlo, M. (2005). E-archiving: An overview of some repository management software tools. *Ariadne*, 43. Retrieved from <http://www.ariadne.ac.uk/issue43/prudlo/>
- ROARMAP. (2018). Browse by policymaker type. Retrieved from <https://roarmap.eprints.org/>
- Shamash, K. (2016). The impact of article processing charges for libraries and what we're doing to help. Retrieved from <https://www.jisc.ac.uk/blog/the-impact-of-article-processing-charges-for-libraries-and-what-were-doing-to-help-27-jun-2016>
- SHERPA/RoMEO. (2011). Publisher copyright policies & self-archiving. Retrieved from <http://www.sherpa.ac.uk/romeo/journalbrowse.php?la=en&fidnum=|&mode=simple>
- Simba Information. (2018). Open Access journal publishing 2018-2022. Retrieved from <https://www.simbainformation.com/prod-toc/Open-Access-Journal-11347676/>
- Suber, P. (November 2, 2006). No-fee open-access journals. *SPARC open access Newsletter*. Retrieved from <https://legacy.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/11-02-06.htm>
- Suber, P. (2012). *Open Access*. Cambridge, MA: MIT press. Retrieved from http://mitpress.mit.edu/sites/default/files/titles/content/9780262517638_Open_Access_PDF_Version.pdf
- Swan, A. & Brown, S. (2005). Open access self-archiving: An author study. UK: Key Perspectives Limited. Retrieved from <https://eprints.soton.ac.uk/260999/>
- Tenopir, P., Mays, R. & Wu, L. (2011). Journal article growth and reading patterns. *New Review of Information Networking*, 16:1, 4-22. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13614576.2011.566796>
- University of Cambridge. (2018a). How much do publishers charge for Open Access? Retrieved from <https://www.openaccess.cam.ac.uk/paying-open-access/how-much-do-publishers-charge-open-access>
- University of Cambridge. (2018b). Publisher agreements and memberships. Retrieved from <https://www.openaccess.cam.ac.uk/paying-open-access/publisher-agreements-and-memberships>

โปรแกรมสำหรับจัดทำกรเข้าถึงแบบเปิด

ในการจัดทำกรเข้าถึงแบบเปิด ส่วนใหญ่สถาบันที่จัดทำจะนิยมใช้โปรแกรมรหัสเปิด (Open Source Software - OSS) ซึ่งเป็นโปรแกรมที่สามารถนำไปใช้งานได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย การพัฒนาโปรแกรมต้องเปิดเผยรหัสต้นฉบับ (Sources code)¹ ให้สาธารณะนำไปพัฒนาต่อยอดได้ รวมถึงสิทธิในการนำกลับมาจัดสรรใหม่ การอนุญาตให้สามารถทำกรแก้ไขดัดแปลง ภายใต้เงื่อนไขของสัญญาอนุญาต เช่น GNU General Public License (GPL), BSD และ MIT license โปรแกรมรหัสเปิด จะมีลักษณะดังนี้ (Open Source Initiative, 2007)

- 1) ผู้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์จะเปิดเผยรหัสต้นฉบับ ไปพร้อมกับโปรแกรมที่พัฒนา
- 2) ผู้ใช้สามารถพัฒนาต่อยอดโปรแกรมคอมพิวเตอร์ได้ โดยไม่ต้องขออนุญาตผู้พัฒนา
- 3) โปรแกรมรหัส จะต้องมีความเป็นกลาง ไม่จำกัดว่าสามารถใช้ร่วมกับโปรแกรมหรือระบบปฏิบัติการบางประเภทเท่านั้น
- 4) สามารถขาย และจำหน่ายแจกโปรแกรมประเภทนี้ได้
- 5) ต้องไม่มีลักษณะกีดกันบุคคลใดหรือกลุ่มบุคคลใด

โปรแกรมรหัสเปิดเกิดจากการริเริ่มของ Richard M. Stallman ซึ่งเห็นว่าการจำกัดสิทธิการใช้โปรแกรมเป็นสิ่งที่ขัดขวางความก้าวหน้าในการพัฒนาโปรแกรม Stallman เห็นว่าการเปิดให้นำไปศึกษา ปรับปรุงแก้ไข พัฒนาต่อยอดจะช่วยให้มีกรพัฒนาโปรแกรมได้อย่างรวดเร็ว และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในการนำไปใช้งาน ทั้งนี้คำว่า “Free” ของ Stallman หรือ “Free Software” ไม่ได้เกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่าย แต่หมายถึง “Freedom” ซึ่งหมายถึง อิสระ หรือเสรีภาพ ในการทำอะไรก็ได้กับโปรแกรมนั้น

องค์กรอิสระ Open Source Initiative (OSI) กล่าวว่า โปรแกรมรหัสเปิดไม่เพียงแต่เป็นการเปิดให้สามารถเข้าถึงรหัสต้นฉบับ แต่ยังรวมหมายถึงเงื่อนไขในการเผยแพร่โปรแกรมรหัสเปิดต้องเป็นไปตามเกณฑ์ 10 ประการ สรุปได้ดังนี้ (Open Source Initiative, 2007)

1. เผยแพร่ได้อย่างเสรี (Free Redistribution) สัญญานั้นจะต้องไม่จำกัดบุคคลใดไม่ให้ขายหรือแจกโปรแกรม ในฐานะเป็นองค์ประกอบหนึ่งในสื่อ ในการคอมไพล์ เผยแพร่ที่

¹ รหัสต้นฉบับ (source code) คือ ข้อความที่เป็นชุดที่ถูกเขียนขึ้น และสามารถอ่านและเข้าใจได้ ใช้สำหรับภาษาโปรแกรม

ประกอบด้วยโปรแกรมจากแหล่งต่าง ๆ สัญญานั้นต้องไม่คิดค่าธรรมเนียมหรือค่าอื่นใด ในการจัดจำหน่ายดังกล่าว

2. รหัสต้นฉบับ (Source Code) โปรแกรมนั้นจะต้องประกอบด้วยรหัสต้นฉบับ และจะต้องอนุญาตให้เผยแพร่โปรแกรมต่อไปในรูปแบบรหัสต้นฉบับด้วย นอกเหนือไปจากรูปแบบที่รวบรวมแล้ว ในกรณีที่ผลิตภัณฑ์ในบางลักษณะไม่ได้เผยแพร่ไปพร้อมด้วยรหัสต้นฉบับ จะต้องมียุติการที่จะเปิดให้ถ่ายโอนรหัสต้นฉบับได้ผ่านอินเทอร์เน็ต โดยไม่มีการคิดราคา

รหัสต้นฉบับจะต้องเป็นรูปแบบที่สะดวกที่สุดสำหรับโปรแกรมเมอร์ที่จะดัดแปลงแก้ไขโปรแกรมนั้น รหัสต้นฉบับที่ถูกทำให้อ่านไม่รู้เรื่องอย่างตั้งใจถือว่าทำไม่ถูกต้อง

3. งานดัดแปลง (Derived Works) สัญญาอนุญาตต้องเปิดให้สามารถทำการแก้ไขหรือสร้างสรรค์งานดัดแปลงได้ และจะต้องอนุญาตให้เผยแพร่งานเหล่านั้นด้วยเงื่อนไขเดียวกันกับสัญญาอนุญาตของโปรแกรมต้นฉบับ

4. คงความเป็นบูรณภาพในรหัสต้นฉบับของผู้เขียน (Integrity of The Author's Source Code) สัญญาอนุญาตที่ใช้ต้องไม่จำกัดไม่ให้เผยแพร่รหัสต้นฉบับที่ถูกแก้ไขได้ เพื่อใช้ในการแก้ไขโปรแกรมขณะคอมไพล์ สัญญาจะต้องระบุอย่างชัดเจนว่าอนุญาตให้เผยแพร่โปรแกรมที่คอมไพล์มาจากรหัสต้นฉบับที่ถูกแก้ไข โดยอาจมีการสัญญาตั้งเงื่อนไขให้งานดัดแปลงต้องใช้ชื่อหรือเลขเวอร์ชันที่ต่างออกไปจากโปรแกรมต้นฉบับ

5. ไม่เลือกปฏิบัติเพื่อกีดกันบุคคลหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (No Discrimination Against Persons or Groups) ต้องไม่จงใจแบ่งแยกหรือจำกัดเพื่อละเว้นการให้สิทธิต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดๆ

6. ไม่เลือกปฏิบัติเพื่อกีดกันกิจการในสาขาใดๆ (No Discrimination Against Fields of Endeavor) สัญญานั้นจะต้องไม่จำกัดสำหรับผู้ใช้หนึ่งไม่ทำให้ใช้โปรแกรมในกิจการหรือกิจกรรมจำเพาะสาขาใดสาขาหนึ่ง หรือด้านใดด้านหนึ่ง

7. การเผยแพร่ของสัญญา (Distribution of License) สิทธิที่ฟ่วงไปกับโปรแกรมจะต้องใช้กับทุกคนที่ได้รับโปรแกรมนั้น โดยไม่จำเป็นต้องเพิ่มเติมสัญญา

8. สัญญาต้องไม่เจาะจงจำเพาะผลิตภัณฑ์อันใดอันหนึ่ง (License Must Not Be Specific to a Product) สิทธิที่ฟ่วงไปกับโปรแกรม จะต้องไม่ขึ้นอยู่กับกรณีที่โปรแกรมเป็นส่วนหนึ่งของการเผยแพร่โปรแกรมเป็นผลิตภัณฑ์ใดเป็นพิเศษ ถ้ามีการเลือกเฉพาะโปรแกรมนั้นออกมาและนำไปใช้หรือจำหน่ายแจกโดยอาศัยเงื่อนไขตามสัญญาอนุญาตนั้น ทุกคนที่ได้รับโปรแกรมจะต้องได้รับสิทธิเดียวกันกับที่ได้มอบมาในครั้งแรก

9. สัญญาอนุญาตต้องไม่มีข้อจำกัดกับโปรแกรมอื่น (License Must Not Restrict Other Software) สัญญาอนุญาตที่ใช้ต้องไม่ตั้งข้อจำกัดใดๆ กับโปรแกรมที่ถูกจำหน่ายไปพร้อมกับโปรแกรมที่ได้รับอนุญาต ตัวอย่างเช่น หนังสืออนุญาตต้องไม่จำกัดให้โปรแกรมอื่นๆ ทั้งหมดที่จำหน่ายไปในสื่อเดียวกันนั้นต้องเป็นฟรีโปรแกรม

10. มีความเป็นกลาง (License Must Be Technology-Neutral) ต้องไม่มีข้อกำหนดใดๆ ในเงื่อนไขที่กำหนดให้ใช้เทคโนโลยีของใคร หรือเทคโนโลยีแบบใดเป็นการเฉพาะ

ปัจจุบันมีโปรแกรมรหัสเปิดที่สามารถจัดการการเข้าถึงแบบเปิดหลายโปรแกรม ผู้จัดทำหน่วยงานหรือสถาบันที่จะนำโปรแกรมเหล่านี้มาใช้ จะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับเอกสารที่จะจัดเก็บ

โปรแกรมรหัสเปิดจัดทำวารสารแบบเปิดและเอกสารอื่นๆ

โปรแกรมที่นำมาใช้ในการจัดการวารสารแบบเปิดมีหลากหลาย เช่น โปรแกรม DPubS พัฒนาโดย Cornell University Library และ Pennsylvania State University Libraries and Press, โปรแกรมเสริม E-Journal ของโปรแกรม Drupal, HyperJournal ของ University of Pisa, Open Journal Systems ของ Public Knowledge Project เป็นต้น โปรแกรมที่นิยมใช้ในการจัดทำวารสารในประเทศไทย คือ Open Journal Systems² (Foss4Lib, 2018) นอกจากนี้ยังมีโปรแกรมสำหรับทำหนังสือ และเอกสารสัมมนา

1. **Open Journal Systems (OJS)** เป็นโปรแกรมพัฒนาขึ้นมาสำหรับการจัดการและตีพิมพ์วารสารในระบบออนไลน์ โดย Public Knowledge Project (PKP) ที่เปิดให้นำไปใช้งานได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย ใช้สัญญาอนุญาต GNU General Public License ซึ่งออกแบบและพัฒนาเพื่อให้เป็นระบบช่วยสนับสนุน และเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดทำวารสารวิชาการ OJS เป็นระบบจัดทำวารสารที่มีความยืดหยุ่นสูงมากทั้งในส่วนกระบวนการจัดทำต้นฉบับและการเผยแพร่ (Editorial and Publishing Process) มีขั้นตอนของการทำงานอย่างครบวงจร มีโปรแกรมเสริม (Module) การบอกรับเป็นสมาชิก (Subscription module) พร้อมกับตัวเลือกสำหรับการเข้าถึงวารสาร และบทความ สามารถจัดทำดัชนีเพื่อการค้นหาเนื้อหา นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือช่วยสำหรับการอ่าน และค้นหาเนื้อหา พร้อมการแจ้งข้อความผ่านทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ และการส่งข้อคิดเห็นจากผู้อ่านให้ด้วย ส่วนประกอบที่สำคัญของ OJS ประกอบด้วย ระบบการจัดการ

² ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่

http://oad.simmons.edu/oadwiki/Free_and_open-source_journal_management_software

เนื้อหาวารสาร (Journal Content Management System) ระบบสมาชิกของวารสาร ได้แก่ Readers, Authors, Journal Managers, Editors, Reviewers, Layout editor เป็นต้น และมี ระบบการส่งออนไลน์ (Online Submission) และ ระบบรับส่งในการประเมินเอกสาร (Review Process)

2. Digital Publishing System (DPubS) เป็นโปรแกรมที่พัฒนาเพื่อช่วยในการจัดการและเผยแพร่งานเขียนทางวิชาการของนักวิจัย เช่นเดียวกับ OJS พัฒนาโดย Cornell University Library และ Penn State University Libraries โปรแกรม DPubS พัฒนาจากแนวคิดเพื่อการอนุรักษ์ และรักษาที่ยั่งยืน และจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศที่หลากหลาย มีวัตถุประสงค์พัฒนาเพื่อให้ห้องสมุดนำไปใช้ เนื่องจากเห็นว่าห้องสมุดควรมีบทบาทในการจัดพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ DPubS จึงเป็นโปรแกรมที่เหมาะสมสำหรับห้องสมุดนำไปใช้ในการจัดทำ เช่น วารสารวิชาการ เอกสารที่เป็นรูปเล่ม อาทิ หนังสือ รายงานการวิจัย เอกสารด้านเทคนิค เอกสารสัมมนา และ เอกสารการประชุม ระบบการทำงานของโปรแกรม DPubS ประกอบด้วย ระบบ Manuscript submission, Reviewing, Document tracking, Organization of publications และ Publishing content เหมาะกับการจัดทำวารสารแบบเปิดในรูปแบบอัตโนมัติ

3. Open Monograph Press (OMP) เป็นโปรแกรมจัดการตีพิมพ์เอกสาร เช่น หนังสือ สามารถจัดการขั้นตอนในการตีพิมพ์ เช่น การส่งต้นฉบับ การปรับปรุงแก้ไข การประเมินคุณภาพทั้งภายในและภายนอก การพิมพ์ การลงรายการ และตีพิมพ์เผยแพร่ และการจัดจำหน่าย สามารถจัดการเอกสารที่มีผู้แต่งแยกแต่ละบทในขั้นตอนการประเมินคุณภาพเอกสาร มีมาตรฐานด้านธุรกิจ ONIX คือ มีเมทาตาทางด้านธุรกิจให้ใช้ในการจัดจำหน่ายเช่นเดียวกับ Amazon และมีการทำภาพขนาดย่อ (Thumbnail) ปก ในการแสดงข้อมูลรายการหนังสือ (Public Knowledge Project, 2014b)³

4. Open Conference Systems (OCS) เป็นโปรแกรมจัดทำเว็บไซต์ในการเผยแพร่เอกสารสัมมนาทางวิชาการ สามารถจัดการในการจัดทำเว็บไซต์เผยแพร่การสัมมนา สามารถใช้ในการเชิญส่งเอกสารเพื่อนำเสนอในการสัมมนา ระบบรับส่งเอกสารอัตโนมัติ รับส่งเอกสารในช่วงการประเมิน และแก้ไขเอกสาร เผยแพร่เอกสารสัมมนา การลงทะเบียนสัมมนา มีช่องทางในการอภิปราย ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ (Public Knowledge Project, 2014a)⁴

³ ดูเพิ่มเติมที่ <https://pkp.sfu.ca/omp/>

⁴ ดูเพิ่มเติมที่ <https://pkp.sfu.ca/ocs/>

โปรแกรมรหัสเปิดจัดทำเว็บไซต์

โปรแกรมพัฒนาระบบบริหารจัดการเนื้อหาของเว็บไซต์ (Web Editor) จะใช้ในกรณีที่จัดทำกรเข้าถึงแบบเปิดโดยการจัดทำเว็บไซต์ส่วนบุคคล (Personal Website) มีการพัฒนาระบบบริหารจัดการเนื้อหาของเว็บไซต์ (CMS) สำหรับใช้ในการสร้าง และบริหารจัดการเว็บไซต์แบบสำเร็จรูป เพื่อช่วยอำนวยความสะดวก และลดระยะเวลาในการสร้างและออกแบบเว็บไซต์ โดยผู้พัฒนาไม่ต้องมีความรู้เรื่องภาษาคอมพิวเตอร์ก็สามารถมีเว็บไซต์ได้ ตัวอย่างของฟังก์ชันการทำงาน เช่น การนำเสนอบทความ(Articles) เว็บไซต์ไดเรกทอรี (Web directory) เผยแพร่ข่าวสารต่างๆ (News) หัวข้อข่าว (Headline) รายงานสภาพอากาศ (Weather) ข้อมูลข่าวสารที่น่าสนใจ (Information) ถาม/ตอบปัญหา (FAQs) ห้องสนทนา (Chat) กระดานข่าว (Forums) การจัดการไฟล์ดาวน์โหลด (Downloads) แบบสอบถาม (Polls) ข้อมูลสถิติต่างๆ (Statistics) ซึ่งสามารถนำมาดัดแปลง หรือประยุกต์มาใช้งานให้เหมาะสมตามแต่รูปแบบและประเภทของเว็บไซต์นั้นๆ โปรแกรมที่นิยมใช้ (Foss4Lib, 2018; Ahcene & Nabil, 2017; อำนาจ สุคนเขตร์, 2552 อ้างถึงในกรรณิกา ศิริวัฒน์, 2560) เช่น

1) **WordPress** เป็นระบบการจัดการเนื้อหาของเว็บไซต์ที่ช่วยให้ผู้ใช้สามารถเว็บไซต์โดยไม่ต้องมีความรู้ด้านภาษาคอมพิวเตอร์ พัฒนาด้วยภาษา PHP และใช้งานร่วมกับฐานข้อมูล MySQL ภายในสัญญาอนุญาตใช้งานแบบ GNU General Public License โปรแกรม WordPress มีรูปแบบการใช้งานง่าย มีความยืดหยุ่นสูง และมีปลั๊กอินใช้ปรับแต่งเว็บไซต์จำนวนมากช่วยเพิ่มคุณสมบัติการใช้งานให้กับเว็บไซต์ และรูปแบบการแสดงผล (Theme) สำเร็จรูปโดยไม่ต้องออกแบบใหม่ให้เลือกใช้จำนวนมาก ในปัจจุบัน WordPress ได้รับความนิยมมาก เนื่องจากความเรียบง่ายในการติดตั้ง และมีหน้าจอที่ออกแบบมาได้อย่างลงตัว ดูเรียบง่าย ไม่สับสน และมีการอัปเดตโปรแกรม และปลั๊กอินอยู่ตลอดเวลา

2) **Joomla** เป็นโปรแกรมรองรับการพัฒนาเว็บไซต์ส่วนตัวแบบง่ายๆ ไปจนถึงเว็บไซต์ขององค์กร พัฒนาด้วยภาษา PHP มีส่วนประกอบการใช้งาน คือ 1) ตัวแบบ (Template) คือ หน้าตาของเว็บไซต์ สี สัน การจัดวางแบบ ตำแหน่ง บนเว็บไซต์ 2) โปรแกรมเสริม (Module) คือ ส่วนเสริมที่แสดงผลอยู่บนหน้าของ เว็บไซต์ ตามตำแหน่งต่างๆ บนตัวแบบ 3) เนื้อหา (Content) คือ เนื้อหาต่างๆ ที่ผู้ใช้ต้องการทำขึ้นแสดงบน เว็บไซต์ เช่น รายละเอียดต่างๆ โปรไฟล์บริษัท รูปภาพ ซึ่งถือได้ว่าส่วนของเนื้อหาจัดเป็น module แบบพิเศษกว่าได้ และ 4) คอมโพเน้น (Components) คือ โปรแกรมเสริมความสามารถให้กับ Joomla เช่นระบบจัดการบทความและข่าวสาร (News and Article) ระบบจัดการสมาชิก (Member) ระบบสืบค้น (Search) ระบบจัดการไฟล์มีเดียต่างๆ

(Media) ระบบปฏิทินข่าวกิจกรรม (Calendar) ระบบรวมรูปภาพเป็นแกลลอรี่ (Web Gallery) ระบบจัดการเอกสาร (Document Management) เป็นต้น มีการอัปเดตอย่างสม่ำเสมอ

3) **Drupal** โปรแกรม Drupal ออกแบบมาเพื่อสร้างเว็บขนาดใหญ่ เช่น เว็บไซต์หน่วยงาน อีคอมเมิร์ซ เว็บชุมชน พัฒนาด้วยภาษา PHP รองรับการทำงานภาษาอื่นๆ นอกเหนือจากภาษาอังกฤษกว่า 44 ภาษา และยังรองรับกับอุปกรณ์ต่างๆ ได้หลากหลาย ทั้ง คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล มือถือ และ แท็บเล็ต และสามารถกำหนดสิทธิ์ในการใช้งาน การเข้าถึงส่วนประกอบต่างๆ ได้ มีผู้พัฒนาปลั๊กอิน และรูปแบบการแสดงผล (Theme) ให้เลือกใช้ฟรีจำนวนมาก Drupal ได้รับความนิยมเนื่องจากติดตั้งได้ง่าย และมีหน้าจอที่ออกแบบมาได้อย่างลงตัว ดูเรียบง่าย ให้เลือกใช้หลากหลายแบบ

โปรแกรมจัดการคลังสารสนเทศ (Repository Software)

โปรแกรมจัดการคลังสารสนเทศสามารถนำมาใช้ในการเก็บรักษาทรัพยากรสารสนเทศประเภทใดประเภทหนึ่ง หรือจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศที่หลากหลาย เช่น บทความวิชาการ บทความวิจัย รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ชุดสื่อการเรียนการสอน และ การบรรยาย เป็นต้น สามารถรองรับมาตรฐานการลงรายการ Dublin Core Metadata (Foss4Lib, 2018; Ahcene & Nabil, 2017; มาริสา วิณิชเขตคานวน, 2556) โปรแกรมที่นิยมใช้ คือ

1) **DSpace** เป็นโปรแกรมรหัสเปิดสำหรับการจัดการเอกสารดิจิทัล นิยมใช้ในการจัดเก็บสารสนเทศสถาบัน พัฒนาขึ้นเมื่อปี 2002 ด้วยความร่วมมือของ Hewlett Packard Labs และ Massachusetts Institute of Technology (MIT) พัฒนาด้วยภาษา Java/XML มีวัตถุประสงค์ในการเก็บทรัพยากรสารสนเทศแบบยั่งยืน สามารถจัดเก็บเอกสารได้หลากหลายรูปแบบ เช่น บทความ ชุดคำสั่ง (Data Sets) รูปภาพ เสียง (Audio) วิดิทัศน์ (Video) แฟ้มข้อมูลคอมพิวเตอร์ (Computer Files) และทรัพยากรสารสนเทศอื่นๆ รองรับ Dublin core Metadata โปรแกรม DSpace มีระบบให้สิทธิแก่ผู้ใช้ ผู้ดูแลระบบสามารถจะแจ้งผู้มีสิทธิในการส่งผลงาน (Submitter) ผู้ประเมิน (Reviewer) ผู้แก้ไข เป็นต้น ก่อนที่ผลงานจะถูกเก็บลงในคลังเอกสารต้องผ่านกระบวนการประเมิน (Review process) กระบวนการใน DSpace มีการประเมินหลายระดับ ผู้ประเมินสามารถตีคืนผลงานที่พิจารณาเห็นว่าไม่เหมาะสม ผู้รับรอง (Approver) เป็นผู้ตรวจสอบกระบวนการส่งผลงาน ในเรื่องของข้อผิดพลาดในด้านต่าง ๆ เช่น การลงเมทาดาทา และบรรณาธิการเมทาดาทา (Metadata editor) เป็นผู้มีสิทธิในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงเมทาดาทา (มาริสา วิณิชเขตคานวน, 2556; Foss4Lib, 2018)

2) **EPrints** เป็นโปรแกรมรหัสเปิดที่ได้รับการพัฒนาโดย University of Southampton ประเทศสหราชอาณาจักร เป็นโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นมาสำหรับจัดเก็บเอกสารวิชาการ เช่น งานวิจัย หนังสือ ไปสเตอร์ หรือ เอกสารการประชุม มีวัตถุประสงค์ไม่ใช่เพื่อการเก็บรักษาในระยะยาว แต่เน้นด้านการศึกษาและการเข้าถึงสารสนเทศ พัฒนาด้วยภาษา Perl ส่วนที่น่าสนใจของ EPrints ก็คือใช้ OAI-PMH ที่ทำให้สามารถสืบค้นข้ามระหว่างคลังเก็บเอกสารด้วยกันได้ เมื่อได้มีการลงทะเบียนกับ OAI repositories คลังเอกสารของสมาชิกที่ลงทะเบียนจะถูกรวบรวมโดยอัตโนมัติ เพื่อเก็บเมตาดาตาพร้อมเข้าจากคลังสารสนเทศหลายๆ คลัง จุดเด่นของโปรแกรม EPrints คือ มีส่วนติดต่อกับผู้ใช้ (User interface) ที่สามารถจะปรับแต่งตามความต้องการได้ ผู้เขียนที่ต้องการส่งผลงานต้องลงทะเบียนก่อนโดยต้องบอกถึงประเภทของงานที่ส่ง เช่น หนังสือ วิทยานิพนธ์ ฯลฯ รวมทั้งลงเมตาดาตาได้หลากหลาย สารสนเทศที่ถูกส่งขึ้นไปนี้จะถูกเก็บไว้ใน 'ที่พัก' (Buffer) ก่อนเพื่อได้รับการพิจารณาจากผู้ดูแลก่อนจะจัดเก็บในระบบ (Foss4Lib, 2018)

3) **Fedora** ชื่อเรียกย่อมาจาก Flexible Extensible Digital Object Repository Architecture พัฒนาโดย ความร่วมมือของมหาวิทยาลัย Cornell และ มหาวิทยาลัย Virginia เป็นโปรแกรมที่มีความยืดหยุ่นสูง เพื่อใช้ในการจัดเก็บ จัดการและเพื่อการเข้าถึงเนื้อหาดิจิทัล ซึ่งมีหลายหน่วยงานที่นำโปรแกรมนี้ไปใช้สำหรับการจัดทำเอกสารดิจิทัล ห้องสมุดดิจิทัล คลังเอกสารดิจิทัล คลังสารสนเทศสถาบัน Fedora สามารถจัดการเอกสารจำนวนมากในระดับล้านรายการ และมีความสามารถรองรับการใช้งานได้หลากหลายภาษา และใช้เมตาดาตาได้หลายมาตรฐานเช่น Dublin Core Metadata รวมทั้งใช้มาตรฐาน OAI-PMH ที่ทำให้สามารถสืบค้นข้ามระหว่างคลังเก็บเอกสารด้วยกันได้ (มาริสา วินิจเขตคำนวณ, 2556; Foss4Lib, 2018)

4) **Drupal** เป็นโปรแกรมบริหารจัดการเนื้อหาของเว็บไซต์ (CMS) มีโปรแกรมเสริม (Module) ทำให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้พัฒนาระบบงานออนไลน์ได้หลากหลายระบบ ทั้งการพัฒนาเว็บไซต์ ฐานข้อมูลออนไลน์ คลังสารสนเทศ คลังเอกสารจดหมายเหตุ คลังภาพถ่ายดิจิทัล การพัฒนาใช้งานจัดเก็บเอกสารในรูปแบบคลังสารสนเทศระบบเปิดด้วย จะต้องใช้โปรแกรมหลักของ Drupal ร่วมกับโปรแกรมเสริม Bibliography Module และ OAI-PMH Module และหากต้องการพัฒนาปรับปรุงในส่วนแสดงผลก็ยังสามารถใช้โปรแกรมเสริมอื่นๆ ได้ (บุญเลิศ อรุณพิบูลย์, 2555)

โปรแกรมรหัสเปิดห้องสมุดดิจิทัล

โปรแกรมรหัสเปิดสำหรับห้องสมุดดิจิทัลที่นิยมใช้ ได้แก่ โปรแกรม Greenstone และ Senayan (Foss4Lib, 2018; “ระบบจัดการ”, ม.ป.ป.)

1. **Greenstone** โปรแกรม Greenstone Digital Library Software (GSDL) สามารถสร้างและนำเสนอข้อมูลสารสนเทศในด้านต่างๆ ที่อยู่ในรูปแบบดิจิทัล เผยแพร่ภายใต้สิทธิ์ GNU General Public License สามารถใช้เมทาดาทารูปแบบต่างๆ เช่น Dublin Core, MODs และ METs สามารถสืบค้นข้อมูลจากเอกสารฉบับเต็ม หรือข้อมูลบรรณานุกรม การใช้งานในการสืบค้นสามารถสืบค้นเอกสารจากส่วนต่างๆ ของข้อมูลที่จัดเก็บ เช่นชื่อแฟ้มเอกสาร (Filename) ชื่อเรื่องเอกสาร (Title) และเข้าถึงเอกสารผ่านอินเทอร์เน็ตได้⁵

2. **Senayan** โปรแกรม Senayan Library Management System (SLIMS) มีคุณสมบัติการทำงานร่วมกันระหว่างห้องสมุดอัตโนมัติกับห้องสมุดดิจิทัลไว้ในระบบเดียวกัน ทำให้สามารถจัดเก็บทั้งเอกสารดิจิทัล และลงรายการทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดร่วมกันได้ โดยใช้เมทาดาท MOD เป็นมาตรฐานในการลงรายการบรรณานุกรม และเอกสารดิจิทัล รองรับการทำงานของ Z39.50 โพรโตคอล ในการค้นหาข้อมูลของสถาบันอื่นผ่านเว็บไซต์ และสามารถนำเข้า MARC มาใช้งานได้ รองรับการใช้งานหลายภาษา⁶

⁵ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ <http://www.greenstone.org/>

⁶ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ <https://foss4lib.org/package/senayan>

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิกา ศิริวัฒน์. (2560). *ความตระหนักและความรู้ของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติที่มีต่อการเข้าถึงแบบเปิด*. การค้นคว้าอิสระมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญเลิศ อรุณพิบูลย์. (2555). *การพัฒนาคลังเอกสารดิจิทัล Drupal*. สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.
- มาริสา วิจิเขตค่านวม. (2556). *การพัฒนาคลังจัดเก็บเอกสารสถาบันแบบเปิดของคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ระบบจัดการห้องสมุดเสนายัน (senayan). (ม.ป.ป). ค้นจาก <http://www.thaiail.com/senayan/indexo.html>
- ลลิตา สันติวรรักษ. (2559). *เอกสารประกอบการอบรม การสร้างและออกแบบเว็บไซต์ด้วย Joomla!* ค้นจาก <http://www.dpu.ac.th/laickm/images/sampledata/digitallibrary/Joomla90259.pdf>
- ลือศักดิ์ จักรพันธุ์, ม.ล. (2011). Open source software อิสรภาพแห่งการสร้างคุณค่าและพัฒนาองค์การ. *Technology Computer & IT*, 38(219), 65-67. ค้นจาก http://www.tpa.or.th/publisher/pdfFileDownloadS/tn219A_p65-67.pdf
- IT Genius Engineering (2015). *เปรียบเทียบ 3 CMS WordPress :Joomla! :Drupal*. ค้นจาก <https://itgenius.co.th/webboard/index.php?topic=335.0>
- Ahcene, B. & Nabil, A. (2017). Open source software for digital content. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/318641092_Open_source_software_for_digital_content
- Foss4Lib. (2018). Free/Open source software for libraries. Retrieved from <https://foss4lib.org>
- Mening, R. (2018). WordPress vs Joomla vs Drupal (comparison). Retrieved from <https://websitesetup.org/cms-comparison-wordpress-vs-joomla-drupal/>
- Opensource.com. (n.d.). What is open source? Retrieved from <https://opensource.com/resources/what-open-source>

Open Sources Initiative. (2007). The Open Source definition. Retrieved from

<https://opensource.org/osd>

Public Knowledge Project (PKP). (2014a). Open conference system. Retrieved from

<https://pkp.sfu.ca/ocs/>

Public Knowledge Project (PKP). (2014b). Open monograph press. Retrieved from

<https://pkp.sfu.ca/omp/>

การคัดเลือกและการประเมินคุณภาพวารสาร

การเผยแพร่บทความ หรือผลงานเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร หากผู้แต่งสามารถเลือกวารสารแบบเปิดที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการเขียน และสามารถเลือกตีพิมพ์ในวารสารแบบเปิดที่ต้องการ หรือวารสารที่ได้รับการยอมรับสูง จะช่วยให้ได้รับการยอมรับด้านคุณภาพงานวิชาการ และการนำไปใช้ในด้านต่างๆ มาก เช่น การนำไปอ้างอิง การแบ่งปันนำไปใช้งาน มีข้อที่ควรพิจารณาในประเด็นต่างๆ ดังนี้

ข้อพิจารณาคุณภาพวารสารแบบเปิดในการตีพิมพ์

1. ผู้จัดพิมพ์วารสารได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์สูงในการจัดทำวารสาร ในการจัดทำวารสารหากผู้จัดพิมพ์มีความเชี่ยวชาญในการจัดทำจะทำให้เกิดความเชื่อถือไปแล้วในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะการจัดพิมพ์โดยสมาคมทางวิชาชีพ เช่น Journal of the Society of Architectural Historians วารสารสยามสมาคม หรือจัดพิมพ์โดยผู้จัดพิมพ์วารสารที่ได้รับการยอมรับมานาน เช่น Oxford Press และ PLoS
2. ประวัติการตีพิมพ์ของวารสาร ปัจจัยที่ผู้แต่งสามารถนำมาใช้ในการตรวจสอบคุณภาพในการตีพิมพ์ คือ จำนวนปีที่พิมพ์วารสาร จำนวนบทความที่ตีพิมพ์ในแต่ละปี ความคงที่ในการออกวารสาร ภาษาที่ใช้ในการตีพิมพ์ ความถี่ในการออกวารสาร และรูปแบบการตีพิมพ์ (สิ่งพิมพ์หรือออนไลน์) ก็จะเป็นสิ่งที่สามารถนำมาประเมินด้านคุณภาพ และความน่าเชื่อถือของวารสารได้เช่นกัน
3. มีการกำหนดขอบเขตเนื้อหาของวารสารแสดงไว้อย่างชัดเจน การแสดงขอบเขตเนื้อหาจะช่วยให้ผู้แต่งที่สนใจจะตีพิมพ์สามารถตัดสินใจได้ว่าควรทำการตีพิมพ์ในวารสารดังกล่าวหรือไม่ ซึ่งหมายถึงโอกาสที่จะได้รับการตอบรับตีพิมพ์จะมีสูง เนื่องจากกองบรรณาธิการจะพิจารณาเป็นอันดับแรกๆว่ามีเนื้อหาสอดคล้องกับขอบเขตเนื้อหาของวารสารที่ได้กำหนดไว้หรือไม่
4. บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารมีความเหมาะสมกับขอบเขตเนื้อหาของวารสาร วารสารที่ดีมีคุณภาพจะแจ้งขอบเขตเนื้อหาที่กำหนดสำหรับผู้ที่ประสงค์จะส่งผลงานตีพิมพ์ให้พิจารณาว่าเนื้อหาในผลงานมีความสอดคล้องกับเนื้อหาที่กำหนดหรือไม่ในขั้นต้น และผู้จัดพิมพ์วารสารจะต้องยึดมั่นในการการตีพิมพ์ว่าบทความนั้นๆ สอดคล้องกับขอบเขตเนื้อหาที่กำหนดไว้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด และมีความถูกต้องตามหลักการด้านวิชาการ เป็นเกณฑ์ในตัดสินใจให้ตีพิมพ์
5. กลุ่มเป้าหมายหลักผู้อ่านคือนักวิจัย หรือผู้เริ่มวิจัย วัตถุประสงค์ของการสื่อสารทางวิชาการ คือ การเผยแพร่ข้อมูลซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัย เพื่อแบ่งปันประสบการณ์ และ

หมุนเวียนความรู้แก่นักวิชาการ และนักวิจัยอื่นๆ หรือบุคคลอื่นที่สนใจ เพื่อสามารถนำไปต่อยอดสู่การพัฒนาความรู้ใหม่ๆ ดังนั้นเนื้อหาที่นำเสนอในบทความจะต้องมีเนื้อหารองรับกับระดับความรู้และความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย (Boston College University Libraries, 2018)

6. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการเป็นผู้เชี่ยวชาญ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการ หรือกรรมการในกองบรรณาธิการต้องมีประสบการณ์ในการเขียน และการพิมพ์ผลงานทางวิชาการ เนื่องจากบรรณาธิการ หรือ กองบรรณาธิการจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายในการจัดทำวารสาร วิธีการตีพิมพ์ ขอบเขตเนื้อหา มาตรฐานในการพิมพ์ และวิธีควบคุมคุณภาพวารสาร ดังนั้นบรรณาธิการและกองบรรณาธิการจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านวิชาการ และการเขียนทางวิชาการอีกเช่นกัน

โดยทั่วไปในการจัดทำวารสารจะมีเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มบรรณาธิการเพื่อสร้างความเชื่อถือในด้านวิชาการ และความเที่ยงตรงในการคัดเลือกและประเมิน และผู้จัดทำหรือสำนักพิมพ์วารสารจะเผยแพร่รายชื่อกองบรรณาธิการไว้ที่เว็บไซต์วารสาร เพื่อสร้างความมั่นใจสำหรับผู้แต่งว่าการตีพิมพ์วารสารนั้นๆ มีการจัดการที่มีคุณภาพ และมีความน่าเชื่อถือในด้านเนื้อหาที่มีการตีพิมพ์

7. มีการแจ้งเกี่ยวกับอัตราและขั้นตอนการคิดค่าดำเนินการตีพิมพ์ ปรกติวารสารแบบเปิดจะแจ้งเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการตีพิมพ์ที่ผู้แต่งต้องจ่าย อัตราการตีพิมพ์ของวารสารแบบเปิดจะเป็นอัตราที่คงที่ ตั้งแต่ \$500-\$5,000 ซึ่งผู้จัดพิมพ์วารสารจะเผยแพร่ค่าอธิบายไว้อย่างชัดเจนบนเว็บไซต์ เนื่องจากอัตราการตีพิมพ์ของวารสารแบบเปิดจะมีความแตกต่างกัน เช่น วารสารในสาขาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีจะมีราคาดำเนินการตีพิมพ์ไว้สูงกว่าวารสารในด้านสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ และวารสารที่มีค่า JIF สูง ก็ จะมีการคิดค่าดำเนินการตีพิมพ์สูงกว่าวารสารที่มี JIF ต่ำ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงอัตราค่าตีพิมพ์ นอกจากนั้นการคิดอัตราค่าตีพิมพ์ อาจจะมีการยกเว้นค่าตีพิมพ์ หรือลดหย่อนค่าตีพิมพ์ให้หากผู้แต่งมาจากประเทศที่ด้อยพัฒนา หรือผู้แต่งเป็นสมาชิกของสถาบันที่บอกรับฐานข้อมูลของสำนักพิมพ์วารสารก็จะมีอัตราส่วนลดให้เช่นกัน การแจ้งเกี่ยวกับวิธีการคิดค่าดำเนินการตีพิมพ์จะช่วยผู้ที่ประสงค์จะตีพิมพ์ในวารสารนั้นๆ สามารถใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจ ค่าเงินการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งงบประมาณมาใช้จ่ายในการขอตีพิมพ์ และพิจารณาความสามารถในการจ่าย

8. ระบุกระบวนการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) การประเมินบทความมีความสำคัญเพราะเป็นการตรวจสอบคุณภาพของบทความ ทั้งนี้ผู้ประเมินบทความจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในบทความที่ประเมิน รวมทั้งเป็นผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาที่

ประเมิน การแจ้งเกี่ยวกับรายชื่อผู้ที่ทำการประเมิน และการแจ้งเกี่ยวกับขั้นตอนการประเมินจะทำให้เจ้าของบทความเข้าใจกระบวนการประเมิน และเกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการวิธีการประเมิน

9. มีระบุสิทธิการนำบทความไปใช้ การระบุเงื่อนไขการใช้งานโดยใช้สัญญาอนุญาต เช่น Creative Commons จะช่วยให้ผู้แต่งสามารถใช้ในการตรวจสอบได้ว่าเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดโดยผู้ให้ทุนหรือไม่ บางสำนักพิมพ์จะอนุญาตให้ใช้สัญญาอนุญาตในระดับที่จำกัดสูงสุด คือ BY-NC-ND ในขณะที่ผู้ให้ทุนกำหนดให้ ใช้ สัญญาอนุญาต คือ BY เท่านั้น ทั้งนี้เงื่อนไขการตีพิมพ์ของแหล่งทุนหากผู้ได้รับทุนมาทำตามเงื่อนไขของสำนักพิมพ์ก็จะเป็นปัญหาในการขออนุญาตต่อไป นอกจากนี้นโยบายในการเผยแพร่วารสารที่มีการกำหนดระยะเวลาเปิดให้เข้ามาใช้ได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย หรือ เปิดเป็นบทความแบบเปิด มีการควบคุมช่วงเวลาการเผยแพร่ในรูปแบบเปิด (Embargo period) มีระยะเวลานานมากน้อยเพียงใด เช่น 6-12 เดือน ก่อนสามารถนำไปเผยแพร่ในรูปแบบเปิด ทั้งนี้จะมีความแตกต่างระหว่าง เอกสารด้านวิทยาศาสตร์แล้วมีความต้องการที่จะเผยแพร่ให้เร็วที่สุดซึ่งการกำหนดระยะเวลา 6 เดือน ก็ถือว่ามีความล่าช้าในการเผยแพร่ไปแล้ว ในขณะที่บทความด้านสังคมศาสตร์และ มนุษยศาสตร์ อาจจะเผยแพร่ในรูปแบบเปิดได้ในระยะเวลาที่นานกว่า เช่น 12 เดือน

10. มีการอนุมัติการใช้สัญญาอนุญาต หรือเงื่อนไขของแหล่งทุน ผู้แต่งที่ได้รับทุนจากแหล่งทุน เช่น NIH, Autism Speak, และ CDC จะมีเงื่อนไขกำหนดในการให้ทุน และการตีพิมพ์ให้เป็นการเข้าถึงแบบเปิด มักจะกำหนดระยะเวลาในการเผยแพร่ สำหรับวารสารที่ได้รับการยอมรับถึงคุณภาพในการจัดพิมพ์ มักจะให้ผู้แต่งสามารถตรวจสอบได้จาก เว็บไซต์วารสาร หรือผู้จัดพิมพ์ ได้ว่ามี Copyright Transfer Agreement ที่อนุญาตให้ผู้แต่งยังสามารถคงใช้ตามเงื่อนไขที่กำหนดโดยแหล่งทุนหรือไม่

11. มีการดำเนินงานที่เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดโดยองค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น 1) Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA)¹ ซึ่งทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงแบบเปิด 2) มาตรฐานการลงรายการอ้างอิง ของ Center of Open Science 3) Committee on Publication Ethics (COPE) ซึ่งกำหนดเกี่ยวกับจรรยาบรรณในการตีพิมพ์ และ 4) มาตรฐานของ NISO Guideline ในการกำหนดใช้ ISSN (หมายเลขมาตรฐานสากลวารสาร) และ ตัวระบุวัตถุดิจิทัล (Digital Object Identifier) เรียกว่า DOI² ทั้งนี้ ISSN และ DOI ไม่ใช่ตัววัดคุณภาพของเอกสาร แต่จะเป็นการบ่งบอกถึงการจัดทำเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานมากกว่า

¹ ดูรายละเอียดที่ <https://oaspa.org/about/>

² ตัวบ่งชี้เอกสารดิจิทัล คือเลขประจำเอกสารดิจิทัล เป็นการบ่งชี้ทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัลแบบถาวร (Permanent Identifier) ในประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ทำหน้าที่เป็นตัวแทน

12. วารสารได้รับการนำไปทำดัชนีในฐานข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ การได้รับการนำวารสารไปจัดทำฐานข้อมูล และการทำดัชนีจากฐานข้อมูลที่ได้รับการยอมรับว่ามีบทความที่มีความน่าเชื่อถือ และผลกระทบสูง เช่น ฐานข้อมูล Scopus และ Web of Science เป็นที่ยอมรับในวงการวิชาการว่ามีเครดิตสูง ดังนั้นในการขอเลื่อนตำแหน่ง หรือแต่งตั้งทางวิชาการ ในสถาบันการศึกษา มักจะกำหนดให้บทความที่ใช้ในการขอตำแหน่ง หรือประเมินความรู้ความสามารถตามข้อกำหนดที่ตั้งไว้ในการแต่งตั้งให้เป็นผู้บริหาร ประธาน และ ผู้ประเมิน จะต้องมีการตีพิมพ์ ใน Scopus และ Web of Science เป็นต้น

13. มีการลงทะเบียนวารสารในนามาณุกรมที่เป็นที่ยอมรับ ในการเผยแพร่วารสารแบบเปิดควรมีการลงทะเบียนเพื่อให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงวารสารได้สะดวก เช่น UlrichsWeb Global Serials Directory และ Directory of Open Access Journals

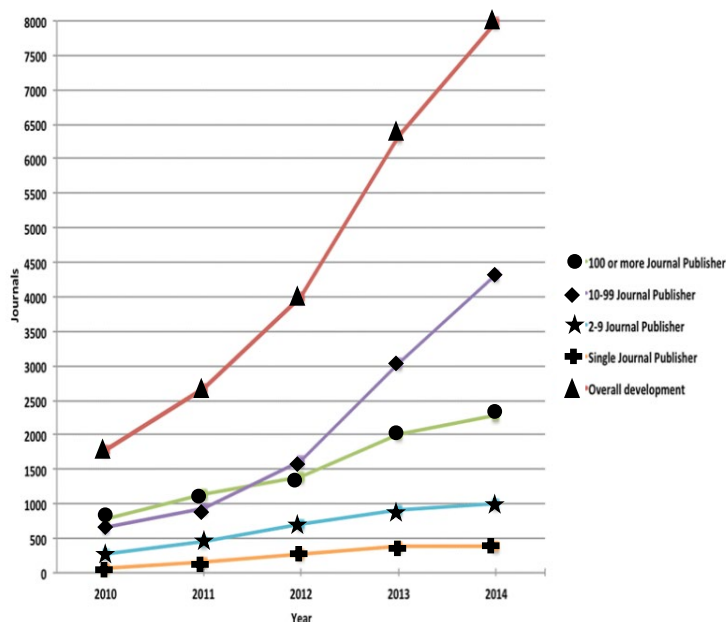
วารสารนักล้า (Predatory Journal)

ในการจัดทำวารสารแบบเปิดจะมีการเก็บค่าดำเนินการตีพิมพ์จึงทำให้สำนักพิมพ์ และผู้จัดทำวารสารบางราย มองเห็นโอกาสในการทำรายได้ด้วยวิธีทำธุรกิจเกี่ยวกับการเผยแพร่การเข้าถึงแบบเปิด โดยไม่ได้มีวัตถุประสงค์ดำเนินการเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ แต่จัดทำออกมาเพื่อหลอกลวงผู้แต่งตีพิมพ์ในวารสารของตนเพื่อหารายได้ วารสารกลุ่มนี้มักจะแอบอ้างใช้ชื่อวารสารที่มีชื่อเสียง และนำมาปรับชื่อใหม่ให้มีความใกล้เคียงชื่อเดิมให้มากที่สุด ไม่มีวิธีการจัดทำวารสารอย่างถูกต้อง หรือได้มาตรฐาน เช่น การแอบอ้างชื่อบรรณาธิการ และผู้ทรงคุณวุฒิประเมินคุณภาพบทความ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของชื่อ กระบวนการตรวจสอบคุณภาพของบทความไม่มีมาตรฐาน หรือ ไม่มีการตรวจสอบเลย เช่น การตีพิมพ์เผยแพร่โดยไม่มีการประเมินบทความ ผู้เผยแพร่การเข้าถึงแบบเปิดในลักษณะนี้จะถูกเรียกว่า วารสารนักล้า (Predatory Journals) หรือวารสารหลอกลวง (Pseudo journals) การจัดทำวารสาร Predatory ถือว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่งในการพัฒนาการของแนวคิดแบบเปิดที่ได้พยายามสร้างโครงสร้างพื้นฐานของแนวคิดให้มีความมั่นคง มีการกำหนดมาตรฐานการตีพิมพ์ การควบคุมคุณภาพการจัดทำ ทำให้ได้รับความสนับสนุนในรูปแบบการพิมพ์แบบใหม่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่วารสาร Predatory ส่งผลเกิดความเสียหาย คือ ทำให้บทความงานวิจัยขาดความน่าเชื่อถือกลายเป็นงานที่ไม่ได้รับการยอมรับด้าน

วิชาการ เพราะตีพิมพ์ในวารสารที่ไม่มีคุณภาพ ส่งผลให้นักวิจัยไม่สามารถขอทุนได้ต่อ หรือ มีผลกระทบต่อการได้รับการเลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น

ปัญหาที่พบในการเกิดวารสาร Predatory จากการศึกษาค้นคว้าโดย Shen & Björk (2015) พบว่า แนวโน้มของการตีพิมพ์ในวารสาร Predatory มีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในปี 2014 พบว่ามี การตีพิมพ์บทความในวารสาร Predatory จำนวน 420,000 บทความ ในวารสารจำนวนกว่า 8,000 รายชื่อ (Straumsheim, 2015) โดยผู้เขียนส่วนใหญ่เป็นนักวิจัยในทวีปเอเชีย แอฟริกา คิดเป็นร้อยละ 76.7 จากประเทศอินเดียร้อยละ 34.7 และ ประเทศจีนร้อยละ 7 ส่งผลกระทบให้บทความ จำนวนมากที่เผยแพร่ในรูปแบบเปิดบนอินเทอร์เน็ตจำนวนมากไม่มีคุณภาพ เป็นปัญหาในการนำไปใช้สำหรับผู้ใช้งาน โดยสาเหตุที่มีการตีพิมพ์มากนั้น Shen & Björk ได้ให้ความเห็นว่าอาจสืบเนื่องมาจากประเทศเหล่านั้นเป็นประเทศที่มีประชากรมากทำให้ มีจำนวนการตีพิมพ์สูงได้ อย่างไรก็ตาม การเกิดวารสาร Predatory มีผลต่อความน่าเชื่อถือของการเข้าถึงแบบเปิดที่มีการเผยแพร่บน อินเทอร์เน็ต จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารในสถาบันต่างๆ ควรให้ความสนใจในการส่งเสริมให้มี เน้นเกี่ยวกับคุณภาพสำหรับนักวิจัยในการตีพิมพ์ มากกว่าการได้ตีพิมพ์ และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับวารสาร Predatory จะช่วยให้แนวคิดแบบเปิดสามารถพัฒนาได้โดยไม่มีอุปสรรค และมีโครงสร้างพื้นฐานที่มั่นคงต่อไปในอนาคต

ตาราง แสดงอัตราการเพิ่มขึ้นของ Predatory Journal ช่วงปี 2010-2014 (Shen & Björk, 2015)

ลักษณะของ Predatory Journal

ในการพิจารณาเลือกวารสาร เพื่อหลีกเลี่ยง โอกาสที่จะทำเลือกวารสารที่ไม่มีความน่าเชื่อถือจะสามารถประเมินลักษณะการจัดทำของวารสารกลุ่ม Predatory ได้ดังนี้ (Laine & Winker, 2017; “How to”, 2018)

1. ไม่แจ้งแหล่งที่ตั้ง หรือข้อมูลในการติดต่อชัดเจน แจ้งที่อยู่ที่ไม่จริง หรือไม่มีการแจ้งเลย ส่วนใหญ่จะให้แต่ที่อยู่จดหมายอิเล็กทรอนิกส์
2. เว็บไซต์มักมีการนำเอาภาพปก หรือชื่อวารสารที่มีชื่อเสียง มีความน่าเชื่อถือ มาแสดง ทั้งที่ไม่ใช่ผู้ตีพิมพ์ หรือมีความเกี่ยวข้องใดๆ กับวารสารนั้นๆ
3. กำหนดเลข ISBN เอง ซึ่งไม่มีจริง
4. มักอ้างว่าวารสารมีความน่าเชื่อถือ และมีคุณภาพ โดยการแจ้งว่ามีค่า JIF สูง
5. มักอ้างว่ามีความร่วมมือกับหน่วยงาน สมาคม และสถาบันที่มีชื่อในด้านที่เกี่ยวข้องกับขอบเขตเนื้อหาเอกสารที่ตีพิมพ์
6. กองบรรณาธิการประกอบด้วยนักวิจัย หรือผู้เชี่ยวชาญที่มีชื่อเสียงอย่างมากเกินกว่าที่จะมาให้เวลาในการจัดทำวารสาร
7. เรียกเก็บค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ในราคาสูง บางวารสารอาจไม่มีการแจ้งอัตราการเก็บค่าดำเนินการตีพิมพ์วารสาร (APC) แต่จะแจ้งค่าดำเนินการตีพิมพ์หลังแจ้งการตอบรับภายหลังในราคาที่สูงมาก
8. ไม่มีการแจ้งเกี่ยวกับขั้นตอนการประเมินคุณภาพบทความ เงื่อนไขในการตีพิมพ์
9. มีกระบวนการพิจารณาเรื่องเพื่อตีพิมพ์รวดเร็ว อาจมีการประเมินบทความแบบอะลุ่มอล่วย และส่งให้ปรับปรุงบ้างพอเป็นพิธี
10. สำนักพิมพ์ไม่มีชื่อเสียงในการตีพิมพ์วารสาร สำนักพิมพ์ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในประเทศที่ไม่น่าเชื่อถือว่ามีความก้าวหน้าทางวิชาการในสาขานั้นๆ อย่างไรก็ตามพบว่ามีหลายสำนักพิมพ์ตั้งอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ แคนาดา และประเทศในยุโรปบางประเทศ
11. วารสารหลายชื่อเรื่องตั้งชื่อคล้ายคลึงกับวารสารที่มีชื่อเสียง และมีความน่าเชื่อถือในการจัดทำ เช่นเดิม s ไปท้ายชื่อวารสารเดิม
12. ใช้ภาษาไม่ใช่ภาษาวิชาการ มีข้อความผิดมาก (ผิดไวยากรณ์/มีคำผิด) พบทั้งในเว็บไซต์ และบทความที่ตีพิมพ์

Jeffrey Beall³ ได้จัดทำรายชื่อ Predatory Journals เรียกว่า Beall's List ซึ่งจะค้นได้จาก <https://beallslist.weebly.com/> สำหรับช่วยผู้แต่งใช้เป็นทางเลือกในการตัดสินใจว่าจะส่งตีพิมพ์ในวารสารใดถึงจะเหมาะสม และเพื่อหลีกเลี่ยงการตีพิมพ์ในวารสารกลุ่มนี้ รวมทั้งใช้ในการพิจารณาว่าควรจะเข้าร่วมในกองบรรณาธิการ หรือเป็นผู้ประเมิน (reviewer) หรือไม่ และนอกเหนือจากการตรวจสอบรายชื่อ Predatory Journals จาก Beall's List ยังมีการนำรายชื่อใน Beall's List ไปเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง เช่น เว็บไซต์ <https://predatoryjournals.com/journals/> นอกจากนั้นยังสามารถใช้นามานุกรมวารสาร DOAJ ในการตรวจสอบคุณภาพวารสารได้ เนื่องจากรายชื่อวารสารที่ปรากฏใน DOAJ จะเป็นการยอมรับแล้วว่ามีความมาตรฐานในการจัดทำ⁴ และผู้จัดทำนามานุกรมได้ทำการตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ และตัดชื่อวารสารที่เห็นว่ามีปัญหาออก

การประเมินคุณภาพการเข้าถึงแบบเปิด

การวัดคุณภาพของการเข้าถึงแบบเปิดเป็นเรื่องที่สำคัญ เพื่อใช้ในการสำหรับตัดสินใจเลือกใช้หรือใช้ตรวจสอบคุณภาพผลงานที่ตีพิมพ์ เพราะมีความเกี่ยวข้องกับประโยชน์ของเจ้าของผลงานที่ควรจะได้รับ และผลกระทบที่มีการนำความไปใช้ เช่น การถ่ายโอน การนำไปอ้างอิง เพื่อช่วยในการประเมินคุณภาพจึงมีวิธีการประเมินเพื่อช่วยผู้ใช้ในการตัดสินใจเลือกสำหรับตีพิมพ์ในวารสาร ดังนี้

1. Peer-Reviewed หมายถึง กระบวนการของวารสารวิชาการ ที่กำหนดให้มีผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน หรือสาขาวิชา เป็นผู้พิจารณาตรวจสอบคุณภาพบทความก่อนตีพิมพ์ และกำหนดให้ผู้แต่งทำการแก้ไขให้มีความถูกต้อง หรือมีคุณภาพในการนำเสนอก่อนพิจารณาอนุมัติให้ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร เพื่อเป็นการรับประกันการจัดทำวารสารว่าผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่นั้นเป็นผลงานที่มีความน่าเชื่อถือทางวิชาการและมีคุณภาพ ดังนั้นผู้ที่ทำการประเมินจะต้องเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับเนื้อหาในบทความที่ทำการประเมินจึงจะทำให้วิธีการประเมินได้รับการยอมรับถึงความน่าเชื่อถือด้วย ทั่วไปบทความวารสารจะมีผู้ประเมินอย่างน้อย 2 คน ต่อบทความ

2. Citations หมายถึงจำนวนการถูกนำไปอ้างอิงของแต่ละบทความ หรือข้อเขียนอื่นๆ และสามารถเชื่อมโยงไปหาบทความอื่นๆ ที่นำผลงานนั้นๆ ไปอ้างอิง ด้วย สำหรับการแจ้งการ

³ บรรณารักษ์ห้องสมุด Araria Library และ อาจารย์ประจำ University of Colorado Denver

⁴ รายชื่อวารสารใน DOAJ มีวารสารบางรายชื่อที่ปรากฏใน Beall's List แต่ทางผู้จัดทำนามานุกรมก็จะมีการตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอและตัดชื่อวารสารที่เห็นว่ามีปัญหาออก

อ้างอิงของการเข้าถึงแบบเปิดอาจมีการแจ้งในการค้นจากวารสาร หรือคลังสารสนเทศ รวมทั้งสามารถตรวจสอบได้จาก Google Scholar ที่จะแสดงจำนวนการนำไปอ้างอิงในเอกสารต่างๆ ให้ ทั้งนี้จากการศึกษาโดย Springer Nature (2018) พบว่า บทความบางบทความในวารสารแบบเปิดได้รับการนำไปอ้างอิงมากกว่าบทความในวารสารเชิงพาณิชย์

3. Journal Impact Factor (JIF) หรือ ดัชนีผลกระทบการอ้างอิงวารสาร หมายถึง จำนวนครั้งโดยเฉลี่ยซึ่งเป็นค่าความถี่ที่บทความของวารสารนั้นจะได้รับการอ้างอิงในแต่ละปี โดยเปรียบเทียบจำนวนวารสารที่ตีพิมพ์ในวารสารดังกล่าวใน 2 ปี ที่ผ่านมาซึ่งมีการตีพิมพ์ใน Journal Citation Reports (JCR) ค่า Journal Impact Factor จึงเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่ใช้ในการเปรียบเทียบ และจัดอันดับคุณภาพวารสาร ตัวอย่างการคิดค่า Impact Factor เช่น Impact factor ปี 2018 ของวารสารกุมารเวชศาสตร์ที่มีการอ้างอิงบทความในวารสารในปี 2016-2017 และถูกนำมาอ้างอิงในปี 2018 จำนวนโดยเฉลี่ยเกิดขึ้นเท่าไร ตัวเลขจะเกิดขึ้นจากจำนวนที่อ้างอิงหารด้วยจำนวนบทความทั้งหมดในปี 2001-2002 (ยง ภู่วรรณ, 2547)

แหล่งตรวจสอบค่า JIF สำหรับวารสารสามารถตรวจสอบได้จาก

- Journal Citation Reports (JCR)
- Web of Science
- Scopus
- Institute of Science Information (ISI)
- Scimago Journal & Country Rank (SJR)
- ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย แสดงค่า Thai Journal Impact Factors (T-JIF) (http://www.kmutt.ac.th/jif/public_html/T-JIF.html)

4. Cited half life อายุครึ่งของการถูกอ้างอิงจะเป็นระยะเวลาที่นับย้อนลงไปจนถึงจำนวนการอ้างอิงเป็นจำนวนร้อยละ 50 ของรายการอ้างอิงทั้งหมด อายุครึ่งของการอ้างอิงจะบ่งบอกถึงความคลาสสิกของวารสารนั้น ทั้งนี้วารสารที่ลงเรื่องลึกทางวิทยาศาสตร์พื้นฐาน และมี JIF สูง จะมี cited half life สั้นกว่า วารสารทางคลินิกที่สามารถใช้อ้างอิงได้ถึงแม้ว่าระยะเวลาจะผ่านไปนานแล้วจึงมี cited half life ค่อนข้างยาว (ยง ภู่วรรณ, 2547)

5. Immediacy index เป็นดัชนีชี้วัดความเร็วของวารสารทั้งหมดที่อยู่ในฐานข้อมูลที่มีการอ้างอิงบทความในปัจจุบันกับบทความทั้งหมดที่ตีพิมพ์ในปีปัจจุบันของวารสารนั้น ในการถูกนำไปอ้างอิง ดัชนีนี้จะคำนวณจากจำนวนการอ้างอิงต่อจำนวนเรื่องในปีเดียวกันวารสารที่ออกถี่ เช่น ทุกสัปดาห์ และตรงเวลาจะมี immediacy index สูงกว่าวารสารที่ออกห่างและไม่ตรงเวลา ในปัจจุบันจะพบว่ามีวารสารจำนวนมากที่เผยแพร่ออนไลน์ ในรูปวารสาร

อิเล็กทรอนิกส์ ก่อนตีพิมพ์ในฉบับตีพิมพ์ ทำให้นำไปใช้อ้างอิงได้อย่างรวดเร็ว (ขง ภูววรรณ, 2547)

6. H-Index อาจเรียกว่า Highly-cited index หรือ Hirsch index ของฐานข้อมูล Web of Science พัฒนาจากความเชื่อที่ว่าไม่ควรประเมินบทความวิจัยโดยดูค่า Impact Factor ของวารสารที่ตีพิมพ์อย่างเดียวแต่ควรให้ความสำคัญกับจำนวนการอ้างอิงบทความวิจัยมากกว่า แม้ว่าบทความของนักวิจัยผู้นั้นจะได้รับการตีพิมพ์ในวารสารที่มี ค่า JIF ไม่สูงมากนักก็ตาม H-index เป็นดัชนีที่พยายามวัดทั้งผลิตภาพ (productivity) และผลกระทบ (impact) ของผลงานของนักวิจัย นักวิจัยที่มีจำนวนบทความมากจะมีค่า H-index สูงได้จะต้องมีบทความที่ได้รับการอ้างอิงสูงควบคู่ไปด้วย วิธีการคิด ค่า H-index เช่น นักวิจัยคนหนึ่ง จะมี H-index เป็น 10 ได้ เขาจะต้องมีบทความตีพิมพ์ในวารสารวิชาการที่ยอมรับจำนวน 10 เรื่อง ที่ถูกอ้างอิงไม่น้อยกว่าเรื่องละ 10 ครั้ง ในขณะที่เดียวกันเขาอาจจะมีความถี่ที่เรื่องก็ได้ที่ถูกอ้างอิงแต่ละเรื่องไม่เกิน 10 ครั้ง ค่า H-index สามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในมหาวิทยาลัย เช่น ในมหาวิทยาลัยชั้นดีในสหรัฐอเมริกา จะเป็น full professor ได้ควรมีค่า H-index ประมาณ 18 ขึ้นไป แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นกับสาขาวิชาด้วย (วุฒิพงศ์ เตชะดำรงสิน, ม.ป.ป. อ้างถึงใน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.)

7. Eigenfactor (EF) & Article Influence™ scores (AI) ใช้ข้อมูลการอ้างอิงจากฐานข้อมูล Journal Citation Reports (JCR) ของบริษัท Thomson Reuters สืบค้นค่า Eigenfactor ได้จากฐานข้อมูล JCR หรือเว็บไซต์ <http://eigenfactor.org> Eigenfactor™ scores (EF) และ Article Influence™ scores (AI) EF ใช้จัดอันดับความสำคัญหรืออิทธิพลของวารสารโดยการประเมินค่าจากวารสารทั้งหมดในฐานข้อมูล JCR

8. SCImago Journal Rank (SJR) จัดทำโดยบริษัท Elsevier ซึ่งต้องการให้มีการใช้ค่า SJR แทนการใช้ค่า Impact Factor การคำนวณค่า SJR นั้น จะนำเอาจำนวนการอ้างอิงของบทความของวารสารในปีปัจจุบัน หารด้วยจำนวนบทความที่ตีพิมพ์ไปแล้วในระยะเวลา 3 ปี โดยจะคัดเลือกเฉพาะบทความที่มีการ Peer Review เท่านั้น ได้แก่ บทความวิจัย บทความปริทัศน์ และบทความการประชุมวิชาการ (รุจเรขา วิทยาวุฒิกุล, 2556 อ้างถึงใน กัญญาพิไล กุญชรศิริมงคล, 2558)

9. Article Level Metrics เป็นตัววัดถึงคุณภาพของบทความแต่ละบทความ ซึ่งคำว่า Article Level Metrics นี้คิดค้นขึ้นมาโดย Public Library of Science หรือ PLoS ในปี ค.ศ. 2009 จัดให้มีตัววัดที่จะสามารถนำมาพิจารณาถึงคุณค่าหรือคุณภาพของบทความได้ ประกอบไปด้วยวิธีอาทิ

- 1) การอ้างอิงบทความ (Citation) คือ จำนวนการถูกนำไปอ้างอิงของแต่ละบทความหรือข้อเขียนอื่นๆ และสามารถเชื่อมโยงไปหาบทความอื่นๆ ที่นำผลงานนั้นๆ ไปอ้างอิงด้วย
- 2) สถิติการเรียกดูบทความ (View) เป็นการแสดงจำนวนการเรียกดูบทความของแต่ละบทความทั้งหมดในทุกรูปแบบไฟล์ที่จัดทำไว้บริการ
- 3) การถ่ายโอนไปใช้งาน (Download) จำนวนที่ผู้ใช้ดาวน์โหลดบทความ
- 4) การแบ่งปัน (Share) การแชร์เพื่อเผยแพร่บทความแก่ผู้อื่นได้อ่าน
- 5) การแสดงความคิดเห็น (Comments) แสดงถึงจำนวนและรายละเอียดของความคิดเห็นที่มีต่อบทความนั้นของบุคคลต่างๆ โดยผู้ที่จะสามารถแสดงความคิดเห็นต่อบทความนั้นได้ต้องเป็นสมาชิกของ PLoS ก่อน ซึ่งจะมีหลักเกณฑ์หรือข้อกำหนดในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ เช่น ไม่ใช่คำที่ไม่สุภาพ หรือจะต้องแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของบทความ เป็นต้น ความคิดเห็นต่าง ๆ เหล่านี้ อาจมีผลกระทบต่อการตัดสินใจของผู้ใช้ในการเลือกใช้บทความ หรือมีผลกระทบต่อคุณค่าของบทความนั้นๆ ได้อีกด้วย

10. Alternatire Metrics เรียกย่อๆว่า Altmetrics เป็นหน่วยวัดคุณภาพงานวิจัยจากสื่อสังคมออนไลน์ เนื่องจากปัจจุบันนักวิจัย และนักวิชาการจะมีการทำการสื่อสารทางวิชาการผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ จึงมีการนำ Altmetrics มาใช้เป็นหน่วยวัดเพื่อประเมินผลงานวิจัยทางเลือก โดยวัดจากจำนวนการได้รับผลตอบรับในการเผยแพร่ (Feedback) จากผู้อ่านด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเข้าดู (Views) จำนวนการถ่ายโอน (Download) การส่งข้อความสั้น (Tweet) บล็อก (Blog) ความชื่นชอบ (Likes) การแบ่งปัน (Shares) การแสดงความคิดเห็น (Discussed) สื่อใหม่ (New media) การจัดเก็บ (Saved) และ การนำไปอ้างอิง (Cited) (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

เอกสารอ้างอิง

- กัญญาพิไล กุญชรศิริมงคล. (2558). ดัชนีวัดคุณภาพวารสารวิชาการระดับนานาชาติ. ค้นจาก http://gopublished1.blogspot.com/2015/06/blog-post_69.html
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะแพทยศาสตร์ ภาควิชาออร์โธปิดิกส์. (ม.ป.ป.). ความเป็นมาและนิยามของ H-Index. ค้นจาก <http://ortho2.md.chula.ac.th/index.php/index/งานวิจัยงานวิจัย-2-2/17-research.html>
- ขง ภู่วรรณ. (2547). Impact factor ของวารสาร. *วารสารกุมารเวชศาสตร์*, 43(3),151-153. Retrieved from http://www.ams.cmu.ac.th/researchnew/web/images/article/documents/0_11488804_1459400347.pdf
- รุจเรขา วิทยาทฤททิกุล. (2556). การสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับดัชนีคุณภาพวารสาร. ค้นจาก <http://stang.sc.mahidol.ac.th/text/pdf/Jmetrics.pdf>
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ศูนย์สารสนเทศการวิจัย. (2016). เกี่ยวกับดีโอไอ. ค้นจาก <http://doi.nrct.go.th/AboutUs/aboutDoi>
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). Altmetric: หน่วยวัดคุณภาพงานวิจัยจากสื่อสังคมออนไลน์. ค้นจาก <https://www.nstda.or.th/th/nstda-knowledge/11316-altmetric>
- Beall, J. (2015). Criteria for determining predatory Open-Access publishers. Retrieved from <https://beallist.weebly.com/uploads/3/0/9/5/30958339/criteria-2015.pdf>
- Bernard Becker Medical Library. (2018). Selecting a journal for publication: Quality indicators. Retrieved from <https://beckerguides.wustl.edu/c.php?g=648201&p=4545483>
- Boston College University Libraries. (2018). Assessing Open Access journal quality. Retrieved from https://libguides.bc.edu/ld.php?content_id=2297360
- How to identify predatory/fake journals. (2018). Retrieved from <https://www.enago.com/academy/how-to-identify-predatory-fake-journals/>
- Laine C. & Winker, W. A. (2017). Identifying predatory or pseudo-journals. *Biochem Med (Zagreb)*, 27(2), 285–291. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5493175/>

- Nahai, F. (2015). The rise of predatory journals: What difference does it make? *Aesthetic Surgery Journal*, 35(8), 1042–1043. Retrieved from <https://academic.oup.com/asj/article/35/8/1042/249412>
- Shen, C. & Björk, B. C. (2015). 'Predatory' open access: A longitudinal study of article volumes and market characteristics. *BMC Medicine*, 13(230). Retrieved from <https://bmcmmedicine.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12916-015-0469-2>
- Straumsheim, G. (2015). Predatory' publishing up. Inside HigherEd. Retrieved from <https://www.insidehighered.com/news/2015/10/01/study-finds-huge-increase-articles-published-predatory-journals>
- Redhead, C. (2018). Principles of transparency and best practice in scholarly publishing. Retrieved from <https://oaspa.org/principles-of-transparency-and-best-practice-in-scholarly-publishing-3/>
- Springer Nature. (2018). Benefits for authors. Retrieved from <https://www.nature.com/openresearch/about-open-access/benefits-for-authors/>
- Tetzner, R. (2018). Open Access vs traditional publishing: What are the differences? Retrieved from <https://www.proof-reading-service.com/en/blog/open-access-vs-traditional-publishing-differences/>
- University of Tampere Library. (n.d.). Open Access english: Quality of the Open Access publications. Retrieved from <https://libguides.uta.fi/openaccessenglish/quality>

นโยบายการตีพิมพ์การเข้าถึงแบบเปิด

เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดทำการเข้าถึงแบบเปิด วิธีการที่สำคัญอย่างหนึ่งที่สามารถทำให้การดำเนินการเป็นไปตามที่วางเป้าหมายไว้ คือ ต้องมีการกำหนดนโยบาย หรือข้อกำหนดการกระทำเพื่อใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริม โครงสร้างพื้นฐานของการจัดทำการเข้าถึงแบบเปิดให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น จากการศึกษาโดย Gargouri (2010 as cited in UNESCO, 2015, p. 46) พบว่าคลังสารสนเทศในสถาบันที่มีการกำหนดนโยบายการตีพิมพ์การเข้าถึงแบบเปิด ช่วยให้มีการเผยแพร่ในคลังสารสนเทศมากขึ้นเกือบร้อยละ 100 ในขณะที่สถาบันที่ไม่มีนโยบายการตีพิมพ์บุคลากรในสถาบันจะนำเผยแพร่ในคลังสารสนเทศสถาบันเพียงร้อยละ 15 เท่านั้น และจากการศึกษาโดย Swan & Brown (2005, p. 64) ได้ศึกษานักวิจัยจากหลากหลายสาขาวิชาจากประเทศทั่วโลก ระบุว่านักวิจัยส่วนใหญ่ร้อยละ 81 จะปฏิบัติตามข้อบังคับในการให้เผยแพร่ในรูปแบบการเข้าถึงแบบเปิดหากมีการกำหนดเป็นเงื่อนไขไว้ในการให้ทุน

เพื่อส่งเสริมการจัดทำการเข้าถึงแบบเปิด ในภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า Mandate หมายถึงข้อบังคับให้กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง อาจกำหนดเป็นนโยบาย หรือข้อกำหนด หรือเงื่อนไขการกระทำ สำหรับนโยบายการตีพิมพ์การเข้าถึงแบบเปิด ในภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า Open Access Mandates หรือบางสถาบันจะใช้คำว่า Policy แทนคำว่า Mandate ซึ่งหมายถึงนโยบายซึ่งกำหนดให้มีการตีพิมพ์ในรูปแบบใหม่ คือ การเข้าถึงแบบเปิด ผู้ที่กำหนดนโยบายโดยทั่วไปจะเป็นสถาบันวิจัย ผู้ให้ทุน สถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานของรัฐในการซึ่งกำหนดให้คณาจารย์ นักวิจัย หรือผู้ที่ได้รับทุน เผยแพร่บทความทางวิชาการที่ตีพิมพ์ หรือเอกสารการประชุม ในรูปแบบเปิด รวมทั้งการกำหนดให้ ตีพิมพ์บทความฉบับ post print ที่ผ่านการพิจารณาคุณภาพแล้วในคลังสารสนเทศสถาบัน หรือ คลังสารสนเทศเฉพาะสาขาวิชาในรูปแบบเปิด หรือ กระทำทั้ง 2 อย่าง ทั้งนี้คำว่า “Mandate” นอกจากหมายถึงนโยบายแล้วยังมีความหมายเป็นนโยบายในเชิงการกำหนดให้กระทำ และบังคับอยู่ในตัว

นโยบายการตีพิมพ์การเข้าถึงแบบเปิดแบ่งได้ 2 รูปแบบ (“Open-access”, n.d.) คือ

1. Encouragement policies เป็นนโยบายที่ไม่ได้กำหนดให้กระทำแต่เป็นข้อเสนอแนะให้นำเสนอให้พิจารณาเผยแพร่ในรูปแบบเปิด
2. Loophole mandates เป็นนโยบายที่ให้เจ้าของงานเผยแพร่งานเป็นการเข้าถึงแบบเปิด ในกรณีที่ผู้จัดพิมพ์อนุญาตให้กระทำได้

หลักการกำหนดนโยบายการตีพิมพ์การเข้าถึงแบบเปิด

หลักการทั่วไปที่มักจะกำหนดนโยบายการตีพิมพ์การเข้าถึงแบบเปิด มีดังนี้ (Harnad, 2015)

1. กำหนดให้มีการเผยแพร่ทันทีเมื่อเสร็จสิ้นการเขียนโดยสมบูรณ์แล้ว
2. กำหนดให้ผู้รับทุนเผยแพร่เอกสารทันทีตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ เช่น National Institutes of Health (NIH) จะขอให้ผู้รับทุนเผยแพร่ผลงานในรูปแบบการเข้าถึงแบบเปิดในระยะเวลา 12 เดือน และ Wellcome Trust กำหนดให้เผยแพร่ในระยะเวลา 6 เดือน ซึ่งแหล่งทุนส่วนใหญ่จะกำหนดให้ส่งตีพิมพ์ใน PubMed Central (PMC) ภายใน 12 เดือน
3. คลังสารสนเทศสถาบันทั่วไปจะกำหนดให้บุคลากรในสังกัดตีพิมพ์เผยแพร่ในคลังสารสนเทศสถาบันนั้นๆ ผู้ให้ทุนบางแห่งจะกำหนดให้มีการตีพิมพ์ในคลังสารสนเทศที่กำหนดไว้เท่านั้น ซึ่งอาจเป็นคลังสารสนเทศนอกสถาบัน หรือจะเผยแพร่ที่ใดก็ได้ทั้ง 2 แบบ
4. เอกสารที่มีข้อห้ามการเผยแพร่ตามระยะเวลาที่กำหนด (Embargo period)¹ ซึ่งทั่วไปสำนักพิมพ์จะกำหนดเป็นระยะเวลา 6 เดือนถึง 12 เดือนขึ้นไป² ให้เจ้าของผลงานดำเนินการเผยแพร่ในรูปแบบเปิดทันทีหลังหมดระยะเวลาการกำหนดห้ามเผยแพร่แบบเปิด (Embargo period)
5. กำหนดให้เจ้าของผลงานเผยแพร่งานฉบับแก้ไขหลังการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิในคลังสารสนเทศสถาบันของตนทันทีที่แก้ไขงานเสร็จสมบูรณ์ (หรือเมื่อได้รับการตอบรับตีพิมพ์)
6. แนะนำให้เจ้าของผลงานทำการกำหนดสิทธิในการเผยแพร่ในรูปแบบการเข้าถึงแบบเปิดในการทำสัญญาตีพิมพ์กับสำนักพิมพ์

แนวโน้มของการให้ทุนในปัจจุบันจะเริ่มมีนโยบายในการส่งเสริมให้มีการตีพิมพ์ในวารสารแบบเปิดที่เป็น Fully OA เช่น สมาคม VSNU ซึ่งประกอบด้วยสมาชิก 14 มหาวิทยาลัยในประเทศเนเธอร์แลนด์ กำหนดแผนแม่บทส่งเสริมให้นักวิจัยมีการตีพิมพ์บทความด้านวิทยาศาสตร์ในรูปแบบเปิดทั้งหมดในปี 2020 และ Bibsam Consortium สมาพันธ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิจัยประเทศสวีเดน กำหนดให้มีการตีพิมพ์บทความทั้งหมดในวารสารแบบเปิดแบบ Fully OA ภายในปี 2026 (Bastian, 2018; SPARC, 2018) นอกจากนี้ cOAlition S ซึ่งเป็นความร่วมมือขององค์กรผู้ให้ทุน และมูลนิธิการกุศลของ 13 ประเทศ ในกลุ่มทวีปยุโรป ในปี 2018 ได้มีนโยบาย Plan S ที่กำหนดให้ภายในปี 2020 เป็นต้นไป การตีพิมพ์บทความจะต้องตีพิมพ์ในวารสารแบบเปิดที่เป็น

¹ Elsevier จัดทำ Journal Embargo Finder (<https://www.elsevier.com/about/open-science/open-access/journal-embargo-finder>) สำหรับใช้ค้นหาระยะเวลาที่กำหนดห้ามเผยแพร่เป็นการเข้าถึงแบบเปิดของวารสารที่ตีพิมพ์ในวารสารที่จัดทำโดย Elsevier

² บางสำนักพิมพ์จะทำการเผยแพร่ให้โดยอัตโนมัติ

Fully OA เท่านั้น ทำให้ผู้ให้ทุนบางรายเริ่มกำหนดนโยบายการให้ทุนสนับสนุนตีพิมพ์เฉพาะในวารสารแบบเปิด Fully OA แทนจากเดิมที่เคยสนับสนุนจ่ายค่าตีพิมพ์ในวารสารเชิงพาณิชย์ และวารสารแบบเปิด Hybrid OA เช่น Bill & Melinda Gates Foundation, Horizon 2020 และ Wellcome Trust (Taylor, 2018)

ในปัจจุบันจากสถิติที่บันทึกใน The Registry of Open Access Repository Mandates and Policies (ROARMAP, n.d.) พบว่ามีการกำหนดนโยบายโดยแหล่งต่างๆ จำนวนทั้งหมด 960 แหล่ง

ตัวอย่างนโยบายหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย

Harvard Business School

Harvard Business School ให้การสนับสนุนแนวคิดแบบเปิด ดังนี้

- ให้สิทธิแก่สมาชิกผู้ที่ประสงค์จะเผยแพร่ในรูปแบบการเข้าถึงแบบเปิดในวารสารที่มีการประเมินคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review)
- เจ้าของผลงานต้องยังความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ และใช้สัญญาอนุญาตในการให้สิทธิบางประการในการนำไปใช้งานโดยผู้อื่น โดยไม่อนุญาตให้นำไปใช้เพื่อการขายหรือ ทำกำไรจากผลงานของตน ในการเผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ

ตัวอย่างนโยบายมหาวิทยาลัย

Oxford University

นโยบายของมหาวิทยาลัย Oxford ปี 2018 (Oxford University, 2018) โดยสรุป ดังนี้

- ให้นักวิจัย (นักวิจัย นักวิชาการ นักศึกษาผู้วิจัย และบุคลากร) นำเข้าผลงาน (เอกสารบทความ เอกสารประชุมวิชาการ และเอกสารอื่นๆ) ในคลังสารสนเทศมหาวิทยาลัย (Oxford Research Archive-ORA) ในรูปแบบเอกสารฉบับเต็ม
- นักศึกษาผู้วิจัยต้องนำเข้าเอกสารวิทยานิพนธ์ฉบับดิจิทัลในคลังสารสนเทศ ORA
- เจ้าของผลงานต้องทำการตรวจสอบว่าสัญญาอนุญาตที่ใช้ได้รับการยอมรับจากผู้ให้ทุนสนับสนุน
- มหาวิทยาลัยจะสนับสนุน ระบบ ความช่วยเหลือ สารสนเทศ และการฝึกอบรม เพื่อช่วยการดำเนินการเกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิด รวมทั้งคลังสารสนเทศของมหาวิทยาลัยในการจัดเก็บอย่างปลอดภัยและถาวร และดำเนินการสนับสนุนด้านความร่วมมือกับผู้จัดพิมพ์ และหน่วยงานอื่นๆ
- มหาวิทยาลัยจะจัดให้มีการบริการช่วยเหลือนักวิจัยในการปฏิบัติตามเงื่อนไขของผู้ให้ทุน

- มหาวิทยาลัยจะทำการประสานงานขอทุนเป็นวงเงินรวม (Block Grants) จากผู้ให้ทุน (RCUK, Wellcome Trust/COAF) เพื่อใช้จ่ายเป็นค่าสนับสนุนค่าดำเนินการตีพิมพ์ ตามเงื่อนไขของผู้จัดพิมพ์
- มหาวิทยาลัยสนับสนุนการเข้าถึงแบบเปิดในปัจจุบัน และในอนาคตผ่านเส้นทาง Green Route (จัดเก็บในคลังสารสนเทศ)

ตัวอย่างนโยบายของกลุ่มมหาวิทยาลัย

กลุ่มมหาวิทยาลัยฮ่องกง

China's First OA Mandate: Hong Kong, Multi-Institutional. (2008) เสนอโดย HKU Research Committee โดยสรุป ดังนี้

- นักวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากทุนสภาวิจัย Research Grants Council (RGC) ผู้รับทุนควรมีเป้าหมายที่จะเผยแพร่ผลงานในวารสาร และมี ดัชนีวัดคุณภาพวารสาร (JIF) สูง เพื่อให้ได้รับการยอมรับ
- นักวิจัยควรเลือกเผยแพร่ในวารสารแบบเปิด ในกรณีที่มีตัวเลือกระหว่างการตีพิมพ์ในวารสารเชิงพาณิชย์ หรือวารสารแบบเปิดที่เป็นที่ยอมรับ และดัชนีวัดคุณภาพวารสาร (JIF) ใกล้เคียงกัน
- ควรมีการเผยแพร่เอกสาร (preprint หรือ postprint) ในคลังสารสนเทศของมหาวิทยาลัย
- ให้ขอสนับสนุนเงินค่าดำเนินการตีพิมพ์จาก RGC
- สำหรับหนังสือ และ บทใดบทหนึ่งของหนังสือที่ตีพิมพ์โดยไม่มีกรคิดค่าธรรมเนียมจัดจำหน่าย ควรนำเข้าคลังสารสนเทศมหาวิทยาลัยตัวอย่าง

นโยบายองค์กรผู้ให้ทุน

องค์กรผู้ให้ทุนมีการจัดทำนโยบายในการจัดการเข้าถึงแบบเปิดโดยมีการกำหนดไว้เป็นเงื่อนไขในการให้ทุน

National Institutes of Health-NIH

US National Institute of Health (NIH) policy 2007 มีนโยบายในการสนับสนุนการเผยแพร่การเข้าถึงแบบเปิด โดยสรุปมีดังนี้

- เอกสารที่เผยแพร่ต้องผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) เมื่อได้รับการตอบรับให้ตีพิมพ์ ให้เจ้าของผลงานนำเข้าคลังสารสนเทศ PubMed Central ทันที โดยต้องไม่เกิน 12 เดือนนับจากมีการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร

- หากยังไม่สามารถเผยแพร่ได้เนื่องจากมีระยะเวลาห้ามเผยแพร่ในรูปแบบเปิด (Embargo period) ให้เผยแพร่ทันทีที่หมดระยะเวลาที่กำหนดไว้
- ในการตีพิมพ์เผยแพร่ให้คงสิทธิตามที่ NIH กำหนดซึ่งได้ผ่านความเห็นชอบจากประธานาธิบดีและรัฐสภาแล้ว แม้ว่าจะได้โอนความเป็นเจ้าของให้ผู้จัดพิมพ์แล้วก็ยังคงสามารถกำหนดใช้สิทธิตามที่กำหนดโดย NIH ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย
- เจ้าของผลงานสามารถใช้เงินทุนเพื่อจ่ายเป็นค่าดำเนินการตีพิมพ์

Wellcome Trust

Wellcome Trust เป็นองค์กรเอกชนผู้ให้ทุนที่ใหญ่ที่สุดในประเทศอังกฤษ ให้การสนับสนุน และให้เงินทุนงานวิจัยทางการแพทย์ ในทำการเข้าถึงแบบเปิด นโยบาย Wellcome Trust โดยสรุป มีดังนี้

- เผยแพร่เอกสารการวิจัยเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งได้รับการตอบรับตีพิมพ์ในวารสารที่มีการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
- งานที่เผยแพร่ต้องเป็นผลงานที่ได้รับการสนับสนุนทุนจาก Wellcome Trust
- ให้เผยแพร่งาน ใน PMC International (PMCI) เช่น Europe PMC หรือ PubMed Central ให้เร็วที่สุด ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 6 เดือนหลังจากมีการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร
- ให้ใช้สัญญาอนุญาต Creative Commons, Attribution licence, Version 4.0 (CC-BY)
- เจ้าของผลงานต้องคงความมีลิขสิทธิ์ในผลงาน
- การให้ทุนจะครอบคลุมทุนสำหรับ หนังสือแบบเปิด หรือบทใดบทหนึ่ง

ตัวอย่างนโยบายความร่วมมือแบบกลุ่ม

E.U.'s Mandate เป็นนโยบายส่งเสริมให้นักวิจัยมีการตีพิมพ์บทความด้านวิทยาศาสตร์ในรูปแบบเปิดทั้งหมดในปี 2020 ของกลุ่มประเทศในทวีปยุโรป มีแหล่งทุน คือ Horizon 2020 ได้กำหนดเงื่อนไขสำหรับผู้ขอรับทุน (European Commission: Directorate-General for Research & Innovation, 2017) โดยสรุปดังนี้³

³ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่

http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-pilot-guide_en.pdf

- นำเข้าผลงานเผยแพร่ในคลังสารสนเทศ
- ให้นำเข้าเผยแพร่ในคลังสารสนเทศ เอกสารฉบับ preprint หรือ ฉบับ postprint ที่ได้รับการตอบรับตีพิมพ์ ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยต้องกระทำให้เร็วที่สุด อย่างน้อย 6 เดือนสำหรับเอกสารด้านวิทยาศาสตร์ และ 12 เดือน สำหรับเอกสารด้านสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์
- ในการเผยแพร่ในวารสาร สามารถตีพิมพ์ในวารสารแบบเปิด Fully OA หรือ Hybrid OA สำหรับหนังสือจะเผยแพร่ได้เช่นเดียวกับวารสาร

แหล่งข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งทุน

รายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งทุน นโยบาย และเงื่อนไขในการให้ทุนจะสามารถหาได้จาก

- **Sherpa Juliet** (<http://v2.sherpa.ac.uk/juliet>) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบาย และเงื่อนไขต่างๆ สำหรับผู้ขอทุนเกี่ยวกับการตีพิมพ์เอกสารในรูปแบบเปิดโดยสรุป ดังนี้

ตัวอย่าง การให้ข้อมูลของ Sherpa Juliet

Wellcome Trust	
 Requires Open Access Archiving	
Requirement	Wellcome Trust requires Open Access Archiving
What to archive	Peer-reviewed publications Any publications
Publication version	Publisher's version Author's final version
When to archive	When accepted for publication
Permitted Embargo	6 months
Where to archive	Named repository
Named Repositories	PubMed Central http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/ (Alternative) Europe PMC http://europepmc.org/ (Required)
Archiving Conditions	Authors are encouraged to retain the copyright of their publications

- **Registry of Open Access Repository Mandates and Policies (ROARMAP)**
 (<http://roarmap.eprints.org/>) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบาย และเงื่อนไขต่างๆ สำหรับผู้ขอทุนเกี่ยวกับการตีพิมพ์การเข้าถึงแบบเปิด ดังนี้

ตัวอย่าง การให้ข้อมูลของ ROARMAP

Wellcome Trust

General

Country: [Europe > Northern Europe > United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland](#)

Policymaker type: Funder

Policymaker name: Wellcome Trust

Policymaker URL: <http://www.wellcome.ac.uk/index.htm>

Policy URL: <http://www.wellcome.ac.uk/About-us/Policy/Policy-and-position-statements/WTD002766.htm>

Repository URL: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/>; <http://europepmc.org/>

Last revision date: 28 June 2012

Source of policy: Not Mentioned

Policy Terms

Deposit of item: Required

Locus of deposit: Subject repository

Date of deposit: Other

Content types specified under the mandate: Peer-reviewed manuscripts, Books, Book Sections

Journal article version to be deposited: Not Specified

Can deposit be waived?: Not specified

Making deposited item Open Access: Required

Can making the deposited item Open Access be waived?: Not Specified

Date deposit to be made Open Access: Other

เอกสารอ้างอิง

- วัลยา ภู่ว่าง. (2554). การกึ่งในการเข้าถึงการเข้าถึงแบบเปิด: ระดับมหาวิทยาลัยและแหล่งทุน. ค้นจาก <https://www.slideshare.net/boonlert/oa-cmu001>
- Bastian, H. (2018). Europe expanded the “No Elsevier deal” zone & This could change everything in science communication. Retrieved from <https://blogs.plos.org/absolutely-maybe/2018/07/30/europe-expanded-the-no-elsevier-deal-zone-this-could-change-everything/>
- China's First OA Mandate: Hong Kong, Multi-Institutional. (2008). Retrieved from <http://openaccess.eprints.org/index.php?/archives/477-Chinas-First-OA-Mandate-Proposal-Hong-Kong,-Multi-Institutional.html>
- European Commission: Directorate-General for Research & Innovation. (2017). H2020 Program guidelines to the rules on Open Access to scientific publications and Open Access to research data in Horizon 2020. Retrieved from http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-pilot-guide_en.pdf
- Harnad, S. (2015). Open Access: What, Where, When, How and Why. Retrieved from <https://eprints.soton.ac.uk/361704/1/ESTEarticle-OA-Harnad.pdf>
- Kelly, J. (2018). Dutch universities, journal publishers agree on Open-Access deals. Retrieved from <https://www.the-scientist.com/news-analysis/dutch-universities-journal-publishers-agree-on-open-access-deals-30860>
- Open-access mandate. (n.d.). *Wikipedia*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Open-access_mandate#Principal_kinds_of_open-access_mandates
- Oxford University, Research & Innovation Committee. (2018). University of Oxford Open Access publications policy (2018). Retrieved from <http://openaccess.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/2/2018/03/University-of-Oxford-OA-Publications-Policy-01-03-2018.pdf>
- Registry of Open Access Repository Mandates and Policies (ROARMAP). (2018). Wellcome Trust. Retrieved from <http://roarmap.eprints.org/work/big-deal-cancellation-tracking/>

- Research & Innovation Committee, Oxford University. (2010). University of Oxford Open Access publications policy. Retrieved from <http://openaccess.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/2/2018/03/University-of-Oxford-OA-Publications-Policy-01-03-2018.pdf>
- Sherpa Juliet. (2018). Wellcome Trust. Retrieved from <http://v2.sherpa.ac.uk/id/funder/695>
- SPARC. (2018). Big deal cancellation tracking. Retrieved from <https://sparcopen.org/our->
- Swan, A. (2012). Policy guidelines for the development and promotion of Open Access. Paris, France: UNESCO. Retrieved from <https://en.unesco.org/open-access/sites/open-access/files/215863e.pdf>
- Swan, A. & Brown, S. (2005). Open access self-archiving: An author study. UK: Key Perspectives Limited. Retrieved from <https://eprints.soton.ac.uk/260999/>
- Taylor, A. P. (2018). Two big funders join Open-Access movement. Retrieved from <https://www.the-scientist.com/news-opinion/two-big-funders-join-open-access-movement-65046>
- UNESCO. (2015). Concepts of Openness and Open Access. Paris, France: Author. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232207>

การส่งเสริมการจัดทำการเข้าถึงแบบเปิด

การจัดทำเอกสาร ผลงานวิจัย ผลงานวิชาการต่างๆ ให้เป็นการเข้าถึงแบบเปิด จะทำให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ และนำไปใช้ให้เกิดผลงานหรือต่อยอดงานวิจัยให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุด ผู้ใช้เข้าถึงตัวเอกสารได้เร็วขึ้น การจัดทำ การเข้าถึงแบบเปิด จะทำให้บทความ ผลงานวิจัยต่างๆ ได้รับการเผยแพร่และเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางมากขึ้น เพราะทุกคนสามารถเข้าถึงเอกสารฉบับเต็มได้อย่างเสรี รวมทั้งห้องสมุดสามารถลดค่าใช้จ่ายการบอกรับวารสารเชิงพาณิชย์ ในการอธิบายแนวทางการส่งเสริมในบทนี้ได้ใช้เอกสารที่เป็นแนวทางในการเขียน ของ Suber (2007), SPARC Europe (2018) และ CERN Scientific Information Service (n.d.) โดยจะอธิบายถึงการส่งเสริมโดยกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญ คือ มหาวิทยาลัย คณาจารย์ ผู้แต่ง บรรณาธิการ ผู้บริหาร และ องค์กรต่างๆ ประกอบด้วย ผู้จัดการประชุมสัมมนา สำนักพิมพ์ และแหล่งทุน ดังนี้

มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาที่ประกอบด้วยคณาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถ จึงเป็นแหล่งการสร้างสรรค์ผลงานวิจัย งานวิชาการที่มีคุณภาพ แต่การสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการเหล่านั้นต้องได้รับการสนับสนุนทั้งทุนค่าใช้จ่ายในการจัดทำ แหล่งทรัพยากรสารสนเทศ และการตีพิมพ์เผยแพร่ ดังนั้นมหาวิทยาลัย และสมาชิกในองค์กรควรส่งเสริมการจัดทำการเข้าถึงแบบเปิด ดังนี้

1. คณาจารย์/ผู้แต่ง

คณาจารย์/ผู้แต่งซึ่งเป็นผู้สร้างผลงานทางวิชาการ ผลงานวิจัย สามารถช่วยเผยแพร่และส่งเสริมการเข้าถึงแบบเปิด ดังนี้ (SPARC Europe, 2018)

- 1) นำบทความวิจัยตีพิมพ์ในวารสารแบบเปิดที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ปรากฏในบทความ
- 2) นำบทความฉบับ preprint หรือ postprint เผยแพร่ในคลังสารสนเทศ ซึ่งอาจเป็นคลังสารสนเทศสถาบัน หรือ เฉพาะสาขาวิชา ที่เปิด OAI- PMH โปรดคอลให้โปรแกรมอื่นๆสามารถเข้ามาเก็บเกี่ยวข้อมูลเมตาจากแหล่งข้อมูลไปจัดเก็บไว้ในคลังสารสนเทศอื่นๆ สำหรับการสืบค้นได้สะดวกขึ้น
- 3) ผู้แต่งควรศึกษาเกี่ยวกับนโยบายในการจัดพิมพ์ของสำนักพิมพ์ และควรเจรจาต่อรองให้สามารถเผยแพร่ผลงานได้อย่างกว้างขวาง เช่น การเผยแพร่ในลักษณะ

Delay OA การอนุญาตให้นำฉบับ postprint จัดเก็บไว้ในคลังสารสนเทศ หรือเผยแพร่บนเว็บไซต์ส่วนตัว เป็นต้น ทั้งนี้วารสารร้อยละ 80 จะอนุญาตให้เจ้าของผลงานเผยแพร่ในรูปแบบ preprint ได้

- 4) ผู้แต่งควรคงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ หากยังไม่ได้โอนลิขสิทธิ์ของตนให้สำนักพิมพ์ หากโอนลิขสิทธิ์ไปแล้ว และไม่ได้รับการอนุญาตให้เผยแพร่ฉบับ preprint หรือ postprint ให้เผยแพร่เฉพาะเมทาดาตาของผลงานในคลังสารสนเทศ เพื่อแจ้งให้ทราบว่ามียุทธศาสตร์นี้อยู่ และอาจสามารถติดต่อผู้แต่งเพื่อได้มาซึ่งฉบับเต็มได้
- 5) ควรเจรจาต่อรองกับสำนักพิมพ์เชิงพาณิชย์ ในการเปลี่ยนจากรูปการพิมพ์เชิงพาณิชย์เป็นการเข้าถึงแบบเปิด หรือเรียกว่า Walker-Prosser Method¹ ยกตัวอย่างเช่น บทความที่เขียนโดย Thomas Walker เกือบทุกบทความได้รับการเสนอให้นำมาทำเป็นรูปแบบการเข้าถึงแบบเปิด นอกจากนั้นผลงานต่างๆของ Thomas Walker ก็นำมาให้เผยแพร่การเข้าถึงแบบเปิด และบทความของ David Prosser ซึ่งเป็นผู้บริหารของ SPARC แห่งยุโรป ถูกนำมาปรับปรุงใหม่ให้มีความทันสมัยมากขึ้น และนำเผยแพร่เป็นการเข้าถึงแบบเปิด
- 6) พยายามตรวจสอบ Google Scholar ว่ามีการจัดทำดัชนีค้นสำหรับผลงานที่ได้เผยแพร่ และหากไม่มีให้ดำเนินการแจ้งเพื่อช่วยให้มีการมองเห็นมากขึ้น
- 7) ให้ความร่วมมือในการเป็นผู้ประเมินคุณภาพบทความ และเข้าร่วมในการเป็นกองบรรณาธิการจัดทำวารสารแบบเปิดเมื่อถูกร้องขอ
- 8) หากผู้แต่งมีส่วนร่วมในกองบรรณาธิการของสำนักพิมพ์เชิงพาณิชย์ ให้พยายามสนับสนุนสำนักพิมพ์เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเผยแพร่เป็นแบบการเข้าถึงแบบเปิด ปัจจุบันมีวารสารเชิงพาณิชย์ที่เปลี่ยนเป็นวารสารแบบเปิด เช่น สำนักพิมพ์ Medknow Publications ตีพิมพ์วารสารทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ ได้มีวารสารแบบเปิดให้บริการด้วย หรือ สำนักพิมพ์ Oxford University Press ปรึบวารสาร Nucleic Acids Research ซึ่งเดิมเป็นวารสารเชิงพาณิชย์ เป็นวารสารแบบเปิด ในปี 2005

¹ เป็นวิธีการเสนอแนะแนวทางการจัดทำเอกสารให้เป็นการเข้าถึงแบบเปิด โดย Thomas Walker และ David Prosser

- 9) เมื่อสมัครรับทุนวิจัย ให้สอบถามผู้ให้ทุนว่ามีการสนับสนุนงบประมาณสำหรับค่าดำเนินการตีพิมพ์ด้วยหรือไม่ ซึ่งกองทุนส่วนมากจะสนับสนุนค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ อยู่แล้ว
- 10) อาสาเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการประเมินอาจารย์เพื่อเลื่อนขั้น และดำรงตำแหน่ง การบรรจุเป็นลูกจ้างประจำ ควรปกป้องสิทธิไม่ให้อาจารย์ต้องเสียผลประโยชน์ ในการตีพิมพ์การเข้าถึงแบบเปิด และควรปรับเกณฑ์ประเมินต่างๆ เพื่อเป็น สิ่ง กระตุ้นให้อาจารย์นำเสนอบทความในรูปแบบการเข้าถึงแบบเปิดในการขอเลื่อน ตำแหน่ง
- 11) ทำงานร่วมกับผู้บริหารเพื่อกำหนดนโยบายแบบกว้างๆ ของมหาวิทยาลัย ในการ ส่งเสริมการเข้าถึงแบบเปิด ผู้แต่งควรแนะนำให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้บริหาร หาก ผู้บริหารไม่เข้าใจเกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิด และพยายามส่งเสริมการกำหนด นโยบายให้คณาจารย์ นักวิจัยนำผลงานทางวิชาการมาจัดเก็บไว้ในคลังสารสนเทศ สถาบัน
- 12) ทำงานร่วมกับสมาคมผู้เชี่ยวชาญด้านการเข้าถึงแบบเปิด ส่งเสริมให้มีความเข้าใจ เกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิดให้มากขึ้น พร้อมทั้งสนับสนุนหน่วยงานต่างๆ จัดทำ การเข้าถึงแบบเปิดทั้งในรูปแบบวารสารแบบเปิด และคลังสารสนเทศ
- 13) ควรให้การศึกษาเกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิดแก่ นักศึกษา นักวิจัยรุ่นใหม่ คณาจารย์ ผู้ร่วมงาน รวมถึงผู้บริหาร เพื่อแพร่หลายความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิด
- 14) ติดตามข่าวสาร ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิดที่สำนักพิมพ์หรือ องค์กรที่ต่างๆ ได้จัดทำอยู่เสมอ เพื่อให้ทราบการเปลี่ยนแปลง และนำไปปรับปรุง วิธีการนำเสนองานวิจัยของตนเอง เช่น RoMEO Sherpa จะให้บริการ RoMEO news ซึ่งบริการข่าวสารเกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิด ว่ามีบทความของสาขาวิชา ใดบ้างที่เผยแพร่ วารสารเชิงพาณิชย์ฉบับใดที่ได้รับการเปลี่ยนเป็น การเข้าถึงแบบ เปิด หรือสำนักพิมพ์ใดที่กำลังจะให้บริการการเข้าถึงแบบเปิด ฯลฯ นอกจาก RoMEO News แล้วยังมี Open Access News ที่ Peter Suber เป็นผู้จัดทำให้บริการ ข่าวสาร ความเคลื่อนไหวต่างๆ เกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิด Open Access Now ของ BioMed Central และ European Open Access News ของ Digital Repositories Infrastructure Vision for European Research (DRIVER) เป็นต้น (ACRL, 2018; วิชิตา กุ้ยมาเมือง, 2554)

2. ห้องสมุด และบรรณารักษ์

ห้องสมุดเป็นหน่วยงานที่สำคัญที่จะช่วยในการส่งเสริมการเข้าถึงแบบเปิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะห้องสมุดเป็นเสมือนสื่อกลางระหว่างผู้ใช้กับการเข้าถึงสารสนเทศ เป็นผู้จัดหาทรัพยากรสารสนเทศต่างๆ มาบริการแก่ผู้ใช้ตามความต้องการของผู้ใช้ การขึ้นราคาวารสาร ทำให้บรรณารักษ์และห้องสมุดต้องหาแนวทางการแก้ไข ให้สามารถจัดหาทรัพยากรสารสนเทศมาให้บริการแก่ผู้ใช้เพื่อประหยัดงบประมาณของห้องสมุด เพื่อให้สามารถให้บริการตอบสนองต่อพันธกิจของโรงเรียน มหาวิทยาลัย และ องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในด้านจัดเตรียมสารสนเทศ ให้มีความพร้อมในการสนับสนุน การเรียนการสอน การศึกษา และการวิจัย ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดการเผยแพร่แบบเปิดส่งผลให้ห้องสมุด และบรรณารักษ์ต้องเพิ่มบทบาทที่หลากหลายมากขึ้น ดังนี้ (Suber,2007; ACRL, 2018; วิชิตา กุ้ยมาเมือง, 2554)

- 1) จัดทำคลังสารสนเทศสถาบันเพื่อส่งเสริมพันธกิจของมหาวิทยาลัย และส่งเสริมการเผยแพร่ทางวิชาการในรูปแบบเปิดสำหรับคณาจารย์ และนักวิจัยของสถาบัน โดยใช้โปรแกรมรหัสเปิด เช่น DSpace, E-Print และ Fedora ที่มี OAI- PMH โพรโตคอลให้โปรแกรมจากฐานข้อมูลอื่น เช่น โปรแกรมค้นหา สามารถเข้ามาเก็บเกี่ยวข้อมูลมาดาทาจากแหล่งข้อมูลไปจัดเก็บไว้ในคลังสารสนเทศอื่นๆ สำหรับการสืบค้นได้สะดวกขึ้น การใช้โปรโตคอลนี้สามารถทำให้บทความเหล่านี้ถูกสืบค้นเพิ่มขึ้น และทำให้จำนวนการนำไปอ้างอิง (Citation) ของบทความเพิ่มขึ้นตามไปด้วย และหากมีปัญหาในการจัดตั้งคลังสารสนเทศก็สามารถใช้บริการจากภายนอกก็จะมีบริการจัดการให้ เช่น Open Repository, Digital Common และ Punsarn Asia (ป็นสาร)² เป็นต้น ในการจัดทำจัดคลังสารสนเทศสถาบันสามารถค้นหาข้อมูลในการจัดทำได้ที่
 - SPARC Institutional Repository Checklist & Resources Guide³
 - Open access repository: How to set it up in 22 steps www.eifl.net⁴
 - A Step by Step Guide to Setting Up an Institutional Repository⁵

² เป็นบริษัทให้บริการช่วยจัดตั้งโปรแกรมและจัดการคลังสารสนเทศ และระบบห้องสมุดอัตโนมัติในประเทศไทย <https://www.punsarn.asia/>

³ https://sparcopen.org/wpcontent/uploads/2016/01/IR_Guide_Checklist_v1_0.pdf

⁴ wiki.lib.sun.ac.za/images/3/3f/22-steps-to-an-open-access-research-repository.pdf

⁵ www.carl-abrc.ca/doc/Setting_up_an_IR.pdf

- 2) ช่วยเหลือคณาจารย์ และนักวิจัยนำเข้าการเข้าถึงแบบเปิดสำหรับคลังสารสนเทศสถาบัน เนื่องจากคณาจารย์ และนักวิจัยมักจะไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิด จึงต้องการคำแนะนำและศึกษาเพิ่มเติม
- 3) กระตุ้นให้หน่วยงานต่างๆ ในสถาบันจัดทำวารสารในรูปแบบเปิด เนื่องจากหน่วยงานที่จัดทำวารสารเผยแพร่แล้วจะได้รับทุนสนับสนุนในการจัดทำจากสถาบัน และหน่วยงานที่สังกัดอยู่แล้ว
- 4) เป็นผู้ดำเนินการจัดทำวารสารแบบเปิดให้กับ คณะ หน่วยงานต่างๆ ในสถาบันที่สังกัด โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถาบัน และหากเป็นไปได้ไม่ควรมีการคิดค่าดำเนินการตีพิมพ์
- 5) ห้องสมุดควรมีนโยบายในการอนุรักษ์การเข้าถึงแบบเปิดให้ยั่งยืนในระยะยาว
- 6) ส่งเสริมความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศแบบเปิดสำหรับผู้ใช้ในสถาบัน Suber (2007) และ Jain (2012) เห็นว่าห้องสมุดโดยเฉพาะห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาควรเพิ่มแหล่งข้อมูลที่มีจากแหล่งภายนอกในการทำรายการทรัพยากรห้องสมุด (OPAC) เช่น วารสารแบบเปิด หนังสือแบบเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงสารสนเทศได้เพิ่มขึ้น จากการศึกษาบรรณารักษ์ห้องสมุดจำนวน 50 คนทั่วโลก พบว่าร้อยละ 72 ของห้องสมุดมีการจัดทำรายการวารสารแบบเปิดลงบนฐานข้อมูลรายการทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุด (Online Public Access Catalog- OPAC) (Lara, 2014, อ้างถึงใน กรรณิกา ศิริวัฒน์, 2560) นอกจากนี้จากรายงานของ Publishers Communication Group-PCG (2015) พบว่าห้องสมุดร้อยละ 57 มีการทำรายการหนังสือแบบเปิดบน OPAC สำหรับผู้ใช้ห้องสมุด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงสารสนเทศ
- 7) พยายามปฏิเสธข้อเสนอต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์จากผู้จำหน่ายฐานข้อมูล รวมถึงเลิกบอกรับวารสารที่มีราคาสูง และควรแจ้งให้ประชาคมทราบเกี่ยวกับเหตุผลที่เลิกบอกรับ นอกจากนี้บรรณารักษ์และนักสารสนเทศควรจะนำเสนอภาวะหรือวิกฤตการสื่อสารทางวิชาการให้แก่คณาจารย์ ผู้บริหาร คณะกรรมการห้องสมุด คณะ และภาควิชาทราบ รวมถึงอธิบายเหตุผลที่ควรจะนำการเข้าถึงแบบเปิด มาเป็นแนวทางในการแก้ไข ปัญหาและอุปสรรคเหล่านั้น (วิชุดา กุ้ยมาเมือง, 2554)

- 8) ทำการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมให้ผู้เรียน และบุคลากรในสถาบันการศึกษา มีการรับรู้ต่อการเข้าถึงการเข้าถึงแบบเปิด เช่น แหล่งทุน การประเมินวารสาร นโยบาย การตีพิมพ์เอกสาร เป็นต้น ในรูปแบบ ดังนี้ 1) จัดทำโปสเตอร์ 2) จัดทำจดหมาย ข่าวส่งทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ 3) เผยแพร่ในเว็บไซต์ห้องสมุดและเว็บไซต์ คลังสารสนเทศสถาบัน 4) จัดทำโปสการ์ดหรือไปรษณียบัตร 5) จัดการประชุม วิชาการ หรือการบรรยาย 6) ส่งข้อความทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ 7) ใช้สื่อ สังคมออนไลน์ และ 8) การเข้าพบนักวิจัย เป็นต้น
- 9) ทำการประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเข้าถึงแบบเปิดให้เป็นที่ทราบ ในสำหรับบุคคลภายนอกระดับกว้าง สถาบันอื่นๆ ห้องสมุดอื่นๆ แหล่งจัดเก็บ คณิตศาสตร์เข้าถึงแบบเปิด และผู้ที่เกี่ยวข้อง
- 10) ให้คำปรึกษา และความช่วยเหลือในการประเมินคุณภาพวารสาร และการเข้าถึง แบบเปิด เช่น การคัดเลือกวารสาร การนำไปใช้ในการอ้างอิง JIF และ Article level Metric เพื่อช่วยให้ผู้ใช้สามารถนำไปประกอบการตัดสินใจในการเลือกใช้ การอ้างอิงบทความ และการพิจารณาตีพิมพ์
- 11) ห้องสมุดควรเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิดและ การเผยแพร่ผลงานวิชาการ ให้การศึกษาแก่บุคลากรในสถาบัน อาทิ นักศึกษา คณาจารย์ นักวิจัย รวมทั้งผู้บริหาร การให้การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการ วางแผนเชิงกลยุทธ์และการรักษาโครงสร้างพื้นฐานการเข้าถึงแบบเปิดในสถาบัน
- 12) จัดทำคู่มือ และ แนวทางในการจัดพิมพ์วารสารแบบเปิดสำหรับห้องสมุด ขึ้นมา เช่น⁶
 - Open Access Publishing - Cornell University Research Guides
 - A young researcher's guide to open access publishing
- 13) สนับสนุนเงินทุนค่าดำเนินการตีพิมพ์ ห้องสมุดจะต้องมีบทบาทในการสนับสนุน การเข้าถึงแบบเปิด และเป็นส่วนหนึ่งในการเจรจาเกี่ยวกับแหล่งเงินทุน จาก การศึกษา โดย Lara (2014 อ้างถึงใน กรรณิกา ศิริวัฒน์, 2560) พบว่า ห้องสมุด ร้อยละ 23 จะเป็นผู้ให้เงินทุนสำหรับการจัดพิมพ์การเข้าถึงแบบเปิด โดยเงินทุนที่ สนับสนุนจะมาจากงบประมาณของห้องสมุด ปัจจุบันจะมีห้องสมุดต่างๆเริ่มมี นโยบายในการสนับสนุนเงินทุนเพื่อการเข้าถึงแบบเปิด เช่น University of Mary Land สนับสนุนทุนค่าตีพิมพ์ครั้งหนึ่งที่ต้องจ่าย นอกจากนั้นห้องสมุดและ

⁶ ดูเพิ่มเติมที่ https://www.budapestopenaccessinitiative.org/pdf/business_planning.pdf

บรรณารักษ์ต้องพยายามต่อรองสำนักพิมพ์ให้มีการยกเว้นค่าตีพิมพ์ หรือ ลดค่าตีพิมพ์จากที่บอกรับเป็นสมาชิก

- 14) ส่งเสริมให้ความช่วยเหลือการจัดทำการเข้าถึงแบบเปิด และการอนุรักษ์เอกสารให้แก่องค์กรอื่นๆ ด้วย เช่น องค์กรไม่แสวงผลกำไร มูลนิธิ กองทุน พิพิธภัณฑ์ แกลเลอรี และห้องสมุดชุมชน

3. ผู้บริหาร

ผู้บริหารเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากในการช่วยกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมการจัดทำเอกสารขององค์กร ผลงานวิชาการต่างๆ ในรูปแบบการเข้าถึงแบบเปิด เนื่องจากอำนาจในการตัดสินใจส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับผู้บริหาร ทั้งนี้ผู้บริหารต้องมีภาวะความเป็นผู้นำที่จะเชิญชวนให้บุคลากรในองค์กรหรือหน่วยงานในสังกัดเห็นคุณค่าและความสำคัญของการใช้แหล่งสารสนเทศที่เป็นแบบการเข้าถึงแบบเปิด และชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการเข้าถึงแบบเปิด ที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริม การเข้าถึงแบบเปิด มีดังนี้ (Suber, 2007; SPARC Europe, 2018; วิชิตา กุ้ยมาเมือง, 2554)

- 1) กำหนดนโยบายส่งเสริมให้คณาจารย์นำผลงานวิจัยหรือบทความจัดเก็บไว้ในคลังจัดเก็บสารสนเทศของสถาบัน ในรูปแบบเปิด
- 2) มีนโยบายสนับสนุนให้มีการนำการเข้าถึงแบบเปิดใช้ประกอบการพิจารณาการเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนขั้นหรือการบรรจุเป็นลูกจ้างประจำ
- 3) กำหนดนโยบายที่ส่งเสริมให้คณาจารย์คงสิทธิในรูปแบบต่างๆ ในการตีพิมพ์กับสำนักพิมพ์ เช่น 1) โอนลิขสิทธิ์เฉพาะการตีพิมพ์ครั้งแรกให้สำนักพิมพ์เท่านั้น หรือ 2) โอนลิขสิทธิ์ให้ แต่ให้รักษาสิทธิการจัดเก็บเอกสารที่เป็น postprint ทั้งนี้ SPARC และสัญญาอนุญาต Creative common ได้พัฒนาข้อตกลงเพิ่มเติม หรือ ภาคผนวกสัญญา (Author's Addendum) เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงข้อตกลงการโอนสิทธิของผู้แต่งกับสำนักพิมพ์ หรือพันธะสัญญาการตีพิมพ์อย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้ผู้แต่งสามารถเพิ่มข้อตกลงเกี่ยวกับการโอนลิขสิทธิ์ให้แก่สำนักพิมพ์ ซึ่งข้อเพิ่มเติม หรือภาคผนวกสัญญา จะจัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้เป็นข้อต่อรอง และผลประโยชน์แก่ผู้แต่ง สำนักพิมพ์และองค์กรต่างๆ มักจะมีการจัดทำภาคผนวกสัญญาขึ้นมาเพื่อ เช่น สมาคมกฎหมาย

แห่งสหรัฐอเมริกา (The Association of America Law School)⁷ มหาวิทยาลัยมิชิแกน (Michigan University)⁸ ก็ได้พัฒนาภาคผนวกสัญญาให้ผู้แต่งสำหรับการเจรจาต่อรองข้อตกลงระหว่างผู้แต่งกับสำนักพิมพ์ไว้ใช้

- 4) กำหนดนโยบายสำหรับอาจารย์หรือนักวิจัยที่ไม่ได้รับการสนับสนุนค่าดำเนินการตีพิมพ์การเข้าถึงแบบเปิดจากผู้ให้ทุนวิจัย โดยมหาวิทยาลัยจะเป็นผู้สนับสนุนค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์แทน โดยมีเงื่อนไขบางประการ เช่น มหาวิทยาลัยจะสนับสนุนค่าดำเนินการตีพิมพ์ก็ต่อเมื่อผู้ให้ทุนกำหนดไม่สนับสนุนว่าจะไม่สนับสนุนค่าดำเนินการตีพิมพ์เท่านั้น
- 5) กำหนดนโยบายให้มีการนำผลงานทางวิชาการ เช่น วิทยานิพนธ์ รายงานการค้นคว้าอิสระ รายงานการประชุมของมหาวิทยาลัย ทำการเผยแพร่ในรูปแบบการเข้าถึงแบบเปิด เช่น โครงการ Australian Digital Theses program (ADT) และ RMIT Research Repository ของ มหาวิทยาลัย RMIT University ประเทศออสเตรเลีย
- 6) กำหนดนโยบายเผยแพร่ผลงานวิจัยฉบับเต็มในรูปแบบเปิดในคลังสารสนเทศ เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงสารสนเทศที่เป็นงานวิจัยเพิ่มขึ้น และเผยแพร่งานวิจัยสู่สากล เช่น โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยฉบับเต็ม ADT program จากการร่วมมือของ 7 มหาวิทยาลัยในประเทศออสเตรเลีย⁹ เผยแพร่สำหรับผู้สนใจ และบุคคลทั่วไป และเพื่อเป็นประโยชน์ในการทำวิจัยแก่นักศึกษา
- 7) กำหนดนโยบายให้เอกสารที่มีการนำเสนอในการงานประชุมวิชาการที่จัดโดยหน่วยงานในมหาวิทยาลัย เช่น การบันทึกการบรรยาย สไลด์ เอกสารการประชุมจัดทำในรูปแบบการเข้าถึงแบบเปิด
- 8) กำหนดนโยบายให้นำวารสารทั้งหมดที่จัดพิมพ์โดยคณะ ภาควิชา สถาบันภายในมหาวิทยาลัย จัดทำในรูปแบบการเข้าถึงแบบเปิด

⁷ สมาคมกฎหมายแห่งสหรัฐอเมริกา เป็นองค์กรทางการศึกษาแบบไม่หวังผลกำไร ที่มีสมาชิกเป็นสถาบันทางกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยต่างๆมากกว่า 10,000 แห่ง ทั่วสหรัฐอเมริกา

⁸ University of Michigan Author's Addendum เป็นข้อตกลงการตีพิมพ์ระหว่างสำนักพิมพ์ของมหาวิทยาลัยมิชิแกนกับผู้แต่ง

⁹ University of New South Wales, University of Melbourne, University of Queensland, University of Sydney, Australian National University, Curtin University of Technology และ Griffith University

- 9) จัดให้มีทุนสนับสนุนค่าดำเนินการตีพิมพ์ เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรตีพิมพ์ในวารสารแบบเปิด หนังสือแบบเปิด
- 10) สนับสนุนงบประมาณในการจัดทำ คลังสารสนเทศแบบเปิด เพื่อส่งเสริมให้มีการนำผลงานเดิมที่ไม่ได้เผยแพร่ในวงกว้าง จัดเก็บไว้ในคลังสารสนเทศมหาวิทยาลัย

องค์กรต่างๆ

องค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องในการศึกษา การวิจัย ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมการเข้าถึงแบบเปิด องค์กรต่างเหล่านี้ อาจจะเป็นแรงผลักดันหรือเป็นต้นแบบในการเข้าถึงแบบเปิดให้แก่สังคมหรือชุมชน วิธีการส่งเสริมการเข้าถึงแบบเปิดก็จะขึ้นอยู่กับนโยบายขององค์กรแต่ละประเภท (Suber, 2007; SPARC Europe, 2018; วิชิตา กุ้ยมาเมือง, 2554)

1. ผู้จัดการประชุม/สัมมนา

- 1) ในการจัดประชุมวิชาการหรือสัมมนาขององค์กรแต่ละครั้ง ผู้จัดการประชุม/สัมมนาควรนำเผยแพร่เป็นการเข้าถึงแบบเปิด โดยจัดเก็บไว้คลังสารสนเทศขององค์กร เพื่อให้ผู้ใช้ในองค์กรหรือนุคคลภายนอกสามารถเข้าใช้ได้อย่างเสรี ดังนั้นในการจัดประชุม/สัมมนา ควรมีข้อกำหนดให้ตีพิมพ์รายงานการประชุม/เอกสารสัมมนาเผยแพร่เป็นการเข้าถึงแบบเปิด และใช้สัญญาอนุญาตกำหนดสิทธิการใช้งาน
- 2) จัดการประชุมวิชาการ/สัมมนาเกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิด

2. ผู้จัดพิมพ์

ผู้จัดพิมพ์ หรือสำนักพิมพ์สามารถส่งเสริมแนวคิดแบบเปิดได้ ดังนี้

- 1) เผยแพร่การจัดการเข้าถึงแบบเปิดแก่ผู้แต่ง และผู้อ่าน
- 2) อนุญาตให้ผู้แต่งสามารถเผยแพร่บทความแบบเปิดในคลังสารสนเทศสถาบัน ในรูปแบบ preprint และ postprint หรืออย่างน้อย preprint รวมทั้งสนับสนุนการตีพิมพ์การเข้าถึงแบบเปิดในรูปแบบ full OA, hybrid OA หรือ delay OA
- 3) ให้ความช่วยเหลือในการยกเว้นค่าตีพิมพ์ หรือ ลดค่าตีพิมพ์แก่ผู้แต่ง
- 4) ให้ความร่วมมือกับผู้แต่งที่ต้องการเผยแพร่เป็นการเข้าถึงแบบเปิด และ ควรกำหนดใช้สัญญาอนุญาตที่จำกัดสิทธิ์ต่ำสุด คือ CC-BY

- 5) ผู้พิมพ์ควรแจ้งนโยบายการพิมพ์ลิขสิทธิ์และนโยบายการจัดเก็บบทความวารสารเผยแพร่ที่ Project SHERPA สำหรับเป็นแนวทางสำหรับผู้แต่งที่สนใจจัดทำกรเข้าถึงแบบเปิด และเผยแพร่ใน SHERPA RoMEO สำหรับใช้ตรวจสอบ หรือศึกษานโยบายการตีพิมพ์การเข้าถึงแบบเปิดของสำนักพิมพ์ต่างๆ
- 6) ผู้พิมพ์ควรจัดทำเมตาดาตาของบทความ ภายใต้มาตรฐาน การเข้าถึงแบบเปิด OAI-PMH ซึ่งจะช่วยให้บทความนั้นได้รับการเผยแพร่ ค้นหา และเข้าถึงมากขึ้น เช่น เปิดให้ Google Scholar เข้ามาเก็บเกี่ยวเมตาดาตา เนื่องจากจะทำให้ผลงานทางวิชาการที่สำนักพิมพ์ได้ตีพิมพ์ เผยแพร่สู่สาธารณะชน ได้อย่างกว้างขวาง และรวดเร็ว
- 7) ลงทะเบียนวารสารใน Directory of Open Access Journals และนำเข้าเมตาดาตาสำหรับบทความที่เผยแพร่ เพื่อช่วยให้มีการเข้าถึงได้ง่าย
- 8) ผู้จัดพิมพ์หนังสือควรใช้กลยุทธ์เดียวกันกับสำนักพิมพ์วารสารในการกำหนดนโยบายหรือแนวคิดการจัดทำหนังสือแบบเปิด

3. แหล่งทุน

แหล่งทุนมีส่วนช่วยส่งเสริมการเข้าถึงแบบเปิดในรูปแบบการให้ทุนวิจัย และสนับสนุนคำดำเนินการตีพิมพ์ และส่งเสริมการจัดทำกรเข้าถึงแบบเปิด ดังนี้ (Suber,2007; วิชุตากุ้ยมาเมือง, 2554)

- 1) จัดทำนโยบายที่สนับสนุนการทำวิจัยโดยการให้เงินทุนในการทำวิจัย และสร้างข้อตกลงให้ผู้รับทุนวิจัยยินยอมที่จะนำผลงานเผยแพร่ในวารสารแบบเปิด และคลังสารสนเทศแบบเปิด
- 2) สนับสนุนคำดำเนินการตีพิมพ์แก่ผู้ขอทุนวิจัย
- 3) สนับสนุนเงินทุนแก่ทางมหาวิทยาลัยเพื่อช่วยจัดทำวารสารแบบเปิด และคลังสารสนเทศของสถาบัน
- 4) กำหนดรูปแบบการเผยแพร่ให้ชัดเจน เช่น อนุญาตให้ตีพิมพ์เฉพาะวารสารแบบ Full OA และ ห้ามเผยแพร่ในวารสารเปิดแบบ Hybrid OA เป็นต้น
- 5) ควรให้ผู้วิจัยมีทางเลือกระหว่างการเผยแพร่ในคลังสารสนเทศของสถาบัน และการเข้าถึงแบบเปิด เช่น การอนุญาตให้จัดเก็บผลงานไว้ในคลังสารสนเทศแบบเปิดของสถาบันแห่งใดแห่งหนึ่งก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นคลัง

เก็บเอกสารของสถาบันตนเอง หรือสามารถตีพิมพ์ในวารสารแบบเปิดทั้งในแบบ Full OA, Delay OA และ Hybrid OA เป็นต้น

- 6) จัดทำนโยบายหรือเงื่อนไข และรายละเอียดให้แก่ผู้ที่สนใจขอรับการวิจัย และนำไปเผยแพร่ใน SHEARPA JULEIT¹⁰ ซึ่งเป็นแนวทางและนโยบายให้แก่แหล่งทุนในการสนับสนุนทุนวิจัย
- 7) จัดทำเว็บไซต์ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการขอทุน จำนวนเงินทุน และเงื่อนไขในการตีพิมพ์

ความรู้ที่จำเป็นสำหรับบรรณารักษ์ในการส่งเสริมการเข้าถึงแบบเปิด

ในการกำหนดแผนเชิงกลยุทธ์และการรักษาโครงสร้างพื้นฐานการเข้าถึงแบบเปิดในสถาบันหรือแต่ละประเทศที่เกี่ยวข้อง และห้องสมุดควรเป็นหน่วยงานที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิด และการเผยแพร่ผลงานในรูปแบบเปิดทั้งในรูปแบบวารสาร และคลังสารสนเทศ ดังนั้นบรรณารักษ์จะต้องสามารถจัดการดูแลการจัดทำการเข้าถึงแบบเปิด และ ให้ความรู้ และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิด บรรณารักษ์จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิดอย่างแท้จริง เนื่องจากหากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่เพียงพอ ขาดความรู้เกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิด และประโยชน์ของการเข้าถึงแบบเปิด จะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความล้มเหลวในการส่งเสริมให้มีการจัดทำการเข้าถึงแบบเปิดให้แพร่หลาย ความรู้และทักษะสำหรับบรรณารักษ์ที่สำคัญมีดังนี้

1. **ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการตีพิมพ์การเข้าถึงแบบเปิด** บทบาทเดิมของบรรณารักษ์คือ การจัดการเอกสาร การดูแลเอกสาร แต่ ในปัจจุบันจะมีบทบาทเพิ่ม คือ เป็นผู้จัดพิมพ์ และอนุรักษ์ วิทยาศาสตร์ ซึ่ง Association of College & Research Libraries (2016 as cited in Gbaje, Yani, & Odigie, 2018) ได้กำหนดคุณสมบัติบรรณารักษ์ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 1) มีความรู้เกี่ยวกับการตีพิมพ์เชิงพาณิชย์และการเข้าถึงแบบเปิด ในขั้นตอนการทำงาน และขบวนการตีพิมพ์ ระบบสากลที่ใช้ระบุตัวเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (DOI) หมายเลขมาตรฐานหนังสือสากล (ISBN) หมายเลขมาตรฐานวารสารสากล (ISSN) ที่อยู่ของไฟล์หรือเว็บไซต์บนอินเทอร์เน็ต (URL) เมทาดาทา และเครื่องมือค้นหา

¹⁰ ดูรายละเอียดที่ <http://adt.caul.edu.au/>

- 2) มีความเข้าใจเกี่ยวกับบริการตีพิมพ์เผยแพร่ทางวิชาการด้าน แนวโน้ม แนวคิด แบบเปิด และการสื่อสารทางวิชาการ เช่น การรวบรวมและคัดสรรสารสนเทศจากแหล่งต่างๆ นำมาจัดการและเผยแพร่อีกครั้ง (Data curation) และการเก็บรักษา (Preservation) และประเด็นเกี่ยวกับสิทธิใช้งานที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงแบบเปิด
- 3) ความสามารถในการจัดการโปรแกรมจัดทำกรเข้าถึงแบบเปิด เช่นระบบวารสารแบบเปิด Open Journal (OJS) ระบบจัดการตีพิมพ์หนังสือ และเอกสารอื่นๆ Open Monograph Press (OMP) และสามารถทำงานร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาขีดความสามารถ และโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีที่จำเป็น

2. ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำคลังสารสนเทศแบบเปิด Bailey (2008) และ Swan (2008) มีความเห็นร่วมกันว่าในอนาคตห้องสมุดจะเข้ามาบทบาทอย่างมากในการจัดทำคลังสารสนเทศสำหรับสถาบัน ดังนั้นบรรณารักษ์จึงควรมีความรู้ และทักษะในการบริการคลังกรเข้าถึงแบบเปิด ดังนี้ (Calarco et al., 2016 as cited in Gbaje, Yani, & Odigie, 2018)

- 1) มีความรู้เกี่ยวกับนโยบาย เงื่อนไข หลักเกณฑ์ และข้อกำหนด เกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิด รวมถึงโปรแกรมคลังสารสนเทศ มาตรฐานข้อมูลเมทาดาทารูปแบบเอกสาร (Format) การออกแบบฐานข้อมูล (Database design) และเครื่องมือในการจัดการข้อมูล (Data management tools)
- 2) ความสามารถในการดูแลการนำเข้าข้อมูลใหม่ๆ ในคลังสารสนเทศ และช่วยเหลือนักวิจัยในการนำเข้าเอกสารในคลังสารสนเทศ รวมทั้งประสานงานกับผู้จัดพิมพ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการเก็บถาวร
- 3) มีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวโน้ม และปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิด และการสื่อสารวิชาการ ปัญหาลิขสิทธิ์ และสิทธิใช้งานที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางวิชาการ และการจัดการข้อมูล และการเก็บรักษา

3. ความรู้เกี่ยวกับลิขสิทธิ์ และข้อแนะนำเกี่ยวกับแนวคิดแบบเปิด แนวคิดเกี่ยวกับข้อจำกัดของลิขสิทธิ์ และการให้สิทธิในการนำไปใช้ ยังไม่เป็นที่เข้าใจมากนักในกลุ่มวิชาการ บรรณารักษ์จะต้องช่วยให้นักวิชาการเข้าใจเพื่อเพิ่มการมองเห็นผลงาน บรรณารักษ์ควรมีความรู้ความสามารถ (Calarco et al., 2016 as cited in Gbaje, Yani, & Odigie, 2018) ดังนี้

- 1) มีความรู้เกี่ยวกับลิขสิทธิ์ การอนุญาตสิทธิบางประการที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางวิชาการ(สัญญาอนุญาต) เช่น Creative commons และสัญญาอนุญาตการ

เข้าถึงแบบเปิดอื่นๆ รวมถึงนโยบายการเข้าถึงแบบเปิด เงื่อนไข และ
แนวโน้มน้ำ และปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิด และการสื่อสารเชิงวิชาการ

- 2) ความเข้าใจในระบบการเผยแพร่วิชาการเชิงพาณิชย์
- 3) มีความตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิดจัดทำกรเข้าถึงแบบเปิด และรับรู้
เกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้อง เช่น เงินทุน การกำหนดนโยบาย รวมทั้งให้คำแนะนำ
แก่คณาจารย์ และนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเกี่ยวกับทางเลือกในการคง
ลิขสิทธิ์ในผลงานทางวิชาการ และเปิดให้มีสิทธิในการใช้งานแบบเปิด

4. ความรู้ด้านการประเมินแหล่งสารสนเทศ ในการส่งเสริมสารสนเทศแบบเปิดแก่ผู้ใช้
ห้องสมุด และ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการเผยแพร่ทางวิชาการ บรรณารักษ์มีหน้าที่ช่วยให้การศึกษาในด้าน
ต่างๆ นอกเหนือจากความรู้เกี่ยวกับสารสนเทศแบบเปิดแล้ว บรรณารักษ์จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับ
วิธีการตีพิมพ์ที่มีคุณภาพ การเลือกตีพิมพ์ในแหล่งตีพิมพ์ที่มีคุณภาพ ข้อจำกัดในการตีพิมพ์ต่างๆ
เพื่อประโยชน์สำหรับผู้ที่ต้องการเผยแพร่ในรูปแบบเปิด ดังนี้ (Gbaje, Yani, & Odigie, 2018)

- 1) ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์การประเมินวารสาร และบทความ เช่น JIF, Article
Level Metrics และ Altmetrics เป็นต้น
- 2) มีความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบาย และขั้นตอนเกี่ยวกับการเลื่อนตำแหน่ง และการ
คงตำแหน่งในการทำงาน และการประเมินผลของสถาบัน และความให้
ความสำคัญเกี่ยวกับความสำคัญในการสร้างสรรค์งาน
- 3) ความสามารถในการให้การสนับสนุนคณาจารย์ในการให้ความรู้เกี่ยวกับวิธี
ประเมินคุณภาพของวารสาร และทรัพยากรด้านวิชาการอื่นๆ และให้
คำแนะนำแก่ฝ่ายจัดซื้อจัดหาห้องสมุดเกี่ยวกับตัวชี้วัดคุณภาพ

เครื่องมือค้นหาเกี่ยวกับการเข้าถึงแบบเปิด

เครื่องมือ	เว็บไซต์
Search engine, Catalog	
Google Scholar	http://scholar.google.com/
OAJSE Open Access Journal Search engine	http://www.oajse.com/
Unpaywall Search Engine for Open Access Research	https://unpaywall.org/
OAIster Union catalog of open access resources	https://www.oclc.org/en/oaister.html?urlm=168646
BASE	https://www.base-search.net/

Search engine	
MEDNAR Medical search engine	https://mednar.com/mednar/desktop/en/search.html
FreeFullPDF Free Scientific Publications	http://www.freefullpdf.com/#gsc.tab=0
Directory	
DOAB-Directory of Open Access Books	https://www.doabooks.org/
DOAJ-Directory of Open Access Journals	https://doaj.org/
OpenDOAR- Directory of Open Access Repositories	http://v2.sherpa.ac.uk/opensoar/
ROAR Registry of Open Access Repositories	http://roar.eprints.org/
Open Book, Text Books & Theses	
OpenBookPublishers	https://www.openbookpublishers.com/
INTECH Open Books	https://www.intechopen.com/
OECD iLibrary Open Books	https://www.oecd-ilibrary.org/
DOAB Open Books	https://www.doabooks.org/
Open Textbook	https://open.umn.edu/opentextbooks/
Openstax College textbooks	https://openstax.org/
OER Commons Public digital library of open educational resources	https://www.oercommons.org/
Open Educational Resources (OER)	https://wordpress.viu.ca/openeducationalresources/find-oer/
CCCOER Community College Consortium for Open Educational Resources	http://cccoer.org
OATD Open Access Theses and Dissertations	https://oatd.org/
Conexions Open Education Resources	http://cnx.org/
thaiMOOC	https://thaimooc.org/

Harvester	
CORE Aggregates content	https://core.ac.uk/search
DL-Harvest Aggregates content	http://dlharvest.sir.arizona.edu/archives.php
JISC Open Citations Biomedical literature citations	http://opencitations.net/
OANOW Aggregate material published online and inprint	http://oanow.org/
Citebase Citation index	http://www.citebase.org/ https://www.semanticscholar.org/topic/Citebase/1123413
Paperity Multidisciplinary aggregator	http://paperity.org/
Funder	
SHERPA/FACT Funders & Authors Compliance Tool	http://www.sherpa.ac.uk/fact/
SHERPA/JULIET Research Funders' Open Access Policies	http://v2.sherpa.ac.uk/
SHERPA RoMEO Publisher copyright policies & self-archiving	http://sherpa.ac.uk/romeo/index.php
INTERNET FREEDOM FUND	https://www.opentech.fund/funds/internet-freedom-fund/
Assessment Tools	
EigenFactor.org Index of Open Access Fees	http://www.eigenfactor.org/openaccess/oa.php?catid=69&pt=0
Incite Journal Citation Report	https://error.incites.thomsonreuters.com/
Think. Check. Submit Identify trusted journals	https://thinkchecksubmit.org/
Beall's List Predatory Journals	https://beallslist.weebly.com/
อื่นๆ	
Crossref Search metadata	https://www.crossref.org/

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิกา ศิริวัฒน์. (2560). *ความตระหนักและความรู้ของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติที่มีต่อการเข้าถึงแบบเปิด*. การค้นคว้าอิสระมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Nuttaputch.com. (2013). Content curation คืออะไร? ค้นจาก <https://www.nuttaputch.com/what-is-content-curation/>
- วิชุดา กุ้ยมาเมือง. (2554). การส่งเสริมการเข้าถึงแบบเปิด. ค้นจาก <https://www.slideshare.net/boonlert/open-access-article-by-cmu-students-2>
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2017). Altmetric: หน่วยวัดคุณภาพงานวิจัยจากสื่อสังคมออนไลน์. Retrieved from <https://www.nstda.or.th/th/nstda-knowledge/11316-altmetric>
- ACRL. (2018). Scholarly communication toolkit: Take action: Ways librarians can engage in scholarly communication. Retrieved from <https://acrl.libguides.com/scholcomm/toolkit/engagementideas>
- Bailey, C. W. (2008). Open access and libraries. *Collection Management*. 32(3-4), 351-383. Retrieved from https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J105v32n03_07
- Gbaje, E. S., Yani, S. D., & Odigie, I. O. (2018). *Assessing the competencies and skills of academic librarians in Nigeria for scholarly communication*. In IFLA WLIC 2018, Kuala Lumpur. Retrieved from library.ifla.org/2161/1/163-gbaje-en.pdf
- Jain, P. (2012). Promoting Open Access to research in academic libraries. *Library Philosophy and Practice*. Paper 737. Retrieved from <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1811&context=libphilprac>
- Lara, K. (2014). The role of libraries in Open Access. Retrieved from <http://www.pcgplus.com/the-role-of-libraries-in-open-access/>
- Publishers Communication Group (PCG). (2015). Open access monographs (Summary report of online survey). Retrieved from <http://www.pcgplus.com/wp-content/uploads/2013/03/Open-Access-Monographs.pdf>
- SPARC Europe. (2018). What you can do for Open Access. Retrieved from <https://sparceurope.org/what-we-do/open-access/what-you-can-do-for-oa/>

- Suber, P. (2007). What you can do to promote open access. Retrieved from <http://www.earlham.edu/~peters/fos/do.htm>
- Swan, A. (2008) Researcher awareness and access to Open Access content through libraries. Retrieved from <http://eprints.soton.ac.uk/267272/>
- Swan, A. (2012). Policy guidelines for the development and promotion of Open Access. Paris, France: UNESCO. Retrieved from <https://en.unesco.org/open-access/sites/open-access/files/215863e.pdf>

ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
และ
ฝ่ายบริการความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

<https://oer.learn.in.th>

